

Ilustrirani časopis Udruge bunjevačkih Hrvata " Dužijanca" za kulturu življenja

Godina 1
lipanj 2015.
broj 2

REVVIJA DUŽIJANCA

cijena 300 dinara

Logo Dužijance:

Zahvalu Bogu i pohvalu čovjeku, suštinu Dužijance, ovako je likovno vidjeo autor naš sugrađanin akademski slikar Ivan Balažević, a Udruga je prihvatila te će to biti, nadamo se, od sada naš novi i prepoznatljivi znak. U znaku je simbolika ruku koje rade, koje mole i koje se zahvaljuju nebu i Bogu za zlatni plod zemlje, za kruh naš svagdanji.

REVIJA DUŽIJANCA

REVIJA DUŽIJANCA 2/2015.
Časopis Udruge bunjevačkih Hrvata DUŽIJANCA
za kulturu življenja

Nakladnik
Udruga bunjevačkih Hrvata DUŽIJANCA
Beogradski put 52, Subotica

Za nakladnika
Dr.sc. Andrija Anišić

Glavni urednik
Lazo Vojnić Hajduk

Uredništvo
Lazo Vojnić Hajduk, dr.sc. Andrija Anišić
Marinko Piuković, Zvonimir Perušić,

Urednik Fotografije
Marinko Piuković,
Zoran Vukmanov Šimokov

Suradnici:
Alojzije Stantić, Bela Ivković,
Branimir Kolilović, Grgo Kujundžić,
Ivan Piuković, Ivan Sedlak,
Ljudevit Vujković Lamić, Nikola Perušić,
Senka Davčik, Stevan Mačković,
Stipan Vojnić,

Lektorica
Katarina Vasiklčuk

Redaktor i korektor
Zvonimir Perušić

Kompjutorska obrada
Darko Ružinski,

Tisak
Printex/Subotica

Subotica 2015

Novi iskorak

Krenuli smo. Na pomolu je drugi broj Revije. Idemo li dobrim putem? To ćete reći vi dragi čitatelji. U redakciju pristižu pozitivne ocjene i pohvale, ali tu nije kraj. Sigurni smo da ima i drugih mišljenja i treba da ih ima. Voljeli bismo se otvoreno izjašnjavati o svemu. Gdje nema dijaloga, nastaje verbalni teror. Ne zalažemo se zato da se po svaku cijenu piše beskrajno vehementno, ali sve dok kritika u našoj zajednici ne postane normalna pojava, naš će narod živjeti u paranoji. Ima li veće bijede nego kad u zajednici haraju tipovi kojima je sve dozvoljeno, koji se ponašaju kao obrazovane agresivne hulje i kada se u zajednici osjeća umjetnička i intelektualna sebičnost, a o tome se ne smije ništa javno reći? To nam ne treba. U javnom diskursu se mora osjetiti pozitivna energija, a u rečenicama s puno zdravog razuma već samo pisanje oslobađa i potiče k napretku.

Vrijeme je za pripremu ovogodišnje Dužijance. Predložiti ćemo nekoliko dobrih poticaja za što ljepši i sadržajni oblik ovogodišnje Dužijance. Naša skrb za organiziranje svečane proslave završetka risa ne jenjava, ona je na prvom mjestu u aktivnostima članova UBH Dužijanaca. Svaka dobronamjerna sugestija u organiziranju Dužijance je dobro došla i radujemo se suradnji. Komparativne prijednosti koje Dužijanaca ima, što je kroz dugi niz godina stekla, a odnose se na turizam, sport, rekreaciju i estradu, teme su koje želimo otvoriti i ugrađivati u kontekst projekta Dužijance. To su trajne vrijedosti koje se mogu realizirati samo u stabilnim uvjetima u organizaciji nekih dijelova Dužijance, kao primjerice „Takmičenje risara“ ili folklorni, tamburaški i drugi masovni nastupi. O tome ćemo otvoriti i javnu raspravu.

U temi broja progovorit ćemo nešto o oporbi. O nužnosti njenog postojanja. Naravno, ne u smislu dnevnopolitičkog nadmetanja i ig-

noriranja svake ideje koja nije izišla iz „njihove kuhinje“, nego želimo otvoriti vrata rasprave novim prijedlozima i viđenjima koja su relevantna za ostvarenje ciljeva u našoj zajednici. Časopis Revija je mjesto gdje ćemo artikulirati naše prijedloge, ponuditi aktivnosti i poticati jedan drugoga kako bi se u našoj zajednici stvorila kritična masa pozitivne energije za novi iskorak.

U ovom broju otvaramo i prostor za mlade. Želimo vidjeti koliko su mladi integrirani u Dužijancu. Što treba promijeniti i učiniti da bi Dužijanaca bila suvremena i privlačna za mlade? Kako se mladi snalaze u etno-tradiciji? I niz drugih pitanja. Nihil volitum nisi praecognitum, kažu stari Latini, ništa se ne može voljeti ako se prije ne upozna. Mladi, dođite i upoznajte svoju etno baštinu i obogatite svoju kulturu, a Revija je jedan od prostora u zajednici bunjevačkih Hrvata gdje ćete moći ostvariti vaše želje i kulturno bogatstvo.

LVH

KAZA

UVODNA RIJEČ 3

TEMA BROJA

dr. sc. Andrija Anišić

Dužijanica iz obitelji do crkve, iz crkve do naroda i za narod 6

Lazo Vojnić Hajduk

Zašto smo šutjeli. 10

INTERVJU

mr. sc. Vera Erl

Šokačka grana i Dužijanica imaju što naučiti jedni od drugih. 12

TEMA BROJA II.

Lazo Vojnić Hajduk

Nastaviti projekt u izvornom i autohtonom obliku 16

INTERVJU II.

dr. sc. Ivica Ivanković Radak

Puno energije gubimo na unutarnje prijepore. 18

TEMA BROJA III.

Zvonimir Perušić

Lov u spremniku mutne vode 22

Lazo Vojnić Hajduk

Osnivačka skupština UBH Dužijanica 24

DUŽIJANICA NA SJEVERU BAČKE

Marinko Piuković

Blagoslov žita. 26

Priskakanje vatre 28

Smotra dječijeg

folklora Dužijanica 30

„Vridna reduša“ na prvom mjestu. . . 32

Otkazano „Takmičenje risara“ 33

Senka Davčik

Seoske Dužijance – Žednik, Bajmok, Tavankut, Mala Bosna, Đurđin, Mirgeš 36-41

DUHOVNO STVARALAŠTVO - ISTRAŽIVANJA

dr.sc. Andrija Anišić

Spoj glazbe i književnosti, napose poezije 42

dr. sc. Ivica Radak

Poruka zajedništva 44

Stjepan Beretić

Životni put Albe Vidakovića 45

Jasna Ivančić

Neosporni obiteljski mezimac 50

dr. sc. Milana Černelić

Više od stoljeća neprekinuto trajanje javne manifestacije 54

prof. dr. sc. Branko Ćupurdija

Put ka celovitosti Dužijance 56

Naco Zelić

Bogat program priredaba 58

LO

U povodu 200. obljetnice rođenja biskupa Antunovića

IVAN ANTUNOVIĆ VELIKAN HRVATSKOG NARODA, BUNJEVAČKOG RODA

Koja bi danas mogla biti poruka preporoditeljeve misli bačkim Hrvatima – Bunjevcima i Šokcima?

To je prije svega poziv na obnovu vjere, sloge i ljubavi, jer kako je Antunović zapisao u Poučnim iskricama: «Nesloga je braću razdijelila i bogatu kuću u siromaštvo rinula.»¹ Svijest o toj neslozi i svoju bol zbog toga očitovao je u pismu Iliji Okrugiću: «Hrvati se među se hrvu i čupaju. Ovo mene već odavna bode, riže, peče, žeže i možem reći umara...»²

Prevladavanje te nesloge želja je njegovog srca koju očituje sav njegov rad. Zbog toga želi pisati i o porijeklu Bunjevaca.

1 I. ANTUNOVIĆ, *Poučne iskrice*, Temišvar 1872., str. 17.

2 I. ANTUNOVIĆ, *Pismo Iliji Okrugiću od 20. studenoga 1879.*, u: M. EVETOVIĆ, *Biskup Ivan Antunović...*, str. 157.

Piše: dr. sc. Andrija Anišić

Ove godine, 19. lipnja slavimo veliki jubilej – 200. obljetnicu rođenja našeg narodnog preporoditelja i prosvjetitelja, biskupa Ivana Antunovića. I u našoj Reviji želimo dati prostora tom našem velikanu. U ovom broju donosimo njegov kratki životopis i popis njegovih djela, te komentar njegova životnog gesla: „Sve za vjeru, narodnost i riječ svoju“. To je predavanje koje sam najprije održao na „Razgovoru“ Instituta „Ivan Antunović“ 14. siječnja 2008. godine, a potom i neznatno preinačeno i na međunarodnom znanstvenom skupu u Zagrebu 27. i 28. studenog 2008. godine na temu „Identitet bačkih Hrvata“, koji je organizirao Hrvatski institut za povijest. Predavanje na tom skupu naslovio sam „Antunovićeva misao za naše vrijeme“.

Tematika toga predavanja, odnosno članka i dalje je aktualna za sve nas u Crkvi i u hrvatskoj zajednici. U nekim dijelovima, rekao bih, još aktualnija nego prije sedam godina. Neka ovaj članak bude poticaj i pomogne svim čitateljima Revije Dužijanca da poslušaju pouke biskupa Ivana Antunovića i u svom svakodnevnom životu ostvaruju njegovo životno geslo: „Sve za vjeru, narodnost i riječ svoju.“

BISKUP IVAN ANTUNOVIĆ

1. Kratki životopis

Ivan Antunović rodio se 19. lipnja 1815. u Kunbaji (danas u Mađarskoj: Kunbaja). Otac mu je bio Josip, a majka Manda rođ. Petrić. Kršten je istoga dana u susjednom Aljmašu (danas Bácsalmás - Aljmaš, također u Mađarskoj) u župi kojoj je Kunbaja bila filijala. Ivan je rastao s trima sestrama: Macom, Margom i Rozom, te s bratom Franjom. On je po starosti bio drugi.

Osnovnu školu pohađao je u Aljmašu od 1821. do 1825. godine. Tri razreda gimnazije je pohađao i završio s izvrsnim uspjehom u Subotici, a četvrti u Kalači 1829. godine.

Prvi razred «humaniornih nauka» završio je u Pečuhu 1830. godine, a drugi razred kao i dvije godine filozofije u Segedinu od 1831. do 1833. godine. Ondje je 1834. godine stupio u bogosloviju i započeo teološki studij.

Za svećenika ga je zaredio nadbiskup Petar Klobušicki u Kalači, 8. listopada 1838. godine. Mladu misu je slavio 4. studenog 1838. godine u Aljmašu. Kapelansku službu Antunović je vršio, vrlo kratko, u Čantaviru kraj Subotice, jer je već godine 1839. imenovan bilježnikom Duhovnog stola u Kalači, a 1840. ceremonijarom i arhivarom nadbiskupske pisarne.

U Kalači je ostao tri godine. Pri koncu treće godine svog službovanja u Kalači bio je tajnik biskupa Girka, nadbiskupova zamjenika, koji je kasnije postao biskupom u Pečuhu.

Župnikom u Aljmašu imenovan je godine 1842.

Za vrijeme Mađarske bune 1848. godine postao je bilježnikom aljmaškog dekanata.

Godine 1851. imenovan vicearhiđakonom aljmaškog distrikta, a 1859. kalačkim kanonikom.

Godine 1861. godine izabran je za privremenog podžupana Bačke županije i kao takav bio je predsjednikom županijske skupštine.

Godine 1875. postao je predsjednikom Duhovnog stola i, zatim, velikim prepozitom kalačkim i predsjednikom odbora za župničke ispите.

Godine 1876. imenovan je naslovnim biskupom bosonskim. I sve do danas svi Hrvati Bunjevci i Šokci ga jednostavno nazivaju svojim biskupom, bez obzira što nikada nije bio posvećen za biskupa.

Umro je u Kalači 13. siječnja 1888. godine u 73. godini života, 50. godini svećeništva i u 29. godini kanoničke službe. Pokopan je, kako je želio, na mjesnom groblju. Ukop, 15. siječnja 1888. u 16 sati bio je veličanstven.

2. Djela Ivana Antunovića

2.1. Pisana djela

2.1.1. Bunjevačke i šokačke novine

Prvi broj objavljen je 19. ožujka 1870. godine. Novine su izlazile tri godine. Izdavatelj i odgovorni urednik: Ivan Antunovich. Tiskane su u Kalači u tiskari «Malatin i Holmeyer». Veličina stranice: 23,3x30,4 cm.

2.1.2. Bunjevačka i šokačka vila

Bunjevačka i šokačka vila dvije je godine bila dodatak Bunjevačkih i šokačkih novina. Kad su novine prestale izlaziti, Bunjevačka i šokačka vila postaje samostalni list. Kod prvog broja ove samostalne Vile stavljeno je treće godište, 1873., premda je ona dvije godine bila samo dodatak novinama. Izlazila je svakog drugog tjedna četvrtkom na četiri stranice. "Izdavatelj i odgovorni urednik" bio je Ivan Antunović, a tiskana je također u tiskari «Malatina i Holmayera» na formatu 23,3 x 30,4. Tako je objavljeno 28 brojeva na 116 stranica.

Godište 4 (1874.) nosilo je naslov Bunjevačka i šokačka vila. List za politiku, pouku, zabavu i gazdinstvo. Izišlo je 26 brojeva na 104 stranice.

Godište 5 (1875.) ima podnaslov List za zabavu, pouku i gazdinstvo. Te je godine objavljeno ukupno 9 brojeva na 36 stranica. Antunović je bio izdavatelj i urednik ovoga godišta do 5. broja. Vila je te godine izlazila svaka dva tjedna četvrtkom kao i prijašnja godišta. Od 6. broja izdavatelj i urednik Vile postaje Blaž Modrošić. Taj 6. broj objavljen je tek 10. studenog 1875. u Baji, tiskom J. Jilka.

2.1.3. Članci

Antunović je u svojim novinama i drugdje objavio 225 članka i 56 dopisa. Sačuvano je i 58 njegovih pisama. Do sada je prikupljeno o Ivanu Antunoviću i njegovim djelima 138 bibliografskih jedinica.

2.1.4. Knjige

2.1.4.1. Objavljena djela

1. Otvorena knjiga Ivana Antunovića, kaločkog kanonika, na sve rodoljubne Bunjevce i Šokce naputjena. U Kaloči tiskom Malatina i Holmeyer /1870./ - Vel. 21,5 x 34,6 cm, 3 str.

2. Poučne iskricе - O koristnoj pučkoj zabavi, putem po Italiji godine 1869-te sabrao Ivan Antunović, kaločki kanonik, Bunjevačko-šokačkih novina urednik. U Temišvaru, 1872, tiskom Braće Magjarah. Veličina 12 x 17,2 cm, 276 str.

3. Odmetnik, poviesna pripoviedka od Ivana Antunovića kaločkog kanonika i Bunjevačko-šokačke vile urednika. U Zagrebu, slovi Dioničke tiskare, 1875. Veličina 13,4 x 12,2 cm, 293 str.

4. Slavjan - na svetih dnevih ili blagdanih crkveni. Napisao Ivan Antunović, urednik Bunjevačko-šokačke vile. U Kaloči, tiskom Malatina i Holmeyer, 1875.- Veličina 8*, 135 str.

5. Knjiga kojom je prisvitli gospodin Ivan Antunovich, naslovni bosonski biskup, veliki predstavnik prvostolne ckve kaločke i crkveno-sabornoga ispita pridsidnik, Gjenu Dulića, pridsidnika subotičke «Pučke Kasine» prilikom otvora Kasine pozdravio. U Subotici, iz štamparije Josipa Bittermanna (1878.). Veličina 10 x 16 cm, 14 str.

6. Bog s čovikom na zemlji. Djelo predstavljajuće trojedina Boga u doticaju s'čovikom, u svih njegovih vjerskih i društvenih odnošajih. Napisao i izdao Ivan Antunovich, Kaločko-Bačke biskupije svećenik. Tiskom G. Serédy Obrtna Zavoda Gluhoniemih, u Vacu, 1879. Veličina. 4* VI + 774 str.

7. Kalocsa város fényképei - madár tévlatban. Készítette: Füzesi Adamko. A kalocsai szegénjek részére építendő munkaház alapjának jóvára. Vác, 1879., Serédy G. Siketn. Iparint. Könyvnyomdája, 1879. Veličina 8*, 106 str. (Slike grada Kaloče – iz ptičje perspektive. Napisao: Füzesi Adamko. U korist fonda za podizanje doma kalačke sirotinje).

8. Fény és árnyképek. A lelkipasztorkodás téren gyűjtötte kalocsa-bácsi megyének egyik áldozára. Vác, 1880. Nonym. Serédy G. Sketn. Iparin. Könyvnyomdájában, 188.-. Veličina 8*, 256 str. (Svijetle i tamne slike. S područja pastoralnog djelovanja. Napisao jedan svećenik kaločko-bačke biskupije.)

9. «Naputak» za one koji osićaju napast postati nazarenom. Sastavljen po Ivanu Antunovichu. U Kaloči, tiskom Malatina i Holmeyera, 1882.- Veličina 8*, IV + 263 str.

U ovoj knjizi daje upute katoličkim vjernicima kako će se očuvati sljedbe nazarena.

10. Razprava, o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, građanskom i gospodarskom. Napisao Ivan Antunovich, Kaločkobačke biskupije svećenik. U Beču, tiskom Friederika Jaspersa, 1882. Veličina 8*, 182 str.

11. Čovik s Bogom u svojih molba i prošnja. Napisao Ivan Antunovich, Kaločko-bačke biskupije svećenik. U Kaloči, nakladom pisca. Tiskom Franje Holmeyera, 1884. Veličina 8*, VII + 897 str.

2.1.4.2. Rukopisna djela

1. Posljednji Gizdarev, 357 str., 36 pogl.

Pripovijest iz života bačvanskih plemića u prvoj polovini 19. vijeka.

2. Bariša Kitković, 451. str., 42 pogl.

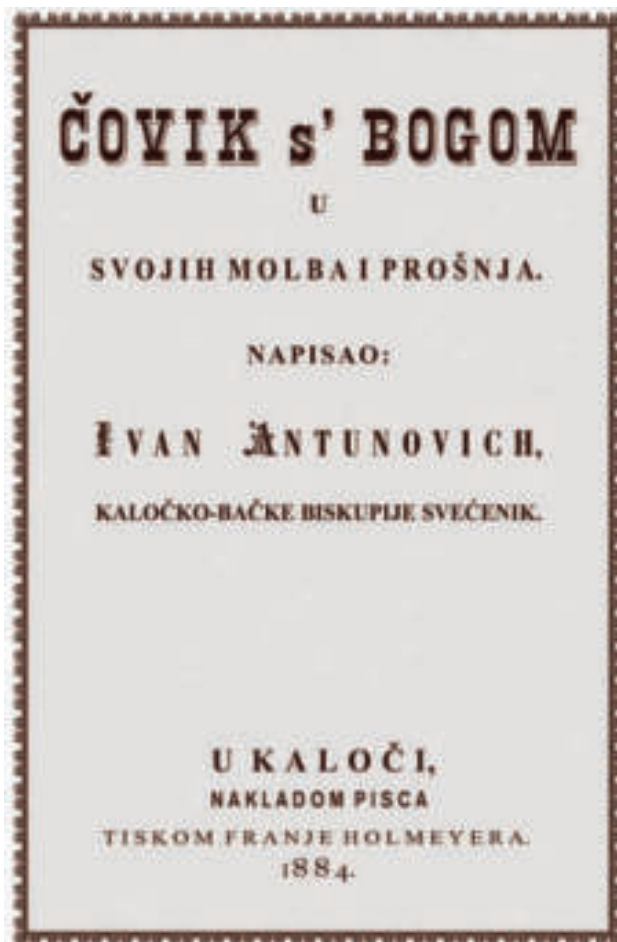
Tema ove pripovijesti također je iz života plemića u Bačkoj županiji.

3. Sophisticus magas miveltség morálja (Ćudoređe sofistické viso-ke naobrazbe), 22 str. (rukopis iz 1842)

Filozofsko-etička rasprava o moralnom odgoju mladeži.

4. Bőjtrül (O postu), 94 str., 9 pogl. (rukopis oko 1840. godine).

To je oveća rasprava o postu, što ga sveta majka Crkva zapovijeda svojim vjernicima.

5. Vjerske istine, str. 26, tri dijela (latinski rukopis). Vjerska rasprava na latinskom jeziku. U njoj dokazuje istinitost nauke Katoličke crkve i pobija krivovjerstvo protestanata.

6. Obliek Subotice grada

Ovo djelo spominje Ivan Evetović u životopisu Ivana Antunovića. Sadržaj ovoga djela je nepoznat, jer se rukopis izgubio.

7. Egyházi vagonról (O crkvenim dobrima).

Rasprava o obrani crkvenih dobara i apologija protiv napada na Katoličku crkvu.

8. Fragmenti: Sačuvana su tri članka, u kojima Antunović brani svećenike, koji su se istakli u javnom životu.

9. Az elemi iskolák és az új rendszer. (Osnovne škole i novi poredak).

Rasprava o školskom pitanju i narodnoj naobrazbi.

2.1.4.3. Pisma

Antunović se dopisivao s mnogim uglednim i poznatim ljudima u Ugarskoj, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini.

Bio je u tijesnom prijateljstvu s biskupom Strossmayerom, istarskim biskupom Jurjem Dobrilom, Franjom Račkim, Ilijom Okrugićem, banom Ivanom Mažuranićem, fra Grgom Martićem, Ivanom Kukuljevićem, Euzebijem Fermendžinom i drugim poznatim ličnostima. Sa svima njima češće se dopisivao.

Popis osoba kojima je pisao biskup Ivan Antunović s naznakom koliko im je pisama poslao: Miši Dimitrijeviću (1), Iliji Okrugiću (28), nepoznatom Srbinu u Novom Sadu (1), Jelisavi Prasnički rođ. Bertić (1), Dr. Edu Margaliću (6), Đeni Duliću (1), Lazaru Kneževiću (1), Ivanu Evetoviću (16), Iliji Kujundžiću (1), Danijelu Evetoviću (1) i Miji Mandiću (1).

3. SVE ZA VJERU, NARODNOST I RIJEČ SVOJU

3.1. Uvod

Antunovićevom bogatom pisanom baštinom sustavno sam se počeo baviti kad sam započeo pripremati svoj magistarski rad s okvirnom temom: "Bračni i obiteljski moral u djelima biskupa Ivana Antunovića". U tom radu postao sam svjestan koliko ga malo poznajemo i koliko je Antunovićevo djelo zapravo prisutno u temeljima svega onoga što sada kao Hrvati - Bunjevci i Šokci, odnosno kao bački Hrvati imamo na našim prostorima. Naišao sam, nažalost, i na problematiku koja je sada aktualna a bila je aktualna i u njegovo vrijeme. Neke bolne rane našega naroda iz njegovog vremena nisu zacijeljene ni danas. Tu prije svega mislim na neslogu i na pomanjkanje nacionalne svijesti. U tom smislu njegove riječi i njegova djela sadrže u sebi puno aktualnih poruka za naš narod u i ovo naše vrijeme.

Pokušat ću to pokazati tumačeći njegovo životno geslo: «Sve za vjeru, narodnost i riječ svoju.» Navest ću po nekoliko njegovih rečenica za svako područje a potom pokušati izvući iz njih poruku za budućnost bačkih Hrvata.

3.2. Sve za vjeru svoju

Antunović je prije svega bio svećenik. I sve njegovo djelovanje bilo je pastoralno, pastirsko djelovanje za dobrobit naroda. Isti cilj je imao i kad se zauzimao za narodni preporod i za prosvjetu i napredak svog naroda na gospodarskom polju. U tom smislu u njegovom geslu na prvom mjestu stoji «sve za vjeru».

Za Antunovića je vjera sastavni dio ljudskoga života. Bez nje čovjek jednostavno nije potpun. Tako u "Odmetniku" piše: «Vjera nije svečana oprava da se njom kitimo, već je svakdanja potreba».³ To ističe i u svom najopsežnijem djelu "Bog s čovikom" kad govori o svagdanjoj potrebi Božje riječi: «Neima dakle takova čovjeka, ni mlada ni stara, ni bogata ni siromašna, ni učena ni prosta, komu riječ Božja svakim danom i svakim časom ne bi potrebitna bila».⁴ Kako je iz gornjih navoda vidljivo, za biskupa Antunovića vjera je život a ne tek neki puki običaj ili, kako je on to slikovito rekao, samo neka «vanjska oprava». On je bio ponosan na vjeru svojih otaca, ali je naglasio: «Vjeru svojih otacah izpoviedamo ne samo riečju već i činom».⁵ Čovjeku je vjera potrebna za život, za sreću. I zato su posljedice odbacivanja vjere velike. Evo nekoliko navoda iz Antunovićevih djela, koji će to potkrijepiti: «Gdje umom ne vlada viera, tamo u srcu ne stanuje ljubav», piše u Bariši Ktikoviću.⁶ U već spomenutom djelu "Bog s čovikom" čitamo: "Vjeru u narodu utamanit, jest u čovjeku uzbuditi oholost i uzglasticu neradinosti prostr. A ovim se narod ne podiže, već svakim danom dublje pada".⁷ U istom djelu, na drugom mjestu tvrdi: "Tko dopusti da mu u srdce unidje nevjera, onoga se pamet na toliko zamrači da već niti najsvietlije istine ne vidi."⁸

Nakon ovih misli, smijemo ustvrditi: Za Antunovića je rad za dobrobit naroda bio nezamisliv bez vjere. On tvrdi: «Ta narod je tielo, koje nije nikako dopušćeno većma štovati i cijeniti, nego li vjeru. Zato upravo nepametno i opako čine oni, koji zapušćajuć vjeru, samo narodnost uzvisivati i razširivati nastoje.»⁹ Ovu oporuku biskupa Antunovića, kao teolog, vrlo rado spominjem političarima i predstavnicima brojnih sadašnjih udruga bačkih Hrvata.

Ovaj kratki osvrt na Antunovićevu misao o vjeri završavam jednim vrlo zanimljivim navodom u kojem on obrazlaže zašto je potrebno čak dnevno ići na sv. misu. To osobito vrijedi za starije.

3 I. ANTUNOVIĆ, *Odmetnik*, Zagreb 1875., str. 174.

4 I. ANTUNOVIĆ, *Bog s čovikom na zemlji. Djelo predstavljaće trojedina Boga u doticaju s čovikom, u svih njegovih vjerskih i društvenih odnošajih*, Vac, 1879., str. 538.

5 I. ANTUNOVIĆ, *Odmetnik*, str. 228.

6 I. ANTUNOVIĆ, *Gospodar Bariša Ktiković (rukopis – uvezano)*, str. 360.

7 I. ANTUNOVIĆ, *Bog s čovikom...*, str. VI.

8 *Isto*, str. 268.

9 *Isto*, str. 127.

Evo zašto: «Probitačno» bi bilo, poučava Antunović, da takvi osim što kod kuće mole za blagoslov svoje obitelji, idu svaki dan i na misu, a osim toga «svaki dan po jedan sat, prije il posli podne, kako im zdravlje dopuštja u crkvi probave, te se u Presvetom oltarnom otjastvu Spasitelju svomemu klanjaju, komu naskoro doći žele». Na taj način, nastavlja on, «stalo bi se na put mnogoj zavadi, nemiru i psovki, te bi se nedvojbeno i više molitvica izlilo i blagoslova Božjeg ne samo na pojedine obitelji, nego i na ciele občine izprosilo».¹⁰ Dakle, prema Antunovićevom učenju, Sveta misa je najbolja molitva. Potiče sve članove obitelji da svaki dan idu na misu a ne samo nedjeljom. Na svakodnevnu misu potiče napose privatne poduzetnike koji mogu sebi lakše rasporediti obaveze. Za sreću i blagoslov obitelji vrlo je značajno i korisno kad stariji radnim danima idu u crkvu i ondje pod misom Bogu posvećuju sebe, svoju djecu i unuke, sluge i imanje.

U Novom zavjetu predvidjeno je da vjernici svaki dan sudjeluju u misi, ali "ova dužnost ne veže poljodielce, vrlo teške žene i matere malane jošter dojeće djetce, ali svi starci i starice kao što i oni rukotvorci, koji poslove svoje doma obavljaju, dužni su po duhu sv. Majke Crkve svaki dan Crkvu polaziti, te sebe, svoju obitelj i cielu občinu u milosrdje Božje proporučivati... Trieba vazda Boga kano blagotvorca, dobročinitelja i branitelja neprestano zazivati ako želimo da se nesgoda i šteta od nas udalji, a srieća i napredak k našoj obitelji pridruži." Da bi uvjerio svoj narod u potrebu i korist takve prakse ističe: "Istinitost ovoga ne možemo inače uviditi izim ako napose pokušali budemo dneve u koji smo sv. misu slušali s onimi u kojih smo ovu zanmarili prisposdobiti. To čineć pokazati će se odmah u kojih smo mi i naša družinčad s poslovanjem našim bolje napriedovali... Gdje je Isus tamo je svagdie napriedak i obrana."¹¹

Iz svega rečenog, vidljivo je koliko je Antunoviću bila na srcu vjera. On mogućnost napretka svoga milog Roda vidio prije svega u življenju po vjeri.

Danas je što se tiče vjere situacija puno gora nego u njegovo vrijeme. Bezbožni komunistički režim ostavio je i u našem narodu duboke posljedice.

10 *Isto*, str. 233.

11 I. ANTUNOVIĆ, *Bog s čovikom...*, str. 591.

Kao svećenik ni ja ne mogu ništa drugo reći nego istaknuti da je izlazak iz krize na mnogim područjima života i rada našega naroda, osobito na području međuljudskih odnosa, moguć jedino po povratku istinskom kršćanskom životu. Bez spremnosti na opraštanje i usavršavanja međusobne ljubavi teško će biti obnoviti slogu u našem narodu a bez sloge, međusobne ljubavi i podrške svakoga svakomu u onomu što se tiče zajednice nećemo moći napredovati. Dok ne budemo znali radovati se tuđem uspjehu i suosjećati s drugima u neuspjehu, drugim riječima ako se ne budemo znali radovati s radosnima i plakati sa zaplakanima, nećemo moći naprijed. I dok ne naučimo poštivati različitost mišljenja a da se ne srdimo i ne prestanemo komunicirati s drugima, nema nam napretka. U zajednici kao što je naša općem dobru uvijek treba dati prednost pred osobnim razmimoilaženjima. Nikomu cilj ne smije biti raditi i dokazati da je onaj drugi bio u krivu, nego dati svoj doprinos općem dobru. A to je sigurno nemoguće, da ostanem dosljedan Antunovićevoj misli, bez molitve a napose bez sudjelovanja u svetoj misi.

3.3. Sve za narodnost svoju

Učiniti sve za «narodnost svoju», nakon vjere jest ono što je Antunoviću bilo najviše na srcu. U ozračju mađarizacije i germanizacije i zakašnjelog narodnog preporoda u tadašnjoj Ugarskoj, Antunović je veliki naglasak stavio upravo na narodni preporod, na buđenje narodne svijesti Bunjevaca i Šokaca. On je time želio dati svoj doprinos općem ujedinjenju svih Slavena, a napose Južnih Slavena. Ne trebamo se stidjeti reći da Antunović u početku svog javnog djelovanja nije imao jasnu svijest o pripadnosti Bunjevaca i Šokaca hrvatskom narodu. Zato se na njega danas pozivaju i oni koji žele biti samo Bunjevci. No, valja istaknuti da ga je upravo njegov preporoditeljski i prosvjetiteljski rad, a napose njegovo istraživanje porijekla Bunjevaca i Šokaca malo pomalo dovelo do svijesti, najprije da su Bunjevcima i Šokcima po vjeri i jeziku Hrvati najbliži, a kasnije u njegovom, po mnogima najznačajnijem djelu: *Razprava, o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, građanskom i gospodarskom* jasno ističe: "Na svakom onom polju, koje su poslie nesretnog mohačkog poraza

snova zasjeli Slaveni, gdi je god bilo Srbah, tamo je u većem ili manjem broju bilo takodjer Bunjevcah i Šokacah, ili kako se danas volimo nazivati, Hrvatah, pa se je svaka sudbina na jednom i na drugom podjednako izminjivala."¹² Dakle, nedvojbeno je u biskupu Antunoviću kroz istraživački rad sazrela svijest o pripadnosti Bunjevaca i Šokaca hrvatskom narodu. Ustvrdimo, već 1882. godine Bunjevci i Šokci su sebe nazivali Hrvatima, a ne tek sada, kako nam to neki predbacuju.

No, važno je za naše vrijeme istaknuti njegovu misao, kako nas vječita rasprava o porijeklu neće nikuda odvesti i ništa dobro donijeti, jer od toga ima puno važnijih stvari. Zanimljiva je jedna Antunovićeva bilješka objavljena 1872. godine u 52. broju Bunjevačkih i šokačkih novina: «Dok god se prepiremo o imenu, donle nas obraženi sviet uvijek smatra za diecu koja se mogu lutkama zabaviti. Prva jedinstvo treba da je u Literaturi, ako se ova stekla, ona će drugu izleć. Tko onu nepodpunjava taj je barbar...»¹³

Antunović je u kršćanske kreposti svrstao i ljubav prema svom narodu: «Veoma bi griješio, tko bi mislio, da kršćaninu nije slobodno svoju narodnost njegovati. Kao što se prva ljubav na najbližnje rodjake izliva, isto tako treba, da se u svakom čovjeku razvija, usavršuje, učvršćuje i razprostranjuje čuvstvo narodnosti.»¹⁴

U raspravi o zasebnoj narodnosti Bunjevaca želim reći da za utvrđivanje porijekla nekoga naroda postoje opće norme i ne može svatko tko se sjeti tvrditi da pripada tom narodu, a pogotovo da država jednostavno proglašava taj narod narodom, što mislim da ni ova država koliko god bila sklona tzv. «čistim» Bunjevcima nikada neće učiniti. Umjesto toga dala im je status nacionalne manjine, što je u najmanju ruku čudno.

12 I. ANTUNOVIĆ, *Razprava, o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, građanskom i gospodarskom*, Beč 1882., str. 69.

13 Bilješka koju je Ivan Antunović, kao urednik, stavio na kraju članka pod naslovom "Slavonizam", koji je potpisao Blaž (Blaž Modrožić je bio Antunovićev suradnik). U članku on raspravlja o tom tko su "Slavonci" koji su tražili autonomiju i u tom svjetlu također spominje raspravu o porijeklu Bunjevaca i Šokaca koju zaključuje riječima: "... a ja bih dok Podunavljem prosvjete zora ne pukne u ime bunjevcah i Šokacah rekao: Zovite nas kako vas volja; samo nam dajte slobodu, a mi slobodni zvojevat ćemo si častno ime za vjekove!", u: Bunjevačke i šokačke novine, 52/1872, str. 206.

14 I. ANTUNOVIĆ, *Bog s čovikom*, str. 525.

Nitko ne može nikome zaniijekati da se prigodom popisa pučanstva svatko izjasni kako želi. To su učinili mnogi Bunjevci na popisu, imaju pravo tako se izjasniti, nitko nema pravo to sporiti, kao što nitko nije mogao svojevremeno zabraniti državi da Bunjevce poslije popisa 1991. godine svrsta pod "šifru 028".

3.4. Sve za riječ svoju

Jako je važno u aktualnoj raspravi o bunjevačkom "jeziku" odnosno govoru, pogledati kako je postupio Antunović na kojega se svi pozivaju. On je i Bunjevačke i šokačke novine i Bunjevačku i šokačku vilu i sve svoje knjige osim dvije (Čovik s Bogom i Naputak) objavio na tada suvremenom hrvatskom jeziku. Svoj stav o tome lijepo je obrazložio u posebnoj poruci koju je stavio ispred Predgovora svom najopsežnijem djelu: «Bog s čovikom» kao i u Predgovoru toga djela. Evo njegovih riječi:

"Obavisti radi prinuđen sam ovo nekoliko ričih knjizi ovoj nadodati, da se moji dragi Bunjevci ne bi smutili možda u načinu pisanja, kojim istu knjigu u sviet odpravljam, te pomislili, da ja tiem narinjavam nješto, što načinu njihovog govora nije shodno, nije s istim iztovjetno. Uzmu li na vagu malu razliku pisanja, puk uz to sveobću potribu i otud proiztičuću korist duševno prosvietnu naroda našeg,

tad svaka smutnja otpada, ako je možda u gdikom misto zahvatila. To sam ovieem nakan razjasniti i sebe opravdati. Mi njegad pisasmo csascha, schescher, cziglja, a danas pišemo po novom pravopisu: čaša, šećer, ciglja. Bunjevac svaki iole knjizi vješt na prvi pogled uvidit će da je novi način pisanja jednostavniji, a tiem bolji i oku ugodniji. A jednostavniji način pisanja i razum potpomaže, da tiem brže shvati do korijena riči ono, što je napisano.»¹⁵

Zatim hvali Čehe i Slovake koji su odbacili njemačku abecedu i poprimili latinicu, a također i Nijemci goticu iako je ona smatrana njihovim izvornim pismom.

I dodaje: «Mi prije pisasmo: bilo, lipo, vira, divojka, ridko, srida itd. a danas pišemo: bielo, liepo, vjera, djevojka, riedko, srieda, itd a zašto to? Jer u našem velikom narodu ima razlike u govoru, tako jedni govore lipo, drugi lepo, treći liepo. Hrvati u obće, napose mi Bunjevci, Dalmatinci, Slavonci, Bošnjaci, velimo: lipo, Srbi: vele: lepo a Hercegovci vele: liepo ili lijepo. Al svi mi, kako mu drago zvali se koji tiem jezikom kraj te male razlike govorimo, jesmo jedan narod jedne krvi, jednog porikla. To baš dokazuje jedan isti jezik, kojim izuzam te male promine svi govorimo. Stoga će svaki rod svoj i prosvitu mu ljubeći Bunjevac i Šokac uviditi, da ništa zloga ne namislih služeći se ovim novim pravopisom; jer jednoličnost u načinu pisanja otvara nam vrata prosviti, a drugo svakom iz medju nas ostavlja slobodu, nek poleg ovog načina pisanja čita svaki, kako je majčinim mlikom narodni govor usisao, ovaj sa i, onaj sa e, a treći sa ie ili je. A kao što se dva samoglasnika ie u našem jeziku mehko i milo u jedno stavljaju, tako će Bog i srića dati, da se i mi uz jedan isti pravopis duševno složimo, te iz jednog istog izvora blagodati obće prosvite cripmo.»¹⁶

I u Predgovoru je Antunović ponovio sličan stav: «U pravopisu nisam mogao izbjeći da ne budem okaran, jel ako bi nariečjem bunjevačkim pisao, koje u cielosti ne odobravam: onda bi i tiem stavio na put više no jednu pričagu, onom ujedinjenju

15 I. ANTUNOVIĆ, Mojim milim odrastlim Bunjevcem i Šokcem do znanja, u: *Bog s čovikom*... Pod tim naslovom Antunoviće je, na dvije stranice, prije „Predgovora“, čitateljima toga svoga djela dao posebno objašnjenje i opravdanje zašto ga je pisao hrvatskim književnim jezikom.

16 Dakako da u ovom tekstu probija Antunovićeova poznata panslavenska ideja, koju mi danas malo teže možemo razumjeti, ali koja je u vrijeme nasilne mađarizacije i germanizacije našega puka bila doista shvatljiva.

književnom, o kojem treba svakom Slavjanu nastojati, ako je prijatelj svom rodu, i neće da bude navieke robljem tudjina, i da ne ostane podnožjem, po kom se drugi narodi penju u svietlost obražena svieta dok on čami, u gustih tmina razuma, i surovosti neoplemenjenih čuvstva..."¹⁷

Ovim riječima želim pridodati kako mislim da je šteta što smo mi Hrvati Bunjevci vremenom zapostavili ikavicu, prije svega u svom svakidašnjem govoru, a onda i u pisanim djelima.¹⁸ Da toga nije bilo danas se ne bismo morali boriti protiv uvođenja bunjevačkog govora u naše škole nego bismo se ponosili ikavicom kao dijalektom svog hrvatskog jezika. Osobno mislim da bismo i sada više trebali istaći kako je ikavica hrvatski govor, dijalekt hrvatskog jezika.¹⁹

U Antunovićevim spisima nalazi se i sljedeće upozorenje osobito «glasnim» Bunjevcima: «Spustite glave vaše vi učeni Bunjevci, koji ste jezik vaš zaboravili, koji ste slavu u diku vaših pradiđova zakopali, da zakopali, al tako da ju niste ni križom obilježili. Kletve uvridjene matere obilježiti će vaše dilo: pa će se od vas svaki pošten čovik drugog naroda s preziranjem odkrećati; jer tko bi poštivanjem ili pouzdanjem takom se pridružio, koji je svoju mater, svoju narodnost zatajao?»²⁰

Antunović se svim srcem zauzimao za naš jezik u crkvi, u školi i u svim javnim službama. O tom svjedoče njegovi članci i članci njegovih učenika u "Bunjevačkim i šokačkim novinama" i u "Bunjevačkoj i šokačkoj vili". Tako u "Vili" 1873. godine čitamo:

17 I. ANTUNOVIĆ, *Bog s čovikom...*, Predgovor, str. IV-VI.

18 To je osobito isticao prof. Bela Gabrić. On je inzistirao da u našim izdanjima uvijek bude ponešto i na ikavici, kako bismo sačuvali jezik svojih pradiđeva i svoga zavičaja. Uostalom, ikavica jest izvorni hrvatski govor a danas se službeno vodi kao dijalekt hrvatskog jezika. Pri tom inzistiranju prof. Gabrić je imao u vidu ono što se sad već i dogodilo, da će Bunjevci koji ne žele biti Hrvati, naše zapostavljanje ikavice iskoristiti sebi u prilog.

19 Daj Bože da se Subotica napuni ikavicom. Trebalo bi jedino provjeriti koliko se na satovima bunjevačkog govora u našim školama doista «divani bunjevački»! Po onom koliko čelnici bunjevačkih institucija govore ikavicu u javnim istupima, s pravom se u to može sumnjati. U tom smislu bih napravio i jednu usporedbu. Naime, nekada i neko zlo donese dobro. Tako možemo reći da u Subotici nikada nije bilo više čiste hrvatske ijekavice, odnosno čistog hrvatskog govora otkad su u Suboticu došli Srbi, izbjeglice iz Hrvatske, koji i dalje govore hrvatskim jezikom, bez ikakvog ustručavanja, pa čak i skupštini grada Subotice, kao predstavnici srpskih stranaka.

20 I. ANTUNOVIĆ, Pismo Đeni Duliću, u: Matija EVETOVIĆ, *Život i rad biskupa Ivana Antunovića, narodnog preporoditelja*, Subotica, 1935., str. 169-170.

«Mi hoćemo ne samo u prikrajku naše kolibice da sačuvamo naš jezik, nego da ga kano potlem duše prvi dar Božji unapriedimo u sve strane našega rajskoga mirogoja, kojim da nam odjekuje naša kuća, naša crkva i škola, naša občina i poljana, a po tim da se usavršava idea narodne slave. Mi hoćemo da budemo gospodari naše kese, da budemo gose pod kapom u svojoj kući a nipošto sluge golglavci i pu-zavci. Mi više nećemo da budemo zaklopci tudjega lonca a niti nožice svačijega stolca..."²¹

I na kraju prijekor bunjevačkoj nani: «Ako mati nije dala sinu i kćeri ljubav svojega narodnoga

21 Bunjevac, O našoj vili, u: *Bunjevačka i šokačka vila*, 2(1873), str. 6.

jezika, onda ona nije mila mati, već drvena maćuha, koja uvijek nosi na sebi znak tuđinstva prema rodu u kom živi.»²²

3.5. Zaključak

Želio bih u zaključku ovog svog prikaza Antunovićeve misli o vjeri, narodu i jeziku izvući koja bi danas mogla biti poruka njegove misli bačkim Hrvatima – Bunjevcima i Šokcima.

To je prije svega poziv na obnovu vjere, sloge i ljubavi jer kako je Antunović zapisao u Poučnim iskricama: «Nesloga je braću razdijelila i bogatu kuću u siromaštvo rinula.»²³ Svijest o toj neslozi i svoju bol zbog toga očitovao je u pismu Iliji Okrugiću: «Hrvati se među se hrvu i čupaju. Ovo mene već odavna bode, riže, peče, žeže i možem reći umara...»²⁴ Prevladavanje te nesloge želja je njegovog srca koju očituje sav njegov rad. Zbog toga želi pisati i o porijeklu Bunjevaca. U istom pismu veli: «Jest da ja nisam nikad ni imao u glavi takvu historiju pisat, kakvu bi mogla Matica srbska nagradit ipak sam se mučio neko vrieme sotom idejom, da bi ipak nešto trebalo o Bunjevcih pisat. Al baš oto istražujući, sve sam se većma... približavao onoj (ideji), koja bi trebala da stere put medjusobnoj sporazumnosti...»²⁵ Vjera i narodna svijest su zalag budućnosti. To je izrazio u svom djelu *Odmetnik* u kojem majka svjetuje sina koji odlazi u svijet: «Dvoje mi je na srcu, čedo moje, čega prešutiti ne mogu i, što bih rada da ti ulijem u pamet i usadim u srce, na vječnu uspomenu. Prvo: da zadržiš u svih okolnostih svoga života vjeru onako postojano, kako nas ju sv. mati Crkva uči. A drugo: da se svojem narodu, iz kojega si nikao, nikad u svijetu neiznevjeriš.»²⁶ To je bitno ističe u tom djelu Antunović: «budimo uvjereni, da grana neće dugo ostati zelena, koja se odcepila od stabla svojega».²⁷ ili: «Sve se one obitelji duševno i tvorno gube, koje se od rodjena svog stabla odcjepljuju.»²⁸

Neka ovaj skup bude poziv na našu međusobnu ljubav i poštovanje. Poslušajmo Antunovićeve riječi

22 I. ANTUNOVIĆ, *Odmetnik*, str. 247.

23 I. ANTUNOVIĆ, *Poučne iskrici*, Temišvar 1872., str. 17.

24 I. ANTUNOVIĆ, Pismo Iliji Okrugiću od 20. studenoga 1879., u: M. EVETOVIĆ, *Biskup Ivan Antunović...*, str. 157.

25 *Isto*, str. 157.

26 I. ANTUNOVIĆ, *Odmetnik*, str. 37.

27 *Isto*, str. 247

28 I. ANTUNOVIĆ, *Posljednji Gizdarev* - (rukopis – uvezano), str. 346.

o ljubavi: «Ljubav čuda tvori.»²⁹ «Ljubav je jača i od najvažnijih razlogah.»³⁰ I još: «Ljubav ne mudruje, već kad pogibelj ugleda, odmah se ogledje za pomoć.»³¹ «Ljubav porađa ljubav isto onako, kao što vatra podpaljuje vatru.»³² Ljubav je ona silna moć, koja sve svladava i kojoj se nitko, pa ni ista smrt oprieti ne može.»³³

A neka zaključak ovoga skupa bude i Antunovićeva molitva: «Da ja ikada izkrnjega ne uvridim mišlju, ričmi ili djelom pred Andjeli i svetimi u nebu, niti pred ljudma na zemlji.»³⁴

«Ne dozvoli, da ikakovu štetu počinimo u duši ili u tilu našem bližnjemu; da ga ne smutimo nevaljanima djeli; da ga ne ogovorimo, ne izružimo, ne potvaramo, ne ozlidimo ili tja umorimo. Odstrani, o Bože, svaku ovakovu pogibelj od nas, i učini da u nam neprestano vlada ljubav izpred koje bježi zloba, zavist i mržnja...»³⁵ «Neka se razpali u meni oganj neizginjive ljubavi prema Bogu i bližnjemu, da se izbavim kriva puta sebičnosti, na kom raste bodljivo trnje mnogih patnja bez utišenja.»³⁶

I za kraj neka odjekne u nama još jedna Antunovićeva poruka: «Ako želiš da se prema meni zahvalnim pokažeš, boj se vazda Boga i ljubi roda.»³⁷

29 I. ANTUNOVIĆ, *Bog s čovikom...*, str. 630.

30 I. ANTUNOVIĆ, *Gospodar Bariša Kitković*, str. 364.

31 I. ANTUNOVIĆ, *Bog s čovikom*, str. 297.

32 *Isto*, str. 299.

33 I. ANTUNOVIĆ, *Razprava...*, str. 180.

34 I. ANTUNOVIĆ, *Dulja jutarnja molitva*, u: *Čovik s Bogom u svojih molba i prošnja*, Kaloča 1884., str. 8.

35 I. ANTUNOVIĆ, *Čovik s Bogom*, str. 192-193.

36 I. ANTUNOVIĆ, *Molitva na Veliku subotu*, u: *Čovik s Bogom*, str. 460.

37 I. ANTUNOVIĆ, *Pisma Ivanu Evetoviću – Kratke poruke*, u: *Matija Evetović, Biskup Ivan Antunović...*, str. 180.

UBH „DUŽIJANCA“ - promocija revije (uvodna riječ dr.sc. Andrije Anišića), Subotica, Gradska knjižnica, 20. siječnja 2015.

ČETIRI KRUNE DUŽIJANCE

Poštovane dame i gospodo, braćo i sestre!

Srdačno Vas pozdravljam na promociji ovog prvog broja naše Revije „Dužijanca“. U svom pozdravu ne želim se osvrtni na povijest Dužijance. Svima nam je ona manje ili više poznata. I ja sam je u uvodniku u reviju sažeo u jednu rečenicu: DUŽIJANCA – IZ OBITELJI DO CRKVE IZ CRKVE DO NARODA I ZA NAROD. I tako je ona živjela stoljećima, a napose u posljednjih 104 godine. Znamo da je svaka Dužijanca imala svoju krunu koja je bila u središtu pojedinog slavlja dužijance i njezin zaštitni znak.

Večeras želim govoriti o četiri krune kojom je okrunjena naša Dužijanca. Prvu krunu na glavu Dužijance stavilo je Hrvatsko nacionalno vijeće kad ju je proglasilo jednom od tri manifestacije koje su od posebnog značaja za hrvatsku zajednicu. Danas ne želim govoriti tome koliko je to HNV doista i potvrdio svojim odnosom prema Dužijanci.

Dužijanca je 2014. godine dobila još tri krune. Prva kruna kojom je okrunjena Dužijanca prošle godine jest Udruga bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“, koju sam nazvao i nadogradnjom povijesti Dužijance. Tom krunom zaštitili smo je nadamo se za sva vremena. Pokušaja institucionaliziranja Dužijance bilo je i ranije. Svaki organizacijski odbor bio je svojevrsna institucija Dužijance, jer institucija čuva karizmu. Naši preci nadahnuti Duhom Svetim počeli su zahvaljivati Bogu za završetak žetve, jer je on tada značio da će biti slatkog kruha za sve članove obitelji. Vremenom su to nadahnuće i ta ljubav poprimili oblik narodnog običaja, koji su onda naši preci njegovali, obogaćivali, čuvali... Uvjeren sam da će ljudi koji su sada članovi Udruge bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“, kao i ljudi koji će poslije nas doći, znati sačuvati ovu krunu za mnoga buduća pokoljenja našega naroda.

Druga prošlogodišnja kruna kojom je okrunjena naša Dužijanca jest ova revija koju danas predstavljamo. Prvi broj revije „Dužijanca“ je doista „kruna na glavu“ onoga što smo ove godine radili. Imamo već niz lijepih knjiga i publikacija posvećenih Dužijanci. Međutim, ova Reviju smo zamislili kao svojevrsni dar (iako nije besplatan) svim ljubiteljima naše Dužijance. Uvjeren sam da ćete je radosno uzeti u ruke, puno puta pregledati, pogledati slike, tražiti sebe i svoje na njima, pročitati objavljene tekstove i onda je brižno čuvati za buduća pokoljenja. Doista, ova Revija želi biti svjedočanstvo o prošlosti i sadašnjosti Dužijance, ali i залог njezine budućnosti. Želimo da ona svima pomogne u kulturi življenja i njegovanju naših običaja i da doprinese napretku našeg cjelokupnog bića i žića i bude jedan izraz našeg nacionalnog i vjerničkog identiteta.

Treću prošlogodišnju krunu naša Dužijanca dobila je nekako u isto vrijeme kad je izišao i prvi broj Revije. Naime, Gradsko vijeće Subotice na 57. sjednici održanoj dana 23. prosinca 2014. godine, donijelo je odluku o utvrđivanju kulturnih manifestacija od posebnog značaja za Grad.

Tom odlukom u članku 1. stoji: Ovom odlukom utvrđuju se manifestacije od posebnog značaja za grad i način njihovog financiranja ili sufinanciranja, a u članku 2. se nabraja šest manifestacija od posebnog značaja za grad, među kojima je na trećem mjestu naša Dužijanca. Zahvaljujemo Gradu Subotici na dodijeljenoj kruni našoj Dužijanci. Tom odlukom konačno je potvrđeno ono što je već na neki način bilo u svijesti Subotičana, ali je bilo i razlogom mnogih napada na Grad i organizatore Dužijance. U odluci stoji: Za realizaciju manifestacija od posebnog značaja za Grad s organizatorom manifestacije zaključuje se ugovor, koji potpisuje gradonačelnik. I tu odluku bilježimo zlatnim slovima u povijesti Dužijance i doživljavamo je doista kao nagradom,

krunom za sve ono što smo u proteklim godinama uložili u organiziranje Dužijance u našem gradu.

Zahvalan sam Bogu na obilnom blagoslovu i milostima kojima je obasuo našu ovogodišnju Dužijancu. Zahvalan sam direktoru naše Udruge Marinku Piukoviću i potpredsjedniku Lazi Vojnić Hajduku, koji su više nego ja, ali ipak u zajedništvu sa mnom, radili puno, naporno i s ljubavlju u organizaciji ovogodišnje Dužijance u divnom zajedništvu sa svim vrijednim članovima koje su činili: mons. Stjepan Beretić, Marinko Prčić, Pavle Kujundžić, Ljiljana Dulić, Marija Kujundžić, Ivan Piuković i Vlatko Vojnić Purčar. A kome sam još sve zahvalan pročitajte u Reviji na str. 6-8.

No ipak, još dvije zahvale. Hvala i svima koji su sudjelovali i uključili se u manifestacije ovogodišnje Dužijance. Nijedna predstava, nijedna priredba, nijedna misa zahvalnica Dužijance ne bi imala smisla bez naroda. Mi radimo Bogu na slavu i na radost i dobrobit hrvatskog naroda, ali i na radost svih naroda koji s nama žive i koji rado dolaze na naše manifestacije. Želimo i dalje, s Božjom pomoći, tako raditi i sve više i sve dublje očitovati da je Dužijanca koju mi organiziramo doista zahvala Bogu i pohvala čovjeku. Volio bih kad bi svi usvojili takav pogled na Dužijancu, jer on odgovara izvornoj istini o Dužijanci koja u našem narodu postoji i traje već stoljećima.

Želim posebno zahvaliti uredniku revije g. Lazi Vojnić Hajduku u čijem se srcu i rodila ideja o Reviji i koji je na njoj najviše radio. ■

Novi korak u koncepciji manifestacije

DUŽIJANCA KAO TURISTIČKI PROIZVOD

18

S malom doradom i turistički osmišljenom aktivnošću, manifestacija „Takmičenje risara“ i sve što je u programu pod tim nazivom moglo bi biti prvi korak prema širenju turističke ponude u Dužijanci

Priredio: Lazo Vojnić Hajduk

Mislimo kako je došlo vrijeme dopuniti neke manifestacije u projektu Dužijnace novim sadržajima. Ti bi sadržaji svakako morali korespondirati sa suvremenim načinom života. U osuvremenjavanju Dužijance nužno se nameće i pitanje uloge turizma u Dužijanci. Na koji način i u kojim segmentima svojih

manifestacija ona može postati turistički proizvod? Što znači da bi i onda taj segment trebao u sebi sadržati ukupno iskustvo turista za zadovoljavanjem njihovih očekivanja. To uključuje prirodne i kulturne atrakcije, zabavu i ugostiteljstvo povezano u sklop pojedinačnih proizvoda i usluga različitog

podrijetla koje turisti „konzumiraju“ za vrijeme turističkog putovanja.

Po našem mišljenju jedan dio manifestacija u sklopu projekta Dužijance posjeduje elemente koji bi se mogli vrlo lako, a mislimo i vrlo efikasno plasirati i kao turistički proizvod. S malom doradom i turistički osmišljenom aktivnošću manifestacija „Takmičenje risara“ i sve što je u programu pod tim nazivom moglo bi biti prvi korak prema turističkom proizvodu u Dužijanci.

Uključivanje u opću turističku ponudu grada

Dužijanca kao turistički proizvod u turističkim vodičima mogao bi biti dijelom turističke ponude grada i Palića, a to bi dalo jednu novu dimenziju ponude, intenzivnije doživljaje, širenje saznanja, rekreaciju, sport i avanture u etno i eko turističkim vodama. Bit će to paket turističkih usluga koji će biti osiguran putem ponuda i povezivanja s profesionalnim aranžmanima turističke organizacije Subotice i Palića.

Temeljem uključivanja Dužijance u opću turističku ponudu svaki turist dobiva mogućnost,

izborom turističke destinacije i smještajnog objekta u njoj, sebe odrediti sukladno vlastitim sklonostima i željama, naravno i financijskim mogućnostima.

Turist će nakon odabira destinacije, smještaja i opredjeljenja za program koji se nudi u paketu, biti uključen i u program kojega nudi Udruga UBH Dužijanca tijekom cijele godine, a poglavito u vrijeme dana svetkovine završetka žetve.

U prvom dijelu programske ponude koju Dužijanca organizira mogao bi biti posjet etno muzeju i razgledanje pribora i alata (ručni alati i strojevi)

korištenih u žetvi žita, od ručnog košenja do kombajna. Riječ je o vrlo atraktivnom objektu – salašu od slame s domaćim životinjama iz uzgoja na salašima u minulim stoljećima.

Drugi dio programa, vremenski određen u vrijeme žetve, tj. početkom srpnja, u najmanje tri dana obuhvatio bi natjecanje risara, košenje žita strojevima na konjsku vuču, vozidbu snoplja žita iz krstina i sadijevanje u kamaru i vršidbu starom vršalicom i skupinom radnika koji će odraditi sve poslove vezane uz vršidbu (...)

Nadalje treća središnja svetkovina: svečana biskupska misa, mimohod od katedrale do glavnog trga, predaja kruha gradonačelniku, a celebrantu mise krunu od slame, prikaz narodne nošnje i niz detalja je za svakog posjetitelja prelijep i nezaboravan doživljaj.

Pregovori s lokalnom samoupravom o prestrukturiranju Dužijance već su u tijeku

Da bismo ovo ostvarili (poglavito prvo i drugo) trebamo se odlučiti za lokaciju gdje će se ti sadržaji trajno odvijati. Za to je potrebno 5 hektara oranice i izgradnja objekata, kao i infrastruktura koja bi

osigurala sve za izgradnju i osposobljavanje takvog novog mjesta za organiziranje „Takmičenja risara“.

Za ovaj pothvat imamo izrađene idejne projekte i programsku osnovu. U pregovorima smo za osiguranje potrebne površine oranice i radimo na izradi projekata za aplikaciju i uključivanje u europske fondove za investiciju koja predstoji. S relevantnim strukturama u lokalnoj samoupravi smo u kontaktu s puno razumijevanja, te očekujemo početak službenih pripremnih i izvođačkih radova već ove godine. ■

Određivanje trajne lokacije

U prvom dijelu programske ponude mogao bi biti posjet etno muzeju i razgledanje pribora i alata korištenih u žetvi žita, a drugi dio obuhvatio bi natjecanje risara, košenje žita strojevima na konjsku vuču, vozidbu snoplja žita iz krstina i sadijevanje u kamaru i vršidbu starom vršalicom. Da bismo ovo ostvarili trebamo se odlučiti za lokaciju gdje će taj sadržaj trajno biti. Za to je potrebno 5 hektara oranice i izgradnja objekata, kao i infrastruktura koja bi osigurala sve za izgradnju i osposobljavanje takvog novog mjesta za organiziranje „Takmičenja risara“.

Grgo Kujundžić, prvi bandaš gradske Dužijance

DUŽIJANCA ĆE TRAJATI, A PROLAZNE SLABOSTI I NJENI ČINITELJI ĆE PROĆI

Najviše sam se radovao kada je 1993. godine došlo do ujedinjenja gradske i crkvene Dužijance.* Često je trebalo boriti se riječju i djelom * Političari se ne smiju izravno miješati u organizaciju, pogram i rad Dužijance * Podjela ne bi smjelo biti * Hitno nam je potrebno formiranje arhiva

Priredio: Nikola Perušić

Igrom usuda, našeg sugovornika pozivamo radi intervjua upravo na njegov rođendan. Usprkos dočekivanju gostiju koji mu žele dobro zdravlje u povodu 70 godina života, Grgi Kujundžiću nikad nije problem odgovoriti na poziv iz zajednice. Otac dvoje djece i troje unuka, čovjek besprijekorne karijere, koji se na poslovnom planu izrazio u međunarodnoj špediciji i vanjskoj trgovini, poznat je kao samozatajni nacionalni pregalac.

Utemeljivač je Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, Hrvatskog kulturno-umjetničkog društva Bunjevačko kolo, Instituta Ivan Antunović, vijećnik Hrvatskog nacionalnog vijeća, tko će sve pobrojiti... Dječak s Pavlovca, zagrebački gimnazijalac, ugledni Palićanin dočekuje nas za računalom dok nas supruga Kata nudi kvalitetnim vinom. Gledamo stare fotografije, divan teče. Ali, odgovori na pitanja stižu mailom.

Kada ste se i kako uključili u obilježavanje Dužijance?

S Dužijancem sam provodio djetinjstvo, mladost, zrelost, pa evo i starost.

Kako? Vrlo jednostavno. Dužijanca je, kao narodni običaj, itekako proslavljana u našoj obitelji na salašu. Otac je kosio žito, starije sestre su bile risaruše, a ja sam kao dijete prvo nosio vodu risarima, poslije su mi dali vući ili nositi uža i bacati ih razvučena iza risara a ispred risaruša. Kada je bila jedna "pripelica" (manji dio njive oko 1-2 motike) pokošena i porukovetana na snopove i to iz 2 otkosa, onda su stariji, otac i sestre povezali snoplje i snosili u stave (jednoredno poslagani snopovi za lakše slaganje u krstine), a ja sam morao grabiti mršavinu. I nju su povezali i nakon sadijevanja krstina, snopove s mršavinom stavljali bi na kraj krstina.

Obično je bila mala pauza iza sveke pokošene pripelice. Dotle sam morao donijeti hladne vode s najbližeg salaškog bunara. Tako se radilo čitav dan, od jutarnjeg pletenja uža, kosidbe, podnevnog odmora iza užne, do predvečer. Obično je bila norma za jedan par risara pokositi dnevno jedno jutro, ili ako su bili snažniji i vredniji onda jedan lanac žita, ječma ili raži.

Imali smo ponekad pomoć tetka kao risara koji je radio na mobu, ali najviše za naknadu. U 17. i 18. godini sam već dorastao do risara pa sam i ja kosio, a sestre su bile i dalje risaruše. Sve sam naučio, pa i oštriti kosu i podesiti prlj, ali naisam znao otkivati kosu na babici. Iza ovakvog rada u žetvi nakon deset do petnaest dana (radili smo zemlje i napola ili arendu), kako ne bismo slavili završetak žetve.

Bile su to moje stvarne radosne dužijance na salašu. Obično, iza završetka kosidbe dolazilo je vrijeme vozidbe žita na salaš u kamare i iščekivanje vršalice

s mašinarima, da se završi ubiranje žetvenih plodova s njihovim uskladištavanjem na tavane, a nešto se odmah nosilo i u mlin za prvo novo brašno.

U župama u okolici slavljene su i crkvene dužijance. U našoj župi Presvetog Trojstva na Šebešiću, što je poslije s našim Pavlovcem preraslo u ime područja Mala Bosna, slavljena je Dužijanca. Veoma slične proslave su ostale od tih 50-ih i 60-ih godina do danas. Malo se promijenila folkloristika na Bandašicinom kolu, a i nije baš bilo drugih kulturno-umjetničkih programa.

U gradsku sam se Dužijancu uključio od samog početka 1968. godine, već na prvoj gradskoj etnografsko-turističkoj Dužijanci. Bio sam prvi gradski bandaš, zajedno s tadašnjom prvom gradskom bandašicom Mirjanom Dulić. To je za naš grad bilo nešto veličanstveno, a nama je bila veoma velika čast biti izabrani bandaški par.

Iz organizacije Dužijance, a za potrebe stalne organizacije te iste Dužijance, odmah se pripremalo i na osnivačkoj skupštini 18. siječnja 1970. potvrdilo ustanovljenje Hrvatskog kulturno-umjetničkog društva "Bunjevačko kolo".

To je "Bunjevačko kolo" ostalo do današnjih dana, samo su se mijenjali prednazivi. Tako su sedamdesetih godina zamijenjene riječi "hrvatsko umjetničko" u "kulturno umjetničko", zbog tadašnje politike. Tek smo 18. lipnja 1995. uspjeli ovo društvo pretvoriti u Hrvatski kulturni centar s istim imenom "Bunjevačko kolo". Ponosan sam da sam na toj skupštini predsjedao i nakon glasovanja svojim riječima proglasio Hrvatski kulturni cenar "Bunjevačko kolo". Tih sam se godina bitno angažirao na organizaciji Dužijance. Bio sam i predsjednik od 2003. do 2007. godine, dakle pet godina. Sada, kako godine pritišću, tako se moja uključenost smanjuje, a mlađi rade.

Koja vam je bila najdraža Dužijanca?

Bila mi je veoma draga svaka, za mene, radna Dužijanca. Radovao sam se kada su moje sestre bile bandašice u župi. Jedna sestra Doca (Dominika), sada Piu-ković, bila je 1967. i katedralna bandašica sa sadašnjim suprugom Grgom Piukovićem. Naročito sam se radovao prvoj velikoj gradskoj Dužijanci 1968. godine, kada sam i bio prvi gradski bandaš.

Najviše sam se radovao kada je 1993. godine došlo do ujedinjenja gradske i crkvene Dužijance. Tada su obiteljske dužijance prilično usahnule, jer se već žetva radila kombajnima i izgubio se onaj čar završetka i slavlja za odmor iza žetve. Ovo je ujedinjenje bilo olakšanje i gradu i Crkvi, organizatorima i jedne i druge Dužijance. Od tada se bira jedan bandaški par. Program proslave se svake godine umnožava. Kasnije je već dostizalo brojku od čak 25 do 30 raznih manifestacija kako crkvenih, kulturnih, tako i etnografskih, sportskih itd. Jako mi je drago bilo da su sudionici risarskog nadmetanja bili razni, i domaći i gosti.

Kako je lijepo bilo vidjeti gradonačelnika i članove gradske vlasti u crkvi na zahvali, a isto tako i crkvene osobe na trgu kod predaje blagoslovljenog kruha gradonačelniku. Kako je bilo lijepo vidjeti razne velikodostojnike gradske, pokrajinske i državne, zajedno za stolom na objedu Dužijance s crkvenim velikodostojnicima, od svećenika, biskupa, pa do kardinala. Svi su se oni radovali Dužijanci, zajedno s bandašem i bandašicom, s risarima i risarušama, s kulturno-organizacijskim djelatnicima. Dakle, to je radost. Sudjelovanje u manifestacijama kosidbe, folkloru, kićenju grada, veličanstvene povorke kroz grad, sve je to bilo s radošću očekivano od svih građana i gostiju iz zemlje i inozemstva bez obzira na vjeru, naciju, stalež ili drugu podjelu.

O ovim bih radostima mogao još puno nabrajati, ali mi je sada posebno drago da se djelatnici iznimno zalažu sačuvati dostignutu razinu proslave Dužijance, koja je u službenom obliku i izvan obiteljskog slavlja ušla u drugo stoljeće proslavljanja, počevši od 1911. godine.

Kako ste se u davna vremena hrvali s utjecajima dnevne politike, kako ste čuvali njenu religioznu i nacionalnu odrednicu?

Dobro pitanje, ali isto malo ispravljam. Prvo, davna vremena nisu tako davna, jer sve što obuhvaća jedan poslovni život čovjeka za Dužijancu nije davno, jer ona traje. Drugo, hrvali se nismo, jer događaji Dužijance nisu hrvačka strunjača ili bokserki ring, ali se ipak često trebalo boriti riječju i djelom s dnevnom politikom, koja je u razna vremena išla različitom sklonošću ili nesklonošću, ne prema Dužijanci nego prema organizatorima. Iako sama politika znači državni ili narodni posao, političari trebaju raditi te poslove i stvoriti uvjete za miran i normalan rad svih svojih građana. Što se tiče vođenja politike, došlo se do stranačkog upravljanja ili partijskog rukovođenja.

Analizirjamo riječi: Partija dolazi od latinske riječi "pars" što znači dio nečega, u ovom slučaju organizacija i zaštita građanskog života, a slavenska riječ „stranka“ isto znači, samo jedna strana (stranka) ili eventualno udružena, organizira tu istu zaštitu i organizaciju građanskog života. Dakle, sadašnje stanje organizacije i zaštite građanskog života vode samo mali dijelovi (pars) ili samo jedna ili udružena strana. A što je sa svim ostalima? Grčka riječ demokratia označava vladavinu naroda, a kod nas se svelo na vladavinu stranke ili nekoliko njih. A što je s ostalima? No, iako sv. Pavao u Poslanici Rimljanima gl.13. piše kako je svaka vlast od Boga postavljena, mi se moramo pokoravati aktualnoj vlasti, ali ta ista vlast mora biti pravedna. Ne po stranačko liderskim mjerilima, nego po mjerilima Božje pravde. Dužijanca se nije bavila, niti se sada bavi dnevnom politikom. Povremena dnevna sučeljanja s političarima nisu i ne smiju biti praksa djelatnika Dužijance. Političari se ne smiju izravno miješati u njenu organizaciju, program i rad.

Izreka da tko plaća treba i upravljati nije točna, jer političari koji obnašaju poslove građanske vlasti nisu vlasnici novca, nego su samo djelatnici sakupljanja i pravednog dijeljenja ubranih poreza i raznih fiskalnih davanja. No, bilo je diktiranja i smetnji, a i sada ih ponekad ima, ali najbolje ide kada se sebeljupci i svađalice manu Dužijance ne tražeći ni biračke glasove ni političku promidžbu, niti drugu osobnu promociju. Takvi dolaze i odlaze, a Dužijanca ostaje.

Religioznu odrednicu su ometale političke komunističke vođe od početka građanske Dužijance do ujedinjenja. Sada je to zanemarivo. Oni su prošli, a Dužijanca je ostala. Nacionalnu odrednicu je sada malo teže sačuvati. Radost gotovoj žetvi ili zahvala Bogu za kruh svagdašnji nije nacionalna odrednica. Ali je u Subotici nastala odrednica tko organizira na ovakav način žetvene svečanosti.

Svaka nacionalna grupacija ima i može imati mogućnosti organiziranja manifestacija berbe grožđa, branja kukuruza, svinjokoljske fešte, sportskih natjecanja, bezbroj vrsta religioznih iskazivanja svoje pripadnosti određenoj vjeri itd. Od bunjevačkih Hrvata vođenje organizacije žetvenih svečanosti Dužijance je povijesno i stoljetno baš tih bunjevačkih Hrvata. Slobodan sam reći Bunjevaca, jer od početka miješanja već spomenutih partija i političkih sebeljubaca nastala je podjela Bunjevaca na Hrvate i samostalni narod nehrvata. Ovo ne zbog Dužijance, nego zbog materijalnih i socijalnih privilegija. Privilegiji se promjenom vlasti mijenjaju i propadaju, a Dužijanca ostaje.

Može li se izbjeći veza Dužijance i podjele na Bunjevce Hrvate i nehrvate?

Ne može i ne treba izbjegavati vezu Dužijance s Bunjercima Hrvatima i nehrvatima. Isto tako podjele ne bi smjele biti. Ko ne zna latinsku izreku „Historija je učiteljica života“, nema pravo niti dijeliti povijesno jedan narod. Povijest je daleko preciznija odrednica od povremenih i privremenih stranačkih, političkih ili liderskih tumačenja, radi sebičnih materijalnih ili socijalnih privilegija. Sve što je nastajalo, mijenjalo se kroz stoljeća i može i nestati, ali Dužijanca ostaje. Budimo i dalje čuvari.

Kakvim ocjenjujete odnos središnje manifestacije i popratnih događanja?

Dvije su središnje manifestacije Dužijance. Ako nam je Bog na prvom mjestu, onda je prva – zahvala Bogu za rod kruha našeg svagdašnjeg, a drugo s potpunim pravom je košenje žita i završetak risa te predaja simbola Dužijance, tj. žitne krune prvaku, u obitelji domaćinu, a u gradu gradonačelniku, s izvješćem o završetku žetve. Sve ostalo je zabava, folkloristika, događaji kulture, sport, druženje i na koncu narodno veselje.

Zato se ove prve dvije ne smiju propuštati, a nadogradnja svih drugih manifestacija kao etnografske, kulturne, sportske, zabavne i druge priredbe koje korespondiraju s prvim dvjema su itekako dobre. Tko će kititi grad žitom? Onaj tko zna i može. Tko će pokazati kako se kosilo, vozilo i vrlo? Onaj tko zna i može. Tko će uvrštavati Dužijancu kao turističku atrakciju i njene dijelove? Onaj tko zna i može.

Dakle, nije predodređena nacija, a često niti vjera. No, ne treba otuđivati narodne običaje od naroda u kome je običaj ustoljećen, niti ih dijeliti radi slabljenja raspolovljenih strana. Ako je Dužijanca običaj Hrvata-Bunjevaca još od nastanka Dužijance i do nedavno nesporne odrednice da su Bunjevci i Hrvati, onda trebaju Dužijancu čuvati i voditi Hrvati-Bunjevci, a svi drugi su dobro došli na suradnju.

Kakvom biste željeli vidjeti Dužijancu u budućnosti?

Latinska izreka: “Vremena se mijenjaju i mi se mijenjamo u njima” važi i za Dužijancu. Raniji navodi zahvale Bogu i radosti završetka žetve da ostanu uvijek isti. Ostalo se itekako može mijenjati i osuvremenjavati pod uvjetom da ne iskače iz povijesno kulturno-oloških običajnih granica.

Kako vrijeme zaborava brzo nadolazi, neophodno je više poraditi na arhiviranju svih pisanih i snimanih materijala o Dužijanci. Ono što je još u pamćenjima ljudi, napisati i isto tako čuvati.

Za ovo je hitno potrebna arhiva, koja neće moći biti podložna svojatstvu i čerupanju dokumentacije. Ovo je išlo toliko daleko da se i neki materijali gube iz gradske knjižnice i gradskog arhiva.

Radujem se što Dužijanca traje, što će i trajati, dok će prolazne slabosti i njeni činitelji proći. ■

Organizacijski pothvati u smjeru osuvremenjavanja pojedinih manifestacija u sastavu masovne priredbe subotičke Dužijance

PRETPROJEKT MANIFESTACIJE „TAKMIČENJE RISARA“

Piše: Lazo Vojnić Hajduk

UVOD

Naša je procjena kako priredba „Takmičenje risara“, koja se izvodi u sastavu subotičke manifestacije „DUŽIJANCA“, ispunjava sve uvjete i može se uvrstiti u turističke organizacije, a svoje sadržaje plasirati kao turistički proizvod. Ova procjena temelji se na dugogodišnjem iskustvu pojedinih ljudi, kulturnih djelatnika u zajednici, temeljem teoretskih saznanja i sugestija turizmologa, a najviše sadržajem spomenute priredbe.

Projektna ideja ili pretprojekt manifestacije „Takmičenje risara“ prvi je korak u dizajniranju projekta. Radi se o vrlo ranoj fazi planiranja projekta, u kojoj još uvijek nisu poznati svi relevantni projektni parametri, zbog čega je razvoj projekta moguć u svim pravcima.

S obzirom da većina organizacija i pojedinaca koji stoje iza određenih projektnih ideja želi iste formulirati u provediv projekt za koji će dobiti financijska sredstva, ovdje donosimo nekoliko ključnih informacija o tome koji je sadržaj potrebno definirati već u samom početku.

Rad na projektu „Organizacijski pothvati u smjeru osuvremenjavanja pojedinih manifestacija u sastavu masovne priredbe subotičke Dužijanca“ uspješno se može uvrstiti u djelokrug rada, a koristeći organizacijsku strukturu UBH DUŽIJANCA i dosadašnju praksu poglavito priredbe „Takmičenje risara“, staviti u funkciju turističkog proizvoda.

TEMA

Jasna i precizna tema ovoga projekta su sadržaji etno-priredaba koje su do sada bile pod nazivom „Takmičenje risara“, a odvijale su se u jednom danu. Bio je to prebogat program s etno događajima, ali nije na najbolji način mogao udovoljiti gledateljima, jer istovremenost odvijanja određenih radnji iz etno-programa nije pružila mogućnost znatiželjnim gledateljima vidjeti sve detalje i osobnosti pojedinih običaja i radnji koje su u svezi sa žetvom pšenice.

Tema je prigodna i obrađuje žetvu pšenice, od ručnog košenja do stavljanja u funkciju različitih strojeva na pogon konjske zaprege, pa sve do pojave kombajna.

Naziv projekta treba biti: ŽETVA PŠENICE (RIS) U SUBOTIČKOM KRAJU, OD RUČNOG KOŠENJA DO UPORABE KOMBAJNA i svi potrebni poslovi u spremanju žita kao temeljnog proizvoda za održavanje egzistencije ljudi. Relevantnost projekta i razlozi za provedbu postoje. Potrebno je projekt tamo gdje ga planiramo i provesti.

POSTAVLJANJE GLAVNE HIPOTEZE

Za ostvarenje glavnog cilja, a to je plasiranje „Takmičenja risara“ u turistički proizvod, moramo identificirati i definirati uvjete bez kojih se takva aktivnost ne može ostvariti.

Prva i nama najvažnija aktivnost je odrediti stalnu lokaciju izvođenja ove priredbe. U pretprojektu planiramo da to mora biti površina od oko 8 do 10 kj zemlje oranice na poziciji pokraj tvrdog puta i da je moguće osigurati sve infrastrukturne pozicije – struju, vodu itd.

Planirana površina bi se podijelila u dva dijela. Jedan, veći dio bio bi namijenjen za proizvodnju starinske sorte pšenice i poligon za natjecanje risara, a i za uzgoj ostalih etno-eko poljodjelskih kultura. Drugi, manji dio površine za izgradnju pratećih objekata: salaš od slame, halu za mehanizaciju i izložbeni prostor za poljodjelske strojeve, objekte za zadovoljavanje ugostiteljskih potreba kod masovnih događaja, i na kraju izgradnja objekata za uzgoj domaćih životinja iz programa očuvanje mangulica, podolca, cigaje i domaće živine.

U detaljnom projektu ćemo opisati svaki dio potrebne infrastrukture i gabarite objekata potrebnih za izvedbu programa. U ovom pretprojektu iznosimo samo činjenice i nabrajamo objekte koji su nam potrebni za izvođenje programa natjecanja risara.

Mislimo kako nije potrebno posebno naglašavati ekskluzivnost ovoga projekta i rezultate koje očekujemo ostvariti u smislu afirmiranja grada Subotice, pa i regije.

Ulaganja za ovakvu koncepciju je u startu veliko, ali u idućim se godinama ono pomalo osamostaljuje, postaje turistički proizvod i pristupa se u većem dijelu samofinanciranju. Uloga Grada u početnom financiranju je vrlo značajna ne toliko po veličini financijskih sredstava, koliko kao podrška i logistka u ostvarenju i provedbi infrastrukturnih zahvata. Očekujemo i sredstva za izgradnju infrastrukture iz fondova Europske unije i drugih izvora i smatramo kako potpora na tim razinama neće izostati.

Kroz dugogodišnju praksu organiziranja natjecanja risara naišli smo na nekoliko ključnih elemenata koje treba primijeniti u organizaciji:

- lokacija natjecanja mora biti određeno stalno mjesto za održavanje priredbe
- lokacija mora imati infrastrukturu za organiziranje masovnih skupova (plac, struja, voda, kanalizacija...)
- mora imati čiste obradive površine zemlje oko 5 kj za sjetvu pšenice
- mora imati u istom kompleksu posjedovati površinu od 2 kj za izgradnju potrebnih objekata (salaš, izložbeni prostor-hala, objekti za živinu, štale za krupnu živinu, svinjac, korlat...)
- mora imati i površinu od oko 3 kj za gajenje starih (bankut...) sorti pšenice, kukuruza, suncokreta...
- mora imati i stambenu zgradu, kao i čuvara objekta.

Postavljanje glavne hipoteze temeljimo na istraživanju sekundarnih podataka, a napose na planiranju i prikupljanju primarnih podataka.

Već dugi niz godina (od 1968.) narod se okuplja početkom srpnja da bi nazočio natjecanju risara, a ono je priredba u sklopu Dužijance. U početku je to bilo samo natjecanje kosaca – risara, ali od 1993. godine to je čitav niz radnji isprepletenih običajima i tradicionalnim prikazivanjem žetve pšenice i mnogo drugih radnjih vezanih uz žetvu (vozidba snoplja žita, sadijevanje kamare, košenje pšenice upotrebom strojeva koje vuku konji, i na kraju vršidba žita). Sve ove radnje odvijaju se sukcesivno neprekinuto u jednom danu (jedno prijepodne). Na manifestaciji risara sudjeluje oko 100 izvođača, a gledatelja se okupi i do 3000. Osim primarne namjere organizatora pokazati i simulirati sve radnje oko žetve, priredba obiluje mnoštvom sekundarnih sadržaja koji korespodiraju s glavnom priredbom.

Na toj se priredbi toga dana prikazuju običaji vezani uz žetvu. Posebno ističemo etno-ručak (doručak) na balama slame koji se priređuje za sve nazočne bez obzira koliko ih ima. Prikaz etno opreme (alata) za kosidbu žita, odjeća i obuća i svi rekviziti moraju biti u stilu kako zahtijeva etno prikaz.

S velikom pažnjom i s puno truda prikazuje se vozidba žitnog snoplja, sadijevanje u kamaru i na kraju vršidba vršalicom iz razdoblja između dvaju svjetskih ratova. U podne istog dana je proglašenje pobjednika natjecanja risara, nastup folkloršaa i podjela priznanja. Potom slijedi svečani ručak za sve risare i uzvanike.

RAZRADA TEME

Ovdje ćemo iznijeti samo bitne elemente projekta i nećemo ići u detalje, jer će u izvedbenom projektu biti detaljno opisane sve radnje koje čine sadržaj tema ove priredbe.

A. Prvo želimo odrediti fizičke okvire i potrebe koje ovaj projekt zahtijeva.

Ukupna površina zemlje (oranice) iznosi, kao što je rečeno, oko 10 kj.

Na oko 60 % zemljišta proizvodit će se pšenica i ostale poljodjelske kulture potrebne za udovoljavanje zahtjeva i sadržaja priredbi (natjecanje risara...).

Na oko 40% zemljišta treba izgraditi objekte s infrastrukturom, što u cijelosti čini sljedeće sadržaje:

- kuća (salaš) od slame (90 m²)
- hala za strojeve i za stalnu izložbenu postavku strojeva i alata koji se koriste u žetvi (30m x 8m)
- prateći objekti salaša (štala, svinjac, kokošinjac...)
- javni toalet
- kopani bunar s đermom
- natkriveni prostor za ugost. potrebe (20 m x 5 m)
- kuhinja, ostava i poljska peč...

B. UBH DUŽIJANCA će posebno izraditi organizaciju funkcioniranja ovog segmenta Dužijance i dati joj smjer razvoja. Pored organizacijskog povjerenstva, priredba "Takmičenje risara" mora imati domaćina čitave lokacije periredbe, čitavog kompleksa, osobu koja skrbi za cijeli objekt i upozorava na eventualne propuste i manjkavosti u funkcioniranju objekta.

C. Za početak realizacije ovog projekta najvažnije je osigurati parcelu od 10 kj zemlje na pogodnom mjestu. Naravno, to se može učiniti na više načina.

Naš je prijedlog ovaj: Tražimo od Grada Subotice da nam ustupi ili da u koncesiju ili ... 10. kj zemlje. UBH DUŽIJANCA se obvezuje zemlju koristiti isključivo za održavanje priredbe "Takmičenje risara" i izgraditi prateće objekte.

UBH Dužijanica je u pregovoru s vlasnikom parcele koja se nalazi na idealnom mjestu za organiziranje natjecanja risara i obje pregovaračke strane su spremne prihvatiti zamjenu parcele na bilo kojem području u subotičkom ataru bez nadoknade.

Sljedeći korak bio bi da Grad Subotica ustupi određenu parcelu u zamjenu za predloženu, a nakon toga preda u vlasništvo ili dugoročno raspolaganje (koncesiju) HBH DUŽIJANCI.

U slučaju da se iz bilo kojih razloga "Takmičenje risara" ne bude održavalo i udruga UBH DUŽIJANCA se ugasi, postupak oko predmetne zemlje se suprotnim smjerom vraća u prvobitno stanje, a to znači da UBH DUŽIJANCA vraća zemlju Gradu Subotici, Grad Subotica vraća zamijenjenu zemlju starom vlasniku, a stari vlasnik vraća zamijenjenu zemlju Gradu Subotici. Ovo pitanje naravno treba regulirati posebnim ugovorom.

D. Kada UBH DUžijanica bude imala u posjedu traženu zemlju ispunit će su uvjeti i moći će aplicirati projekte i prema europskim fondovima, što će biti odlična startna pozicija za daljnju izgradnju.

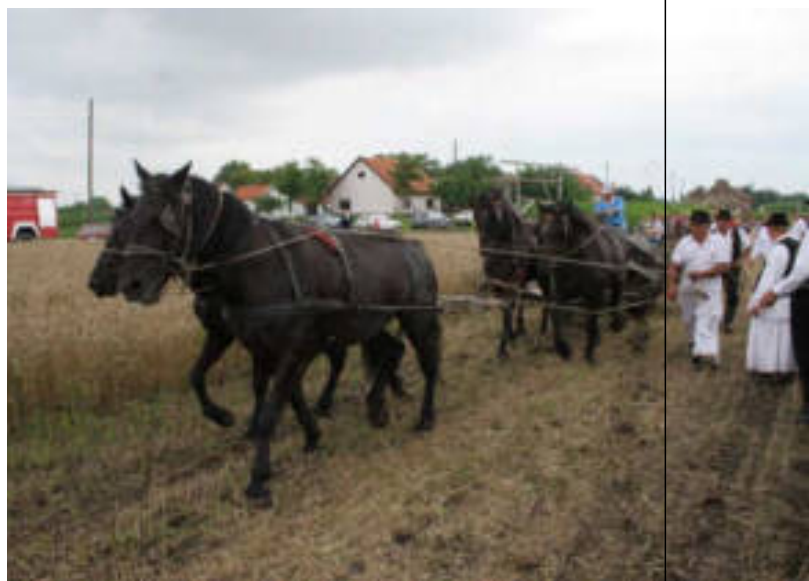
Tražiti ćemo sufinanciranje i u Republici Hrvatskoj, a naravno i u proračunima Pokrajine Vojvodine i Republike Srbije.

UBH Džijanica je spremna surađivati sa svim institucijama i organizacijama u Subotici koje su spremne međusobnim ugovorom o suradnji potvrditi svoje interese i partnerstvo u projektu plasiranja pojedinih manifestacija glavnog projekta Dužijance kao turističkog proizvoda.

S kime planiramo surađivati i na koji način, kako će nas podržati naši suradnici, na koga će projekt neposredno utjecati, tko će uživati dobrobiti projekta bez da je u njega neposredno uključen i niz drugih pitanja obradit ćemo u detaljnom projektu.

Planirani rezultati i aktivnosti koje do njih dovode, koje rezultate planiramo postići i koje ćemo aktivnosti provesti da bismo do njih došli i kvantificiranje rezultata dio su već dosadašnjeg produciranja manifestacije "Takmičenje risara", a to ćemo detaljnije u detaljnom projektu definirati.

Izračun okvirnog utroška ovdje ne možemo odrediti jer su planirana mjesta troška nedovoljno određena i svako financijsko iskazivanje troška ne bi se temeljilo na realnim potrebama. U fazi bližeg određivanja tijeka realizacije ovog programa bit će i definirani parametri koji će moći služiti za egzaktnije planiranje financijskih sredstava. ■

Puno vrijednih sudionika

RISARI I RISARUŠE OD 1993. DO 2013. GODINE

Odabrali smo razdoblje od 1993. do 2013. (dvadeset godina) kao razdoblje kada se oblikovao i ustalio sadašnji način natjecanja risara. Nastojali smo obuhvatiti sve naše risare koje smo mogli identificirati iz dokumenata Dužijance i po sjećanju pojedinih članova risarske skupine.

Priredii: Marija Kujundžić, Lazo Vojnić Hajduk

S puno ljubavi, zanosa i s neopisivom radošću jedna skupina ljudi, Subotičana, a najviše pripadnika zajednice bunjevačkih Hrvata, svake je godine nestrpljivo čekala priredbu „Takmičenje risara“. Nevidljivi i neumorni organizatori – Stipan Romoda, a s njim i poslije njega Marija Kujundžić – više od dvadeset godina starali su se da priredba uspije. Da nije njih, nesebičnih, vrijednih i samozatajnih organizatora, teško bismo mogli govoriti o projektu Dužijanca i o uspješnoj manifestaciji „Takmičenje risara“.

Ovom prigodom predstavljamo vjerne natjecatelje, sudionike i risare u manifestacijama. Dužijance, poglavito na priredbi „Takmičenje risara“.

Napominjemo kako se na ovim popisima nalaze samo natjecatelji iz Subotice i okolice. Goste na natjecanju, a bilo ih je baš puno, u ovom prikazu nismo obuhvatili. Postavili smo nekoliko grupa po broju nastupa i sudjelovanja, te tako svrstavamo sve risare i risaruše subotičke Dužijance. Odabrali smo razdoblje od 1993. do 2013. (dvadeset godina) kao razdoblje kada se oblikovao i ustalio sadašnji način natjecanja risara. Nastojali smo obuhvatiti sve naše risare koje smo mogli identificirati iz dokumenata Dužijance i po sjećanju pojedinih članova risarske skupine. Ponos natjecanja risara bili su svakako mladi, mlađi od 18 godina i zato ih stavljamo na prvo mjesto.

MLADI RISARI I RISARUŠE od 13 do 18 godina starosti, koji su sudjelovali na Takmičenju risara od 1996. do 2010. godine

Razdoblje od 1996. do 2001.

Balažević Davor, Đurđin
Baraković Suzana, Đurđin
Cvijanov Nedeljko, Mala Bosna
Tikvicki Danijela, Đurđin
Dulić Luka, Đurđin
Dulić Marko, Đurđin
Elek Dajana, Đurđin
Ivković Ivandekić Željko, Đurđin
Vojnić Purčar Marko, Đurđin
Kujundžić Ljiljana, Subotica
Kujundžić Marinko, Subotica
Marcikić Ivan, Đurđin
Marcikić Marijan, Đurđin
Moravčić Perica, Mala Bosna
Orčić Sneža, Đurđin
Peić Tukuljac Goran, Mala Bosna
Peić Tukuljac Snežana, Mala Bosna
Pokornik Marijana, Đurđin
Poljaković Darko, Stari Žednik
Poljaković Đorđe, Mala Bosna
Prčić Nataša, Stari Žednik
Rukavina Mirjana, Mala Bosna
Skenderović Ivana, Mala Bosna
Stantić Ivana, Mala Bosna
Tešić Mirjana, Stari Žednik
Tikvicki Ivan, Stari Žednik
Županek Snežana, Đurđin
Horvatski Pavle, Đurđin
Horvatski Martina, Đurđin
Davčik Slavio, Verušić

Razdoblje poslije 2010. godine

Bedić Davor, Šištak
Ivković Vesna, Subotica
Matković Marijana, Bikovo
Matković Marko, Bikovo
Milodanović Damir, Đurđin
Orčić Nevena, Đurđin

RISARI

1. Risari koji su sudjelovali na natjecanju petnaest (15) i više godina u promatranom razdoblju:

Ivan Gedović, Tavankut
Ileš Kiralj, MZ „Peščara“
Stipan Kujundžić, Subotica
Grgo Matković, Đurđin
Imre Tot Kiralj, MZ „Peščara“
Antun Vojnić Hajduk, Stari Žednik
Joso Zubelić, Tavankut

2. Risari koji su sudjelovali na natjecanju deset (10) i više godina u promatranom razdoblju:

Davor Balažević, Đurđin
Ivica Gabrić, Đurđin
Ivan Horvatski, Đurđin
Marinko Kujundžić, Subotica
Petar Tikvicki, Stari Žednik

3. Risari koji su sudjelovali na natjecanju pet (5) i više godina u promatranom razdoblju:

Ivan Gubičak, Novi Žednik
Antun Juhas, Ljutovo
Branko Kopunović, Mala Bosna
Joso Kujundžić, Čikerija
Karčika Kovač, MZ „Peščara“
Marijan Marcikić, Đurđin
Nesto Orčić, Đurđin
Šime Stanković, Tavankut
Vinko Stantić, Mala Bosna
Stipan Vujević, Mala Bosna

4. Risari koji su sudjelovali na natjecanju jednu (1) i više godina u promatranom razdoblju:

Bela Bošnjak, Mala Bosna
Joško Dulić, Subotica
Mario Dulić, Subotica
Pere Matković, Bikovo
Željko Pančić, Subotica
Stipan Pifko, Tavankut
Marko Sudarević, Subotica
Mirko Sudarević, Bikovo
Lajčo Stipić, Novi Žednik
Ivan Šarčević, Šištak
Andrija Tumbas, Tavankut
Tibor Virag, Bikovo

RISARUŠE

1. Risaruše koje su sudjelovale na natjecanju petnaest (15) i više godina u promatranom razdoblju:

Rozalija Bajić, Tavankut

Marija Horvatski, Đurđin

Ruža Juhas, Ljutovo

Panika Kiralj, MZ „Peščara“

Klara Kujundžić, Mala Bosna

Marija Matković, Đurđin

Emera Poljaković, Tavankut

2. Risaruše koje su sudjelovale na natjecanju deset (10) i više godina u promatranom razdoblju:

Alojzija Bašić Palković, Tavankut

Gabrijela Gubičak, Novi Žednik

Ruža Majlat, Stari Žednik

Orčić Roza, Đurđin

Marica Repčenj, Đurđin

Joca Vuković, Ljutovo

3. Risaruše koje su sudjelovale na natjecanju pet (5) i više godina u promatranom razdoblju:

Otilija Jakovljević, Stari Žednik

Marija Matković, Mala Bosna

Slađana Moravčić, Mala Bosna

Snežana Orčić, Đurđin

Ilona Sente, MZ „Peščara“

Rozika Sivić, Tavankut

Roza Šarčević, Ljutovo

Tot Kiralj Marija, MZ „Peščara“

Cecilija Zubelić, Tavankut

4. Risaruše koje su sudjelovale na natjecanju jednu (1) i više godina u promatranom razdoblju:

Matilka Bedić, Šištak

Marga Bilinović, Tavankut

Marija Bošnjak, Mala Bosna

Ana Bukvić, Ljutovo

Ana Dulić, Đurđin

Giza Dulić, Tavankut

Marija Fabrik, Stari Žednik

Anica Gabrić, Mala Bosna

Slobodanka Gršić, Subotica

Marica Krnjajski, Subotica

Suzana Kovačević, Subotica

Giza Kajčić, Bajmok

Ruža Kukec, Tavankut

Hajnalka Laslo, Subotica

Dajana Mezeji, Mala Bosna

Silvija Molnar, Bikovo

Marija Pančić, Stari Žednik

Anita Pelhe, Mala Bosna

Jelena Sudarević, Bikovo

Darinka Stantić, Mala Bosna

Mirjana Stantić, Đurđin

Roza Šomođi, Novi Žednik

Etela Tot, Tavankut

Nastojali smo korektno iznijeti sve podatke koje posjedujemo. Ispričavamo se risarima i risarušama ako nam se potkrala pogreška pa smo možda nekog izostavili ili na krivo mjesto upisali. Naravno da u priredbi „Takmičenje risara“ ima još puno ljudi koji su se angažirali oko pripreme ručka, pekli kruh u parasničkim pećima, kiselili kiselnu, organizirali razmjeravanje parcela za natjecanje i još puno toga. O tome ćemo u pisati u sljedećem broju. No, ima jedna osoba koja mora biti spomenuta i sada, a i u idućem pisanju, a to je „naša Katica Bedeković“, koja je na specifičan način ispratila svaku priredbu Dužijance. Isplela je bezbroj perlica i uz minimalnu nadoknadu, a u praksi uglavnom besplatno, podijelila svoje perlice uzvanicima i posjetiteljima priredbe. ■

Klasje

Klasje
Često šumi,
Uvijek podrhtava.
Noću pije
Rosu zaborava.

Žito
Glavu spusti
Ovjenčanu danom,
Prospe sitno zrnje
Ovijeno zlatom.

Pjesma
Često plače
I samoća šuti.
Klasje moje
Sazrelo
Skoru žetvu sluti.

Ante Sekulić

Osim košenja, prikazane i druge radnje tijekom žetve

Na dan „Takmičenja risara“ risari i risaruše su osim ručnog košenja i natjecanja pokazali i niz drugih radnji tijekom žetve, a to su: pletenje užadi, kosidba žita strojevima koje vuku konji, oboravanje krstina kao zaštita od požara, vozidba i sadijevanje kamara od žitnog snoplja i na kraju vršidba žita starom vršalicom i traktorom iz razdoblja prve polovice 20. stoljeća.

Bela Ivković, dugogodišnji predsjednik HKC „Bunjevačko kolo“

DUŽIJANCA JE TOČKA SURADNJE, A NE RAZDVAJANJA

Ljudi koji su danas vodeći u UBH „Dužijanca“ mahom su oni koji su nekada vodili Dužijancu u organizaciji HKC „Bunjevačko kolo“, tako da uopće ne smeta što se sada sve odvija u okviru posebne institucije * Mislim da vrijedi raditi na okupljanju Bunjevaca, bez obzira na to kako se nacionalno izjašnjavaju * Za svakog tko se želi priključiti i želi raditi ima mjesta u organizaciji

Piše: Zvonimir Perušić

Poznati subotički odvjetnik Bela Ivković 13 je godina bio predsjednik Hrvatskog kulturnog centra „Bunjevačko kolo“. Bio je jedan od vodećih u vrijeme kada je na čuvenoj skupštini udruge 1991. godine donesena odluka da „Bunjevačko kolo“ dobije hrvatski karakter. Posebno je ponosan, kaže, što nakon te skupštine, u kojoj je većinsko mišljenje prevladalo za svega nekoliko glasova, nitko od drugačije mislećih nije isključen iz rada „Bunjevačkog kola“.

Razgovor smo vodili u jeku priprema za organizaciju Dužijance 2015. u obnovljenom restoranu „Dukat“ u zdanju „Bunjevačkog kola“ u Subotici.

Kako vam izgleda organiziranje Dužijance sada, u odnosu na vrijeme s početka 90-ih godina?

Predsjednik Hrvatskog kulturnog centra „Bunjevačko kolo“ bio sam 13 godina, od 1991. do 2014. Teško je to usporediti, ono je bilo ratno vrijeme, nije bilo novca i tada su u organizaciji Dužijance radili sve

sami volonteri. Trudili smo se da manifestacija izgleda što bolje, iako su uvjeti za rad bili doista oskudni. Tek kasnije su pojedinci počeli pomagati financijski, da bi 1993. godine organizaciju i financiranje prihvatila Općina Subotica. Mislim da je jako dobro što su Dužijancu organizirali ljudi upravo iz „Bunjevačkog kola“, jer smo tada imali sve resurse, osim naravno novca: imali smo folkloraše, nošnje, priredbe, entuzijaste, poznanstva. Oko „Bunjevačkog kola“ okupljali su se ljudi spremni i sposobni dati svoj doprinos našoj najvećoj i najzahtjevnijoj manifestaciji.

Danas Dužijancu organizira Udruga bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“. Kako doživljavate tu promjenu?

Ako je „Dužijanca“ posebna organizacija, to ne znači da je manifestacija razdvojena od „Bunjevačkog kola“. U programu HKC „Bunjevačko kolo“ uvijek su bile dvije glavne manifestacije – Dužijanca i Veliko prelo – i te dvije manifestacije moraju opstati. Vidimo da su ljudi koji su danas vodeći u UBH „Dužijanca“ mahom oni koji su nekada vodili Dužijancu u organizaciji HKC „Bunjevačko kolo“, tako da uopće ne smeta što se sada sve odvija u okviru posebne institucije.

Dužijanca je manifestacija koja pripada svim Bunjevcima. Smatrate li da bi se i predstavnici Bunjevaca koji se ne izjašnjavaju kao Hrvati trebali priključiti organizaciji žetvenih svečanosti?

Mislim da vrijedi raditi na okupljanju Bunjevaca. Osjećam se kao Bunjevac, ali znam da pripadam hrvatskom narodu. Nikad ne bih prihvatio da nisam Bunjevac, a druga je stvar što smatram da Bunjevci pripadaju hrvatskom narodu, kao primjerice i Zagorci, Dalmatinci, Slavonci, Šokci... Ne treba razdvajati ljude niti isključivati bilo koju stranu. Dužijanca ne smije biti točka razdvajanja, nego naprotiv, točka spajanja i suradnje. Meni je važno da se sačuva bit Dužijance. Naš je narod nositelj ovoga običaja i zajednički ga trebamo čuvati i njegovati. Ne sviđa mi se politiziranje Dužijance, ali predstavnici Bunjevaca svakako trebaju sudjelovati u organizaciji. Nespornu zbiru trebamo rješavati izvan Dužijance, a ne u njoj.

Kako vi osobno doživljavate ovu manifestaciju?

Iako sam gradu već jako dugo, u meni živi salašar. Kao dječak od 10-ak godina rukovetao sam za svojim ocem koji je kosio, dakle radio sam i sam u košnji i svjedočio dužijancama na salašima, tako da sam posebno vezan za ovu manifestaciju i doista mislim da za svakog tko se želi priključiti i želi raditi ima mjesta u organizaciji. Jednako tako, ako netko želi napraviti nešto novo, a vezano je uz običaje našeg naroda, rado ćemo i mi sudjelovati. Ima još puno drugih običaja koji bi mogli postati kulturno-turističko-nacionalne manifestacije i za svakog postoji mogućnost da nešto uradi. ■

Ivan Sedlak, predsjednik Bunjevačke matice

SLUŠAJMO SRCE I RAZUM, A NE RAZNE DUŠEBRIŽNIKE

Piše: Zvonimir Perušić

Dužijanca je najvažniji, najmasovniji i najupečatljiviji bunjevački običaj, neovisno o tome kako se oni koji ga slave nacionalno izjašnjavaju. Dio je to tradicije naroda koji je tragično podijeljen i koji, tako podijeljen, u sredini u kojoj živi, u društvenom i političkom životu ne zauzima mjesto koje mu pripada i koje mu je u povijesti pripadalo.

Preuzimanjem organizacije od strane Udruge „Dužijanca“ napravljen je pomak u pozitivnom smeru * Najbolje ršenje je zajednička organizacija gradske Dužijanice, jer ona pripada svima nama * Lakše je kazat, a teže realizovat, jer je politika toliko zatrovala međusobne odnose da ji nije lako prominit * Tribaće dosta strpljenja i dobre volje * Virujem da je to moguće i da će se jednog dana svatit da moramo zajedno da bismo opstali * Do tog vrimena triba saradivati i učestvovati jedno kod drugog u programima

Može li Dužijanca postati točkom okupljanja i prevladavanja podijeljenosti, ima li spremnosti za razgovor i suradnju, ima li razmišljanja da se i predstavnici bunjevačke zajednice uključe u organizaciju, samo su neke od tema o kojima smo razgovarali s Ivanom Sedlakom, predsjednikom Bunjevačke matice, kulturne institucije koja djeluje u Subotici.

Dužijanca je, bez sumnje, najznačajnija manifestacija Bunjevaca na ovim prostorima. Kako vi osobno doživljavate ovu dugogodišnju tradiciju proslave završetka žetve?

Doživljam je kao jedan od najlipči bunjevački običaja, koji simbolizuje život u ovoj ravnici. Ona je, po mom mišljenju, i jedan od najsretniji običaja u našem narodu, di slavimo novi rod žita koji obezbeđuje kao krajnji produkt kruva, a sve je to rezultat teškog i mukotrpnog rada naši ljudi, kojim obezbeđuju egzistenciju porodicama, uz zafalu Bogu. Svi prateći programi su u funkciji čuvanja našeg identiteta, jer se afirmišu naše nošnje, pisme, igre i način života.

I drugi narodi koji žive na ovom prostoru, pa i u drugim dijelovima Europe i svijeta, proslavljaju završetak žetve, no ipak je Dužijanca po svom sadržaju, dužini trajanja i broju manifestacija specifična. Kako ocjenjujete ovu svečanost s aspekta organizacije posljednjih godina?

Cigurno da je moglo bit bolje. Smetalo nam je što organizacija nije bila transparentna jer je upravljala i odlučivala o svim segmentima jedna manja grupa, što je nažalost dovelo i do poznate afere. Preuzimanjem organizacije od strane Udruge „Dužijanca“ napravljen je pomak u pozitivnom smeru. Mislim da je sadržajno bogata, ali nije dobro što se još od 1993. godine pa do danas ispolitizovala, čime je izgubila simpatije i podršku većine Subotičana. Isto tako s organizacionog aspekta Dužijanca je običaj svi Bunjevaca od 1911. godine, kada je postala javna manifestacija.

Kao pripadnik naroda koji slavi Dužijancu, ali i kao dužnosnik bunjevačke zajednice, vidite li prostor za poboljšanje i daljnje omasovljavanje ove tradicije?

Odgovor na ovo pitanje nije jednostavan, kao što nisu ni naši bunjevački odnosi, jer u njima ima mnogo politike, koja se miša u sve sfere života. Možda se riješenje nalazi u načinu organizovanja Dužijance,

jer davne 1911. godine je izišla iz porodični okvira i postala javna svečanost bački Bunjevaca, di se jedan dio obavlja i u katoličkoj crkvi. Dužijanca se kao običaj bački Bunjevaca slavila do 1993. godine, s tim da je od 1968. pa do 1972. godine organizovana kao folklorna turistička manifestacija s bogatim programom i bila je odvojena od crkve. Od 1993. godine pa nadalje, kad su intenzivirane političke podile među nama, koje su rezultirale i podilama na nacionalnoj osnovi, došlo je do toga da je prohrvatska bunjevačka opcija preuzela ekskluzivitet u organizaciji gradske Dužijance.

Takvim podilima sigurno smo svi izgubili u masovnosti i kvalitetu, jer je jedan dio Bunjevaca isključen iz organizacije i postala je zbog politike manje interesantna za ostale Subotičane. Sitimo se samo koliko je godine 1968. bilo svita na trgu kad su bandaš i bandašica pridavali krov od novog žita pridsidniku opštine Subotica, a koliko imamo sada. Jasno je da ovim podilama svi gubimo, jer je tako lip i jedinstven običaj našeg bunjevačkog naroda politički devalviran. Šta danas imamo? Dvi Dužijance, jednu gradsku i drugu koja pridstavlja nacionalni praznik bunjevačke manjine pod nazivom „Dan Dužijance“ i obilježava se 15. kolovoza-avgusta, na Veliku Gospojinu, kome prethode brojne tradicionalne manifestacije di su uključena naša kulturno-umitnička društva. Do tog dualizma virovatno ne bi došlo da je organizacija Dužijance ostala jedinstvena. Mišljenja sam i zbog toga da je najbolje rješenje zajednička organizacija gradske Dužijance, jer ona pripada svima nama. Lakše je kazat, a teže realizovat, jer je politika toliko zatrovala međusobne odnose da ji nije lako prominit. Tribaće dosta strpljenja i dobre volje. Virujem da je to moguće i da će se jednog dana sva tit da moramo zajedno da bismo opstali. Do tog vremena triba sarađivat i učestvovat jedno kod drugog u programima. Interesantan način organizovanja je u Somboru di postoji jedna već ustaljena organizacija Dužijance, ili Dužionice kako se tamo naziva, koja počima zajedničkom misom i posvećivanjem jednog i drugog kruva, zatim bandašicino kolo na trgu i zajednička pridaja jednog i drugog kruva gradonačelniku Sombora. Možda se u prelaznom periodu može koristit i nešto iz te organizacije.

Jako je važno i da se bunjevački govor striktno koristi u programu Dužijance, jer se radi o regionalnom običaju.

Vjerujete li da Dužijanca može biti jedna od točaka okupljanja Bunjevaca, bez obzira na to izjašnjavaju li se oni kao Bunjevci, Hrvati, ili nekako drugačije?

Virujem, al će tribat dosta vremena. Važno je slušat svoje srce i razum, a ne razne dušebrižnike, bilo domaće jal strane, koji nam ne žele dobro. Triba se sitit samo početka kad je ona bila jedinstvena i držat se tih principa.

Jeste li, unutar bunjevačke zajednice, razmatrali mogućnost da se pojedine vaše institucije ili pojedinci eventualno uključe u organizaciju Dužijance?

Bunjevačka matica je uvik bila otvorena za saradnju tako da smo prije nekoliko godina u nekoliko navrata imali svoje pridstavnike u organizacijskom odboru Dužijance kao i u nikim radnim tilima. To je nažalost bilo više formalne prirode, jer se organizacijski odbor, sem kod konstituisanja, nije sastajao, i nismo bili pitani oko organizacije.

Ne ulazeći u povijest i razloge podvajanja unutar nesporno istog naroda, smatrate li da je obveza društvenih djelatnika dviju zajednica da međusobno traže i nude dijalog i saradnju?

Naravno. Bunjevačka matica je pristalica saradnje i dijaloga što pokazuje i kroz svoje dugogodišnje aktivnosti. Imamo višegodišnju saradnju s Pučkom Kasinom 1878, u toku prošle godine uspostavili smo saradnju s HKC „Bunjevačko kolo“, kao i s članom HNV-a dr. Tomislavom Stantićem, nosiocem liste hrvatski nevladini udruga. Da podsitim i na to da smo u decembru misecu 2014. godine u Bunjevačkoj matici imali božićnu izložbu sveti slika-prilika, di je velečasni dr. Andrija Anišić, inače i vićnik HNV-a, govorio o njenom značaju. Ove godine povodom obilježavanja 200. godina od rođenja biskupa Ivana Antunovića, zajedno s Katoličkim društvom „Ivan Antunović“ izdajemo molitvenik „Čovik s Bogom“, koji je 1884. godine napiso Ivan Antunović, a pridgovor će dat velečasni dr. Andrija Anišić. Promocija će bit zajednička 19. juna ove godine, na rođendan biskupa.

Ove aktivnosti oko obilježavanja velikog jubileja podržava i Nacionalni savjet bunjevačke nacionalne manjine. Mislim da su to dobri primjeri i da ohrabruju i daju putokaz daljem razvoju naših odnosa. Nosioci ovih kontakata i saradnje su nevladin sektor s jedne i druge strane, po našem mišljenju to i treba da je jedna od njezinih uloga, kao samostalni subjekata.

Ima li unutar bunjevačke zajednice raspoloženja da se pokuša prevladati spor koji već desetljećima opterećuje odnose na relaciji Hrvati – Bunjevci?

Generalno rečeno odnosi se popravljaju i postoji raspoloženje da se u nekom pridošućem vremenu dođe do razgovora pa i dogovora oko rješavanja teških historijskih pitanja, koja opterećuju Bunjevce i veštaci im daju dileme. Zasad još nije vrijeme. Snage kojima to ne odgovara su još jake i kod jedne i kod druge, što pokazuje nedavno održani izbori za nacionalne savjete, dok mi koji želimo približavanje i s jedne i s druge strane smo još u manjini. Situacija je bolja nego ranije.

Ako se vratimo unazad deset ili više godina, pomisao oko neke saradnje i s jedne i s druge strane je u većini tretirano maltene kao izdaja.

Dobro je što smo počeli saradivati po raznim pitanjima i kako se ta saradnja bude širila i razvijala dođe vrijeme i za najteža pitanja. Treba biti strpljiv, jer bi bila greška trčati prid rudu. Siguran sam da će se dolaskom nove, manje opterećene generacije stvoriti sasvim drugi uslovi i biti prirodno s argumentima razgovarati o svim pitanjima, pa i onima koja su sada označena kao teška. Mi u našoj zajednici razgovaramo i o tim pitanjima i mislim da smo postigli napredak. ■

Blagdan sv. Marka u Starom Žedniku

DUŽIJANCA 2015. ZAPOČELA BLAGOSLOVOM ŽITA

Blagoslovom mladog zelenog žita na njivi u Starom Žedniku započelo je obilježavanje manifestacija ovogodišnje Dužijance. Slavlje je započelo svetom misom u župnoj crkvi sv. Marka u 17 sati. Svetu je misu predvodio mons. dr. Andrija Anišić, predsjednik Udruge bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“. On je u prigodnoj propovijedi istaknuo kako su se bunjevački Hrvati u cjelokupnom svom radu uvijek uzdali u Boga, a napose glede svega onoga što je vezano uz obradu zemlje, jer znaju i vjeruju da samo Bog može blagosloviti njihov rad i učiniti da njihovi usjevi donesu obilan rod. Zbog toga i manifestacije Dužijance započinju i završavaju molitvom.

„Svake godine na početku slavlja Dužijance zazivamo Božji blagoslov na mlado, zeleno žito na njivi na kojoj se održava Takmičenje risara, a završavamo svečanom misom zahvalnicom, kojom Bogu zahvaljujemo za završetak žetve i za kruh svagdašnji“, istaknuo je mons. Anišić.

U koncelebraciji na misi, uz mons. Anišića sudjelovali su i domaći župnik preč. Željko Šipek, dekan dekanata Subotica-Donji grad preč. Julije Bašić, preč. Attila Zseller, koji je propovijedao na mađarskom jeziku i još petorica svećenika.

Na misi je pjevao župni zbor pod ravnanjem mjesnog kantora Nikole Ostrogonca.

Poslije svete mise uslijedila je procesija svih sudionika slavlja od crkve do salaša Franje Stipića, pokraj kojeg se nalazi njiva na kojoj je župnik Šipek obavio obred blagoslova mladoga zelenog žita i svih usjeva.

Na ovom je slavlju sudjelovalo lijepi broj vjernika iz Starog Žednika, koji su toga dana slavili i proštenje sv. Marka evanđeliste koji je njihov nebeski zaštitnik, a već po tradiciji na slavlju se okupio i lijepi broj gostiju iz okolnih sela i iz grada Subotice. Slavlju su nazočili i predstavnici pojedinih hrvatskih institucija i organizacija, među kojima Marinko Prčić, predsjednik HKC „Bunjevačko kolo“, Petar Kuntić, predsjednik DSHV-a, Zlatko Mučalov, predsjednik „Pučke kasine 1878.“, kao i članovi Organizacijskog odbora „Dužijance“ i članovi UBH „Dužijanca“.

Na kraju svete mise okupljenima se obratio predsjednik udruge UBH „Dužijanca“ mons. Andrija Anišić. On je zahvalio župniku gosp. Željku Šipeku na blagoslovu njive na kojoj će biti održano „Takmičenje risara“, jedna od najvećih i najsadržajnijih manifestacija Dužijance. On je njemu i drugim župnicima koji u svojim selima slave Dužijancu zahvalio na suradnji, a svim svećenicima na podršci u radu Udruge. Posebno je zahvalio Stipanu i Blaženki Šarčević, koji će ove godine biti domaćini Takmičenja risara. ■

AA

49

Na slavu Bogu, na ponos narodu

BLAGOSLOV UREDA UDRUGE BUNJEVAČKIH HRVATA "DUŽIJANCA"

Piše: Andrija Anišić

U srijedu, 15. travnja, u subotičkoj župi sv. Roka otvoren je ured UBH "Dužijanca". Ured je blagoslovio župnik-predsjednik udruge mons. dr. Andrija Anišić u nazočnosti direktora Marinka Piukovića, potpredsjednika udruge Laze Vojnić Hajduka, člana Organizacijskog odbora i prijatelja Dužijance. U uredu svaki dan radi tajnica udruge Senka Davčik.

Tom je prigodom predstavljen i nacrt novog zaštitnog znaka naše udruge koji je izradio akademski slikar Ivan Balažević.

Evo riječi blagoslova i molitve vjernika. Potičem sve prijatelje Dužijance da pročitaju ovo i tako se i sami pomole za budućnost naše udruge i naše drage Dužijance. Hvala.

1. Blagoslovljen si, Gospodine, koji si nam dao zakon rada da radeći duhom i rukama, postojano usavršujemo stvoreni svijet. Pomozi nam da uvijek radimo stručno i s ljubavlju, molimo Te.

2. U ljudskom radu posebno mjesto zauzima rad u drugima i ustanovama kulture. Daj da svi koji će raditi u ovim prostorijama i u koji rade u Udruzi bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“, svoje zadaće obavljaju zauzeto, dostojanstveno i kulturno, te njihov rad bude Tebi na slavu, a našem narodu na ponos i napredak, molimo Te.

3. Blagoslovi sve odgovorne za našu udruhu. Podari im mudrost u vodstvu i svjetlo svoga Duha

da mogu donositi uvijek prave odluke koje će biti na korist našoj udruzi i za promicanje našeg divnog običaja Dužijance, molimo Te.

4. Blagoslovi sve članove UBH. Neka rade tako da njihove aktivnosti budu na dobrobit naše udruge, a i njima na radost i korist, molimo Te.

5. Svima u Udruzi bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“, pomozite da surađuju s drugim udrugama našega naroda i drugih naroda s kojima ovdje živimo i tako svi zajedno dademo svoj doprinos u izgradnji civilizacije ljubavi, molimo Te.

6. Sve koje si s ovoga svijeta pozvao k sebi a u prošlosti su radili za Dužijancu, počevši od prisvitlog Blaška Rajića, nagradi vječnim mirom i vječnom radošću u društvu svojih anđela i svetih, molimo Te.

Pomolimo se.

Bože, dobri naš Oče, Ti po svojoj providnosti ne kratiš svoj obilni blagoslov nijednoj ljudskoj djelatnosti – ni tjelesnoj ni duševnoj. Blagoslovi ovaj ured Udruge bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“ i daj da ljudi koji će u ovoj prostoriji raditi i sastajati se, vođeni Tvojim duhom uvijek, u bratskoj slozi, donose odluke koje će biti Tebi na slavu, na dobrobit i za napredak našeg hrvatskog naroda - bunjevačkog roda, a na radost svima u našoj udruzi i svima koji vole Dužijancu. Po Kristu, Gospodinu našem. Amen. ■

Logo Dužijance:

Zahvalu Bogu i pohvalu čovjeku, suštinu Dužijance, ovako je likovno vidjeo autor naš sugrađanin akademski slikar Ivan Balažević, a Udruga je prihvatila te će to biti, nadamo se, od sada naš novi i prepoznatljivi znak. U znaku je simbolika ruku koje rade, koje mole i koje se zahvaljuju nebu i Bogu za zlatni plod zemlje, za kruh naš svagdanji.

Sugestije u cilju poboljšanja ceremonije u središnjoj proslavi Dužijance kod spomenika „Risaru i Blašku Rajiću“

NE KRITIKA, NEGO UNAPREĐENJE ORGANIZACIJE

Svi bismo iskreno voljeli da nam svaka manifestacija Dužijance bude savršeno izvedena, da je atraktivna, lijepa, sadržajna i nadasve bogata kulturnim vrijednostima. Ali, ništa u svijetu ne funkcionira samo od sebe. Sve je u ritmu i organiziranosti podređeno sustavu organizacije s određenim ciljevima, koji povezuje i održava sve što postoji. Što je sustav određenije uklopljen u ritam, organizaciju i disciplinu, on je bolji i odslikava upravo ono što je organizator zamislio.

U Dužijanci, jednom velikom organizacijskom sustavu, imamo očevidan primjer kako sustav funkcionira ili ne funkcionira i gdje su slabe točke. Nije nam namjera kritizirati nego samo dati nekoliko sugestija kod jednog malog djelića programa ogromne manifestacije Dužijanca. Radi se naime o posjetu risara natjecatelja spomenicima „Risaru“ i Blašku Rajiću na trgu u središtu grada, koji se događa u subotu uvečer, pred svečanost nedjeljne Dužijance (druga nedjelja kolovoza). Očekujemo da i ostali članovi udruge i čitatelji, u onim segmentima koji se njima čine nedorečenima, predlože izmjene, dopune ili korekcije programa u cilju poboljšanja cijele manifestacije.

Predlažemo kod „RISARA“ uraditi, zapisati i uvježbati ovakvu organizaciju:

1. Treba urediti spomenik u stilu Dužijance i žetve. Okititi scenu oko spomenika pokošenim žitom. Dakle, postaviti nekoliko krstina ili snopova žita u kupe. Kod samog risara postaviti, poleći pokošeno žito. Možda i neka aplikacija s girlandom od žita.

2. Prije dolaska povorke risara do spomenika treba postaviti scenu a) jedan dečkić sjedi na travi i drži veliku đugu; b) malo dalje risaruše na leđima drže velike grablje, u ruci kuku, a u drugoj obrance s bućurima; c) s južne strane stoji djevojka lijepo obučena u piketu i drži dvjema rukama vijenac od vlača i uzdignuto ga pruža prema risaru. S južne strane spomenika postavi se sastav tamburaša i oni odmah sviraju čim dođu sve dok direktor ne nastupi.

3. Sa sjeverne strane u odnosu na spomenik ulaze radni risari i postavljaju se iza leđa „Risaru“.

4. Ispred risara malo desno „Risaru“ stane djevojka recitatorica spremna recitirati pjesmu Alekse Kokića „Dan prije žetve“.

5. Direktor i glavni organizator stupa pred spomenik i pozdravlja sve nazočne, te daje riječ recitatorici.

6. Po završetku recitacije djevojka s vijencem dolazi do „Risara“ gdje je već postavljeni pobjednički par risara čeka i stavlja vijenac „Risaru“ na šešir. Pobjednički par risara se poklanja spomeniku i staje pored. Slijedi pljesak i fotografiranje.

7. Tamburaši odsviraju još jednu numeru (samo jednu).

A kod biste Blaška Rajića predlažemo ovakvu ceremoniju:

Ponovno se formira nov povorka i kreće prema bisti Blaška Rajića, koja se nalazi 20 metara istočno od spomenika Risaru. Tamo treba stajati postolje za vijenac. Vijenac Blašku Rajiću nose glavni bandaš i bandašica. Vijenac od žitnog klasja-vlača polaže predsjednik Udruge Dužijanca. Po postavljanju vijenca predsjednik staje na stranu, slijedi pljesak i time je ceremonija polaganja vijenca gotova. ■

Uredništvo

Program „Dužijanca 2015.“ Subotica

subota, 25. 4. 2015.

17 sati > Blagoslov žita – „Markovo“ – sveta misa u crkvi sv. Marka u Žedniku, poslije mise procesija od crkve do njive Stipana Šarčevića **25. 4.**

utorak, 23. 6. 2015.

23. 6. 18 sati > Priskakanje vatre na sv. Ivana Cvitnjaka – salaš Mirka Čipaka u Žedniku

srijeda, 1. 7. 2015.

19 sati > Otvorenje izložbe „S Božjom pomoći“
Teme: - Katoličko divojačko društvo i Dužijanica
- Bunjevačka tradicijska obuća
Suvenirnica u prizemlju Gradske kuće **1. 7.**

subota, 4. 7. 2015.

4. 7. **tijekom dana** > izlet i etno radionica – Žednik
u 20 sati > smotra dječjeg folklor, predstavljanje malog bandaša i male bandašice – Gradski trg, Subotica

nedjelja, 5. 7. 2015.

10 sati > U okviru dječje smotre folklor „Dužijanica“
Dječja zahvala Bogu za žetvu
– sv. misa zahvalnica – katedrala sv. Terezije Avilske
– poslije svete mise procesija oko crkve **5. 7.**

utorak, 7. 7. 2015.

7. 7. 19 sati > Tribina, župa sv. Roka u Subotici, vjeronaučna dvorana
Tema: Katoličko divojačko društvo i Dužijanica

petak, 10. 7. 2015.

(kolonija traje do 18. 7. 2015.)
19,30 sati > Otvorenje XXX. saziva „Prve kolonije naive u tehnici slame“ – Galerija Prve kolonije naive u tehnici slame, HKPD „Matija Gubec“, Tavankut **10. 7.**

subota, 11. 7. 2015.

11. 7. od 6,30 sati > Takmičenje risara – njiva domaćina Stipana i Blaženke Šarčević u Žedniku

nedjelja, 12. 7. 2015.

10 sati > Dužijanica – crkva sv. Marka Evanđelista, Žednik **12. 7.**
10 sati > Dužijanica – crkva sv. Petra i Pavla Apostola, Bajmak

subota, 18. 7. 2015.

18. 7. 19,30 sati > Zatvaranje XXX. saziva „Prve kolonije naive u tehnici slame“ – Galerija Prve kolonije naive u tehnici slame, HKPD „Matija Gubec“, Tavankut
> Izložba radova

nedjelja, 19. 7. 2015.

10,30 sati > Dužijanica – crkva Presvetog Srca Isusova, Tavankut **19. 7.**

nedjelja, 26. 7. 2015.

26. 7. 10 sati > Dužijanica – crkva Presvetog Trojstva, Mala Bosna

srijeda, 29. 7. 2015.

tijekom dana > Postavljanje izloga u središtu grada za Natjecanje aranžera izloga – Subotica **29. 7.**

četvrtak, 30. 7. 2015.

(traje do 16. 8. 2015.)

30. 7. 19 sati > Otvorenje izložbe radova sa XVIII. Međunarodne likovne kolonije „Bunarić 2014.“ – Svečana dvorana HKC „Bunjevačko kolo“, Subotica

nedjelja, 2. 8. 2015.

10 sati > Dužijanica – crkva sv. Josipa Radnika, Đurđin **2. 8.**

18 sati > Dužijanica – kod križa u centru, Mirgeš

četvrtak, 6. 8. 2015.

6. 8. 19 sati > Književna večer u organizaciji Katoličkog društva za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“ na temu: „25. obljetnica Društva“ Svečana dvorana HKC „Bunjevačko kolo“, Subotica

petak, 7. 8. 2015.

19 sati > Izložba radova od slame nastalih na XXX. sazivu kolonije slamarki u Tavankutu – Vestibul Gradske kuće, Subotica **7. 8.**

20 sati > Tamburaška večer, predstavljanje bandaša i bandašice i izbor pratilaca, proglašenje najljepšeg izloga – Gradski trg, Subotica

tijekom dana > Izložba rukotvorina – Gradski trg, Subotica

Organizator:
Udruga bunjevačkih Hrvata „Dužijanica“

Organizacijski odbor
„Dužijanica 2015.“

predsjednik, mons. dr. Andrija Anišić
direktor, Marinko Piuković

Kontakt: 024/525-045
ubh.duzijanica@gmail.com

subota, 8. 8. 2015.

18 sati > Svečana Večernja – katedrala bazilika sv. Terezije Avilske, Subotica **8. 8.**

oko 19 sati > Polaganje vijenca od žita na spomenik Risaru i spomen-bistu Blaška Rajića – park ispred Gradske kuće, Subotica

20 sati > Skupština risara - Gradski trg, Subotica

20,20 sati > Smotra folklornih ansambala „Dužijanica“ – Gradski trg, Subotica

nedjelja, 9. 8. 2015.

> Središnja proslava Dužijance 2015. **9. 8.**

8,45 sati > Blagoslov i ispraćaj bandaša i bandašice – crkva sv. Roka, Subotica

od 9 do 10 sati > Povorka do katedrale sv. Terezije Avilske

10 sati > Svečano euharistijsko slavlje – katedrala bazilika sv. Terezije Avilske, Subotica

11,30 sati > Svečana povorka kroz grad, predaja kruha gradonačelniku – Gradski trg, Subotica

18 sati > Posjet grobu Blaška Rajića – Kersko groblje, Subotica

20 sati > Bandašicino kolo – Gradski trg, Subotica

četvrtak, 13. 8. 2015.

13. 8. > Početak rada XIX. Međunarodne likovne kolonije „Bunarić“ – HKC „Bunjevačko kolo“, Subotica

subota, 15. 8. 2015.

18 sati > Zatvaranje XIX. Međunarodne likovne kolonije „Bunarić“ – HKC „Bunjevačko kolo“, Subotica **15. 8.**

Organizator zadržava pravo izmjene programa i termina.

Događaji u Dužijanci koji su obogatili kulturu življenja bunjevačkih Hrvata u Subotici

NEIZBRISIVI BILJEG U DRUŠTVENOM ŽIVOTU

Držimo kako je Dužijanica kod bunjevačkih Hrvata zaorala duboku brazdu i ostavila neizbrisivi biljeg u duhovno-religioznom i kulturnom životu. Sama pojava izaziva iznimno poštovanje i kulturni odnos kod puka. Ona je više nego nacionalna vrednota. Nju bez zadržke prihvaćaju i cijene svi građani Subotice i zato ona postaje manifestacija od velikog značaja za grad. Ona je gradska manifestacija po svojem opsegu, po svojoj kulturnoj vrijednosti. Ona je utkana u subotičku tradiciju i postaje nerazdvojni element kulture grada. U najtežim ratnim vremenima, a od 1993. otkako je objedinjena (gradska i crkvena) u gradu je ostavila kulturne biljege općeg značaja. Navest ćemo nekoliko kapitalnih kulturnih uradaka koji svjedoče i opravdavaju naša nastojanja da Dužijanica postane lider kulture u zajednici bunjevačkih Hrvata.

Slijedi revijalan prikaz nekoliko važnih kulturnih događanja u zajednici bunjevačkih Hrvata gdje je Dužijanica bila producent manifestacija.

* Objedinjavanje crkvene i gradske manifestacije i osnutak udruge.

Godine 1993. na inicijativu tada novog vodstva Dužijance koju organizira grad, a kojeg je inicirao KUD „Bunjevačko kolo“, i Crkva, koja je do tada organizirala tradicionalnu Dužijancu, zajedno 15. kolovoza slave i organizira Dužijancu. Tako Dužijanica u javnosti bilježi još jedan datum poslije 1911. i 1968. Bilježi, dakle, 1993. kao povijesnu godinu zajedničke Dužijance. Dvadeset godina kasnije u ozračju Dužijance sazrijeva ideja o formiranju samostalne nevladine udruge Dužijanica, koja će imati zadaću organizirati i provesti svetkovinu Dužijanica, koja je posebnom odlukom Skupštine Grada Subotice

prosina 2014. proglašena manifestacijom od posebnog značaja za grad Suboticu. U prosincu 2013. na prijedlog inicijativnog povjerenstva održana je osnivačka skupština samostalne organizacije koja nosi naziv Udruga bunjevačkih Hrvata Dužijanaca. Bilježimo, dakle, godine 1911., 1968., 1993. i 2013. kao posebno značajne i važne u povijesti Dužijanaca i u zajednici bunjevačkih Hrvata.

* Bista Miroljuba Evetovića, rad Ivana Meštrovića, vraćena je na svoje prvotno mjesto postavljanja, u pak pored subotičke Katedrale.

Kada je predsjednik Organizacijskog odbora Dužijance imenovan i za predsjednika povjerenstva za podizanje, održavanje i vraćanje spomenika u gradu Subotici, odmah je inicirao da se vrati bista Miroljuba Evetovića, svećenika i pjesnika, koju je izradio vajar svjetskog glasa, Ivan Meštrović, na mjesto gdje je i prvotno postavljena. Čitava procedura vraćanja uz male poteškoće i zapreke koje je postavljala ravnateljica Gradskog muzeja prošla je relativno brzo i bista je vraćena 1996. godine na mjesto gdje je i bila prije devastacije. Budući da je u okviru funkcioniranja tadašnjeg Istituta Ivan Antunović postojao književni klub Miroljub, predsjednik Organizacionog odbora je povjerio ceremoniju i svečanost otkrivanja vraćenog spomenika toj instituciji. Ona je to uradila korektno i svečano. Dužijanaca je na stol kulture grada postavila trajan biljeg kulturnog ponašanja i ovjekovječila skromnim spomenikom kulturno stvaralaštvo bunjevačkih Hrvata.

* Simpozij u povodu desete obljetnice smrti Balinta Vujkova.

U povodu desete obljetnice smrti Balinta Vujkova, Organizacijski odbor Dužijance 1994. godine priređuje dvodnevni simpozij posvećen Balintu Vujkovu, koji nosi naziv „Dani Balinta Vujkova“. Na prvom „Danima“ sudjelovali su eminentni stručnjaci iz etnologije i književnost hrvatske, mađarske i srpske provenijencije, a organizator je priredio i prigodnu izložbu svih Balintovih knjiga i značajnijih rukopisa. Predsjednik Organizacijskog odbora Dužijance s manjom skupinom Balintovih fanova posjetili su grob na Kerskom groblju i položili vijenac cvijeća našem velikanu. Namjera je bila organizatora da se svake godine održi simpozij na temu književnog stvaralaštva u našoj zajednici. Jako je dobro krenulo, ali u trećooj godini došlo je do preklapanja interesa s Hrvatskom čitonicom, te je ona preuzela (preotela) već uhodan projekt „Dani Balinta Vujkova“. Autor i pokretač tog projekta bila je Dužijanaca i to joj treba priznati.

* Likovna kolonija Bunarić.

Slikar i likovni pedagog Stipan Šabić žarko je želio u okviru djelovanja likovnog odjela HKC Bunjevačko kolo imati i svoju likovnu koloniju. No, kako za to nije bilo novca, to je ostajalo uvijek po strani. Dužijanca je prepoznala kulturni značaj pokretanja inicijative za osnutak likovne kolonije. Predsjednik Organizacijskog odbora i Stipan Šabić osmislili su sadržaj i trajanje likovne kolonije i raspodijelili uloge. Stipan Šabić je okupio slikare na trodnevni rad u koloniji, a Organizacijski odbor je osigurao novac i imenovao Josipa Gabrića, mladog pravника i člana HKC Bunjevačko kolo, da bude predsjednik povjerenstva za organizaciju likovne kolonije. Likovna kolonija je osnovana i uvrštena u program Dužijance 1996. godine. Josip Gabrić je uspješno vodio organizaciju kolonije i niz godina bio čelnik likovne kolonije na zadovoljstvo slikara, Organizacijskog odbora Dužijanca i HKC Bunjevačko kolo.

* Monografija i nekoliko knjiga o Dužijanci

Puno godina o Dužijanci se nije pisalo, a ako i jest onda je to bilo samo u kronologiji. Velika Monografija Dužijanca je razbila taj stereotip 2006. godine i od tada je iz tiska izišlo nekoliko knjiga koje su na razne načine predstavljale javnosti iznimno veliku i vrijednu manifestaciju Dužijance. Bibliografski podatci knjiga o Dužijanci objavljeni su u prvom broju ilustriranog časopisa Udruge bunjevačkih Hrvata Dužijanca za kulturu življenja, Reviji Dužijanca.

* Tko je sve iz javnog života nazočio Dužijanci?

Vrijenost i ocjena važnosti jednog događaja mjeri se i brojem posjetitelja i strukturom gledatelja. Dužijanca danas standardno ima preko deset tisuća gledatelja, a bilo je godina kada je taj broj prelazio i pedeset tisuća. Na svakoj Dužijanci od 1993. godine bilo je visokih državnih dužnosnika i crkvenih dostojanstvenika. Dakle, dolazili su predsjednici vlada, ministri iz Vlade Republike Srbije, predsjednik Skupštine Republike Srbije, predsjednik Republike Srbije je bio pokrovitelj jubilarne stote godišnjice Dužijance, gradonačelnici iz Srbije, Mađarske i Hrvatske i veleposlanici iz diplomatskog zbora u Beogradu.

Jedne je godine primjerice Dužijancu posjetilo mnoštvo izaslanika diplomatskog kora iz četrnaest veleposlanstava različitih zemalja, a od tog broja bilo je šest veleposlanika. Predvoditelji svečanog misnog slavlja bili su uvijek biskupi (svake godine drugi biskup), mnogo nadbiskupa i tri kardinala.

* Poštanske marke Dužijance u povodu 100. obljetnice.

Poduzeće PTT općenito prati zbivanja u državi i ako osjeti da je neki događaj važan i značajan, taj događaj uvijek prigradnim poštanskim markama. Tako je u povodu stote obljetnice i jubileja Dužijance PTT 2011. izdao popštanske marke koje obilježavaju Dužijancu i u poštanskom prometu.

* Spomenik Risaru u središtu grada.

Inicijativa za podizanje spomenika risara pokrenuta je 2010. godine.

Risar, žetelac, arató, kosac je u našoj višenacionalnoj sredini univerzalna i posebno uvažavana osoba (zanimanje), koja obavlja žetvu pšenice.

Danas kada Dužijanca treba postati brend Subotice, kada slavimo 100. obljetnicu javnog iskazivanja posebne časti risaru, kada želimo potvrditi jedinstvo u različitosti, spomenik takvom nastojanju ima veliko opravdanje, a narod to želi.

Posebno naglašavamo kako je risar univerzalna figura kod svih naroda koji žive u Subotici. Njega poštuju i Bunjevci i bunjevački Hrvati i Srbi i Mađari i svi građani Subotice. Po svom izgledu – radnoj odjeći, alatu kojim radi – kao etno-figura jednak je za sve, pa će prema tome spomenik biti svima prihvatljiv i predstavljat će svakom pripadniku naroda baš njegovog žeteoca.

Odavanje posebnog priznanja zanimanju žetelac, kosac, arató, risar, svoje opravdanje potvrđuje kroz dugu povijest grada Subotice, jer razvoj i primat Subotice u 19. i 20. stoljeću nad ostalim gradovima u regiji upravo trebamo zahvaliti vrijednim risarima, žeteocima koji su svojim radom pomogli stvoriti ovaj grad.

Sredstva potrebna za ostvarenje predloženog spomenika iz proračuna Grada Subotice bit će simbolična u usporedbi s onim što su ti ljudi dali gradu.

Stoga zaključujemo kako je povijesni, etno-kulturološki i socijalni značaj radnika-risara-žeteoca takvog karaktera da upućuje na opravdanost

ovakvog pothvata, a građani Subotice očekuju takav spomenik i, naravno, oni ga i zaslužuju. (...)"

Spomenik je podignut 2011. godine i nalazi se u parku ispred gradske kuće.

Prigodom otkrivanja spomenika Risaru nazočnima se obratio predsjednik Skupštine grada Subotice Slavko Parać:

"(...) Risar nije mogao biti svatko. Njegov je posao podrazumijevao izuzetno naporan rad, vještinu i znanje. Bio je cijenjena i poštovana ličnost i prepoznatljiv simbol ovog podneblja, bez obzira na vjersku ili nacionalnu pripadnost.

Nije slučajnost što je ovaj jedinstveni spomenik niknuo baš u Subotici. Univerzalan po svom izgledu i nošnji, mogao bi stajati bilo gdje u Vojvodini, pa i šire na prostorima Panonske ravnice.

Naporan rad poljoprivrednika, koje simbolizira risar, žetelac, arato, ugrađen je u temelje našeg grada.

Oni su zaslužni za status slobodnog kraljevskog grada, stvarali su ovaj grad, modernizirali ga i otvorili vrata Subotice svima koji danas ovdje žive, a naš grad im na simboličan način odaje priznanje i zahvalnost.

Zahvaljujem gospodinu Lazi Vojnić Hajduku na ideji za podizanje spomenika i svima koji su njihovu ideju pretočili u inicijativu koja je danas uspješno okončana.

Zahvaljujem Vladi i predsjedniku Vlade Vojvodine gospodinu Bojanu Pajiću, Pokrajinskom tajništvu za kulturu i informiranje na čelu s gospodinom Miloradom Đurićem i njegovim suradnicima, za svesrdnu pomoć da spomenik podignemo.

Čestitam gospođi Maji Rakočević, autorici, na uspješnoj umjetničkoj kreaciji i realizaciji spomenika. (...)"

* Proslava stote obljetnice Dužijance obilježena je mnoštvom kulturnih priredbi koje su organizirane od strane Organizacijskog odbora Dužijanaca. Po svom sadržaju i po izvođačima pamtiće se dugo ovi događaji Dužijance.

Sliku o tome kako izgleda grad Subotica u vrijeme Dužijance možemo doživjeti i činjenicom i jednim pogledom na popisnu listu sudionika iz redova visoko renomiranih pjevača, estradnih umjetnika

i KUD-ova koji su nastupali u svetkovini Dužijanaca. Ovdje ćemo samo jednim prostim nabrojanjem pokušati stvoriti utisak značaja Dužijance i svega onoga što se vrtilo u Subotici tih dana..

Redosled KUD-ova u povorcim nedelja 14.08.2011.

1. Hkpd „Matija Gubec“ – Tavankut
2. Bunjevačka „Zlatna Grana“ – Baja
3. Fa „ententin,“ – zagreb - r. Hrvatska
4. Huk „Lajčo Budanović“ – Mala Bosna
5. Kud „Mokrin“ – Mokrin
6. Hkud „Željezničar“ – Osijek – R.Hrvatska
7. Hkud „Vladimir Nazor“ – Sombor
8. Hkpd „Silvije Strahimir Kranjčević“ - Bački Breg
9. Kud „stobi“ – gradsko – r. Makedonija
10. Kud „Bodrog“ – Bački Monoštor
11. Ceaaa „Spartakos“ – Aleksandropolj – Grčka
12. radna skupina „moba“ – županja – r. hrvatska
13. Hkpd „Đurđin“ – Đurđin
14. Fa Gradišćanskih Hrvata „Kolo Slavuj“ – Beč – Austrija
15. Okud „Mladost“ – Subotica
16. Mkc „Nepker“ – Subotica
17. „Šokadija – Zagreb“ – Zagreb – R.Hrvatska
18. Hbkud „Lemeš“ – Svetozar Miletić
19. Fa „mladost“ – samobor – r. Hrvatska
20. Kud „Aleksandrovo“ – Subotica
21. Kud „Jedinstvo - Egyseg“ – Bajmok
22. Hkc „Bunjevačko Kolo“ – Ogranak Bikovo
23. hkc „bunjevačko kolo“ i unikatna nošnja
24. bandaši i bandašice 1911-2011.

Nastupi poznati zvijezda sa estrade iz republike hrvatske i republike srbije:

1. Zlatan Stipičić Gibonni 01. 12. 2010.
2. Josipa Lisac 31. 07.2011.
3. Zvonko Bogdan 12. 08. 2011.
4. Parni valjak, 13. 08. 2011.
5. Opera Dužijanaca, ulomci iz opere dužijanaca od J. Andrića, u izvedbi suibotički tamburaški orkestar, 14. 08. 2011.
7. Gazde, tamburaški sastav, 09. 17. 2011.
8. Dušan svilar, 17. 07. 2011.
9. Lado, ansambl narodnih pjesama i plesova, 23.07. 2011.

Uredništvo

KRUH

kruh iz svoje zemlje izoran
kruh svojim znojem posoljen
blagujmo
mirno
djeci ga našoj
s ljubavlju darujmo
časno i oni
da ga blaguju

po svem svijetu
ocila neka
kruha našeg mrvice
raspršit htjedoše
da ni kost na kosti
dušom prožeta
ne ostane

al u valima zelenim
njiše se kruh
naše djece
za svagda

Lajčo Perušić

Od izgradnje do današnjih dana

DARODAVCI CRKVE SV. JURJA

Piše: Alojzije Stantić

U ovom napisu želimo samo iznijeti čiste podatke o sudjelovanju bunjevačkih Hrvata u opremanju crkve sv. Jurja bez komentara, a cilj je bio potvrditi nazočnost, aktivnost, javnost rada i ulogu bunjevačkih Hrvata u društvenom, kulturnom i religioznom životu u subotičkom kraju. Na poticaj glavnog urednika Revije Dužijanac, Alojzije Stantić je priredio ovaj zapis i mi ga iznosimo onako kako ga je Alojzije Stantić ustrojio.

Evo popisa:

Bili mramorni križ prid crkvom, podiže obitelj Čović.

Velik oltar, virnici bunjevački Hrvati (hrvatska zajednica) nuz pomoć Mađžara.

Oltar Srca Isusovog "Na slavu Presvetog Srca Isusovog podigoše ovaj oltar Pajo Vujković Cvijin i supr. Teza Vojnić Purčar 1898."

Klupe ispid oltara Srca Isusovog, darovatelji Pajo Vujković Cvijin i supr. Teza Vojnić Purčar 1898.

Oltar Blažene Dvice Marije, "Na čast blažene divice Marije, brez grija začete, uzdigoše ovaj oltar Marko, Pajo, Veco Vukov i sestra im Klara ud. Marka Vukov 1898."

Klupe ispid oltara Blažene Dvice Marije, darovatelji Marko, Pajo, Veco Vukov i sestra im Klara ud. Marka Vukov 1898.

Križni put, obitelj Zelić.

Križ na stojećem postolju kraj oltara, u znak zafale za ... dar: Joso. ...

Pričesna klupa ispid velikog oltara - od koje je napravljen sadašnji oltar za misu, darovatelj klupe: Klara Vojnić Purčar.

Vično svitlo, Nebo, Krstionica, Pridikaonica (rastavljena i nalazi se u sakristiji. Po svidoenju Milke

Cvijin nju je darivala obitelj Kujundžić, kuća na čošī Bajnatske i Masarikove ul.).

Svijećnjaci: (djelomično zapušteni) 8 komada srebrnih i 12 komada mjedenih; 2 komada

Ispovidaonice, darovatelji: hrvatska zajednica u kojoj su se darom posebno istakli: ing. Lazar Lipozenčić Matekov i supr. Marija Vojnić Tunić sinovi inž Ladislav i Aleksandar; obitelj Pere Skenderović i supr. Jela Stantić; Liza Cvijin; Perka Šarčević; obitelj Paje i Terezije Tumbas Loketić rođ. Čović.

Klupe u lađama crkve, hrvatska zajednica uz pomoć mađarske zajednice.

Kip sv. Josipa, darovatelji Antun Skenderović i supr. Etuška Tonković s obitelji.

Škapularska gospa, darovatelj Janja Perušić (živ je praunuk Julije Lipozenčić).

Kip sv. Terezije, darovatelj obitelj Kujundžić, vidit natpis na pločici.

Kip sv. Antuna, darovatelj Ana Milanković.

Klecalo isprid kipa Žalosne Gospe, Darovatelj svećenik Pajo Gencel.

Kip Žalosne Gospe, darovala obitelj Vece i Marije Cindrić. Ovaj kip je preč. Pajo Bešlić darovo crkvi sv. Marka u Starom Žedniku, a na njezino mesto je doneta Žalosna Gospa iz kapelice na Senčanskom groblju, koju je podigla özv. Bunjik Tamás szül. Vojnák Teréz (ud. Bunjik Tamaš rođ. Vojnak Terezija).

Zvona 3 komada, darivala hrvatska zajednica. Kuma velikog zvona bila je ud. Liza Vukmanov Šimokov rođ. Tonković s darom od 100.000,00 dinara, a malom zvonu kum je bio Bela Vukov s darom od 70.000,00 dinara. Ostatak novca je darivo narod, Bunjevci.

Zvona: veliko i malo razlupo je 1944. kantor Alács József (Alač Josip).

Novo veliko zvono je preliveno darom hrvatske zajednice, a najviše su dali Liza Tonković ud. Vukmanov Šimokov (bila je kuma zvonima).

Malo zvono nanovo je izliveno, dar je hrvatske zajednice, a istako se kum zvona Bela Vukov.

Vitraže na prozorima, postavila hrvatska zajednica (kod oltara i klupa).

Posli bombardiranja 1944. obnovu prozora darivala Krista Vukmanov Šimokov.

Godine 1926.-27. bili su u crkvi svi barjaci; dva svilena od crvenog brokata; dva crna barjaka,

sa strane dva crna pletiva i u sridini bili križ. Darovi hrvatske zajednice:

- Darom se isticale: Liza Tonković i Kata Kovačević.
- crni plašt, vez srebro, rad Lozike Matković;
- za sve oltare bili svileni sa zlatom rađeni čaršapi (3 kom.) i bila zlatna misnica dar Marije Sarić, vez Lozike Rođačke (Matković);
- 3 kom. crveni svileni čaršapi, sa takom misnicom, velikim plaštom (pluvijal) dar Ivana Vojnić Tunić;
- 3 kom. zelena karirana čaršapa i misnica dar Pepike (Jozef(in)e, prim. A.S.) Čović;
- boromejka, bila, brokatska; boromejka euharistijska, crvena i ljubičasta darovala hrvatska zajednica za vrime župnika Marina Vakoša;
- komplet bili čaršapa, zlatne misnice za tri svećenika sa dalmatinkama; za đakona pluvijal (osto je kod karmelićana u Somboru);
- tri dugačke misne košulje i 3 kratke košulje (rokete) darivali pere Sudarević i supr. Jela rođ. Stantić (svidočila Tilka Stipić, sokak Braće Radić);
- bila, crvena, zelena, ljubičasta, crna misnica; bili plašt; 2 crna plašta; 3 albe sa štrokom, čipkom; 6 košulja za ministrante; 3 rokete sa širokom čipkom; 3 gornja čaršapa za oltare; darovale sestre Vita i Matija Vojnić Tunić;
- 3 ažurovane albe i ažurovan čaršap za velik oltar darivalesestre Vidaković "Hadnađ": Krista, Teza, Eržika, Stana i živa Marga udala se za Marka Horvackog;

- ljubičasta i bila zlato-brokatska boromejka i dugačka alba, ručni rad s plavim, kratka košulja rad s crvenim; gornji čaršap za nekadašnji glavni oltar, dar Marge Romić (ul. Dragiše Mišovića 26). Posebno se istakla u renoviranju ... (1981-2.) misnog ostatka iz 1971. i Betlehema;

- 2 zelene, 2 bile, 1 ljubičasta boromejka; bila brokatska Gospina boromejka, 2 crne, brokatski, zlatni pluvijal i velum darivala Hrvatska zajednica 1971-1975.;

- 6 kom. bili necovani čaršapi za pričesnu klupu i svece, dar Nanče (Ane) Tikvicki;

- 6 grn. pričesni, šlingovani čaršapi dar Lize Vojnić Tunić;

- salvetski čaršap s opšlingom, za liturgijski oltar, dar obitelji Andrije Vojnić Purčar, radila je supruga Marga, a šlingovala je za svece male čaršape Marija. Živi i danas.

- svečani stari šlingovani čaršap od posvećenja crkve, dar obitelji Paje Lipozenčić i supr. Terezije Kuntić;

- svečani salvetski čaršap za liturgijski oltar, dar Bele i Marije Cvijin;

- 2 salvetska čaršapa za Gospin oltar, molovala, darovala Terezija Čović rođ. Tumbas Loketić Paje; - za 10 ministranata: bila, crvena, ljubičasta, zelena i crna odila s kratkim košuljama dar Hrvatske zajednice, a posebno sa darom istakle: Liza Tonković, Kata Kovačević i Jela Sudarević, a sve je šila Mariška Matković; - 3 Betlehema, sačuvana 2 pastira, 2 kralja i sitni figurica (20 kom.) rad i dar kipara Neste Orčića;

- drugi Betlem rad i dar kiparke Lojzike Ulman – gora, 3 kralja, 4 pastira (figure ufarbo kapelan Molnár József);

- Betlem (sv. Josip, Gospa, Isus i pastir) rad vajara Čire iz Vrnjačke Banje, dar Marge Romić u vrime župnika Blaška Dekanj;

- salvetski čaršap za liturgijski oltar rađen vezom, dugačka košulja alba i roketa in 2 košulje za ministrante darivala Ana Gabrić;

- mali čaršapi za sv. Josipa, sv. Antuna i Žalosnu Gospu darivala Romek Matilda;

- svečani tepih ispred glavnog oltara darivala obitelj Milanković 1994.;

- monstrancu obnovila obitelj Milanković 1994.

- barjaci glavni darovatelj Felo Kovačević za društvo Momačkog kola; Marko Pančić, n.n., i jedna divojka;

- Divojačko društvo je imalo barjak i oltar (u udubljenju) za Tijelovo (koje ima i sliku) rad vajara i slikara Neste Orčića sa čaršapom, vazama i sijalicama istakle se Janja Pančić, Cilika Šarčević, Milka Cvijin i n. žena Vukmanov Šimokov;

- bile barjake je obnovila Liza Tonković, a poma-ga Lozika Matković. Crne barjake za saranu darivala je Kate Kovačević, a uradila (sašila i obšila) ih Lozika Matković. ■

Dužijanca na poštanskim markama

PREDIVNI PROMICATELJ MANIFESTACIJE I REGIJE

Predmeti ispleteni od slame, kao slike, ukrasi, suveniri, krune i drugi predmeti koji su prateći etnomaterijali velike proslave subotičke Dužijance, predstavljani su i na poštanskim markama.

Priredio: Ljudevit Vujković Lamić

Filatelija, skupljanje poštanskih i taksenih maraka, koverata s markama i pečatima, jedan je od najraširenijih i najorganiziranijih čovjekovih hobija. Tako je bilo u recentnoj prošlosti, ali nažalost danas više nije, jer je i ovaj vid humanističke aktivnosti sve više u stagnaciji. Filatelija omogućuje svakom pismu, ili bilo kojoj drugoj poštanskoj pošiljci, stići "na bilo koji kraj svijeta". Takva pošiljka opskrbljena poštanskom markom pošiljatelja postaje veliki i koristan promidžbeni čimbenik.

Poštanska marka ima svoj oblik i sadržaj. Povijest, kultura, građevine, promet, sportski događaji, poznate osobe, znameniti datumi, muzejski eksponati i sl. nalaze se na poštanskoj marki i tako postaju najbolji, često i najljepši promicatelji zemlje

(države) i regije pošiljatelja. Poštanska marka ostavlja biljeg čovjeka i njegova stvaralaštva, ali je ipak najviše korištena za promidžbu svih tema i sadržaja proizašlih iz ljudskog uma. Poštanska je marka u prometu nevjerovatno lagani, a po svojoj biti nemjerljivi promidžbeni materijal.

Do sada je o Subotici objavljeno nekoliko poštanskih, taksenih i drugih maraka. Objavljeno je više od 120 poštanskih žigova, dvadesetak taksenih i doplatnih maraka. Poštanskih maraka s motivom iz Subotice do sada ima 15 serija (izdanja) s ukupno 27 jedinica i dva neslužbena poštanska izdanja. Ova izdanja predstavljaju, obilježavaju veliko bogastvo kulture, znanosti, povijesti kao i značajnih događaja poznatih osoba, sportskih događaja,

glazbe i etnografije. Bunjevački su Hrvati predložili izradu poštanskih maraka s motivima koji obilježavaju događanja visokog stupnja kulture i reprezentativno stvaralaštvo.

Autor ovog teksta, pasionirani filatelista, posredovao je kod Pošte i poštanske su se marke pojavile u javnosti. Pripremili su dva upečatjiva događaja iz riznice etnokulture. Jedan je predstavljanje predivne bunjevačke gradske narodne nošnje šivene od nadaleko poznate lionske svile, a za drugi su predložili prozode izvedene u tehnici slame koji predstavljaju eksponate korištene u manifestaciji Dužijaca, a najčešće oslikavaju krunu. Predmeti ispleteni od slame (izrađeni u tehnici slame), kao slike, ukrasi, suveniri, krune i drugi predmeti koji su prateći etnomaterijali velike proslave subotičke Dužijance, također su predstavljeni na poštanskim markama.

Izrada krune je zahtjevan posao koji iziskuje iznimnu strpljivost, jer krhka slama u rukama pletilje – umjetnice preporodi se u pravi, lijepi i vrijedan predmet, kao zlato. Ovo djelo najčešće ima i drugo značajnije, a ne samo prikaz nekog predmeta od slame, jer svojom porukom prelazi u značajnu granu umjetnosti, koja do danas nije dovoljno priznata.

Kruna, rad Jozefine Skenderović i katedrala Kate Rogić i Marije Ivković Ivandekić, iskorištene su za izradu poštanskih maraka za 2011. godinu, uz dvije divne fotografije Augustina Jurige s motivom žetve za vignete uz ove poštanske marke.

I nekoliko godina ranije (2002.) korištena je bunjevačka narodna nošnja – svila (lionska) kao motiv za poštanske marke. ■

Stevan Mačković, ravnatelj Historijskog arhiva Subotice

KRIZA JE BILO I RANIJE, KAO I USPONA TE PADOVA

Gubitak gradske zemlje izazvao krah gradskih financija * Samo su uspješne tvrtke opstajale na tržištu * Ekonomska kriza počela 1927. i trajala do 1934. godine * Plaćan je ratni porez.

Priradio: Nikola Perušić

Povijest je učiteljica života. Sadašnji tragičan ekonomski trenutak, nezaposlenost, očaj i iseljavanja mogu nas inspirirati na razmišljanje i o tome kakav je život bio u nekim drugim prilikama. Naime, svjetska gospodarska kriza postojala je i prije izbijanja Drugog svjetskog rata. Krizne su nedaće osjetili i ovdašnji Hrvati. O subotičkom gospodarstvu razgovaramo s ravnateljem Historijskog arhiva Subotice Stevanom Mačkovićem.

Proučavajući arhivsko gradivo i izdanja Historijskog arhiva možemo puno saznati. Recimo, kako je u tom razdoblju u Subotici bila djelatna filijala Prve hrvatske štedionice. Predsjednik njenog upravnog odbora je u značajnom razdoblju rada bio Antun Bešlić, generalni direktor Dragutin Štajner, a poslovni direktor Dušan Manojlović. Ova novčana institucija je bila kreditor jedne od najjačih tvrtki tog doba - Feruma. Zatim, gledajući popis sedam

Conen

članova upravnog i nadzornog odbora tvrtke „Hartman i Co. izvoz mesa d.d.“ u periodu pred izbijanje rata, a od koje je nakon Drugog svjetskog rata nastao gigant “29. novembar”, vidimo kako je najveći dioničar bio dr. Juraj Tomičić, Hrvat iz Beograda. U nadzornom odboru Hartmana od 4 osobe dvije su deklarirani Hrvati: Emil Šosberger i Ivan Rudić.

Općina Subotica se u međuratnom razdoblju prostirala na površini od 140.611 k.j. što odgovara 809,166 četvornih kilometara, bila je glavno poljoprivredno središte Jugoslavije. U Subotici je bilo 21.283 gazdinstava, od toga se polovica bavila prvobitnom proizvodnjom. Na poljodjelstvu su se razvile skoro sve ostale grane gospodarske djelatnosti – saznajemo čitajući spise Historijskog arhiva.

U veljači 1919. godine gradu Subotici pripadalo je 50.813 katastarskih jutara zemlje, od toga obradivog zemljišta 20.633 k.j., da bi nakon razgraničenja s Mađarskom ostalo samo 29.441 jutara, to jest 16.333 obradivih jutara zemlje. Od tog dijela je za agrarnu reformu 1921. godine oduzeto 7.368 k.j. Ukupno je ekspropirano 15.618 k.j gradske zemlje, što je utjecalo na opadanje prihoda grada.

Mačković naglašava kako su gradske vlasti često isticale da je gubitak gradske zemlje izazvao krah gradskih financija: „To je posebno bilo izraženo 1932./1933. godine, kada je cijela zemlja bila zahvaćena recesijom, posljedicama velike ekonomske krize. Za taj je problem vrlo ilustrativan memorandum donesen na sjednici gradskog zastupništva 18. prosinca 1932. godine, u kome se iznosi teško stanje, i moli od Kraljevske vlade odobrenje zajma od 35 milijuna dinara. U tom je dokumentu navedeno i sljedeće: Općina grada Subotice postala je potpuno nelikvidna, te je tako došla u najteže financijsko stanje.

Sve je to nametalo povišenje općinskog prireza i uvođenje novih dažbina, trošarine, luksuznog poreza, itd. Time su dodatno opterećeni stanovnici, u prvom redu „zemljoradnički stalež”, a pošto su cijene njihovih proizvoda drastično padale, mnogi nisu bili u stanju udovaljavati tim obvezama. Paralelno s tim rasla su i izdvajanja za državu, koja inače nije redovito izmirivala svoje obveze prema gradu na ime oduzetih gradskih objekata, namijenjenih za srednje škole, vojsku, za stanove državnih činovnika.”

Po podacima iz 1941. godine, bilo je 18.926 gazdinstava s 12.504 k.j. posjeda, od čega se Bunjevci- ma izrazilo 9.948 posjednika, slijede Mađari sa 7.808

Plantaža hmelja Karla Molzera

posjednika, zatim Srbi sa 727, Nijemci 318, te Židovi s 125 posjednika – kako je objavio Szabadka Palicsfürdő Útmutatója godine 1944.

Što možemo reći, koje su bile te neke najuspješnije subotičke tvrtke u periodu između dvaju svjetskih ratova?

Možda bi trebalo reći kako su najuspješnije bile sve one koje su poslovale. Zašto? Zbog toga kao i danas, mada danas mnogo manje, čini mi se da je i onda to bilo pravilo da su samo uspješne tvrtke opstajale na tržištu. Danas raznim dotacijama, subvencijama itd. opstaju mnoge tvrtke koje nisu uspješne. Ali da se ipak vratim na period između dvaju svjetskih ratova. Bilo je tu bilo uspona i padova, mora se istaknuti ta velika svjetska ekonomska kriza koja je počela 1927. godine i koja je trajala u našoj zemlji do 1933.-1934. godine. Znači da je to isto utjecalo na prosperitet pojedinih poduzeća, ali ako bi trebalo pojedinačno istaknuti neko poduzeće, onda bi to bilo poduzeće Ferum, dioničko društvo. Samo jedan podatak o njegovom poslovanju: u jednom periodu su dijelili dividende od 20% na jednu dionicu! To je samo jedno od tih uspješnih ili vrlo uspješnih poduzeća, ali bilo ih je još nekoliko.

Što nam možete reći o Harmann i Conenu?

Oni su svoju proizvodnju zasnivali na preradi i na izvozu poljoprivrednih proizvoda, odnosno stoke, živine, jaja. Izvozili su stotine i stotine vagona u inozemstvo, od jaja, zaklane živine, ohlađene živine, također i svih ostalih stočnih proizvoda. Od njega je naravno nastao potonji poznati subotički brend 29. novembar.

Osim poljoprivrede i metalske industrije, što je još bilo tada zastupljeno ovdje u Subotici?

Bio je zastupljen čitav niz drugih djelatnosti i industrijskih grana. Neke i danas postoje, a neke se više u Subotici ne mogu pronaći. Na primjer imali smo gradsku plinaru. Mi danas također imamo plin,

grijemo se, ali to je uvezeni plin. Zanimljivo je da je u periodu još prije Prvog svjetskoga rata u Subotici izgrađena i započela raditi 1890. godine ta gradska plinara. Plin su pravili od ugljena, od koksa. Imali su posebna prostrojenja i tehnologiju za dobivanje plina. Taj je plin služio za osvjetljenje ulica, a tek sekundarno nakon toga za grijanje, odnosno za privatne potrošače. U industriji se plin uopće nije koristio.

Drugi primjer je što je Subotica imala tvornicu konzervi, koja se bavila preradom i konzerviranjem ribe. Jedan od izvora iz kojeg su nabavljali sirovine, odnosno ribu, bio je s Dunava, iz Apatina. Tim se poslom bavila tvrtka Salamon Gingold i sinovi, a Salamon Gingold je naravno bio Židov koji potječe upravo iz Apatina, a u Subotici je uspio napraviti jednu manju tvornicu koja se bavila preradom i konzerviranjem ribe. Uvezio je i morsku ribu, haringe iz Norveške. Vjerojatno nisu imali takve stimulacije kakve imamo danas, ali izvezio je u neke europske zemlje: Poljsku, Čehoslovačku, a pokrivaio je naravno i domaće tržište.

Imali smo i ledare. One nisu bile jako velikih kapaciteta, ali imamo podatak da su proizvodili nekoliko stotina tabli leda na dan.

Led se koristio počevši od ugostiteljskih objekata, te u privatnim kućanstvima, jer frižideri ulaze u nekakvu masovnu uporabu tek nakon Drugog svjetskog rata. Mada, postojala je tvornica koja je pravila rashladne vitrine slične frižiderima, ali se to upotrebljavalo u ugostiteljskim objektima, hotelima itd. Ta se tvrtka zvala Braća Goldner, i ona je također svojim proizvodnim programom pokrivala dobar dio tržišta u zemlji te su i izvezili.

Mogu istaknuti kako su u gradu proizvodili radijske aparate. Naravno nisu ovdje proizvodili sve dijelove za radijske aparate, tvrtka se zvala Konrath dioničko društvo, po imenu svoga vlasnika Kornela Konratha. Kao što iz imena može se zaključiti, riječ je o Nijemcu, jer su tu bile neke poslovne veze s Njemačkom. Uvezio je dijelove te sastavne elemente, pa ih je kombinirao i sastavljao ovdje. Radio je postao popularan u 1920.-1930.-tim godinama, onda je bio pravi bum, tako da je tržište za tu vrstu proizvoda bilo osigurano.

Revija Dužijanca: Osim idustrije, prilično je bilo zastupljeno i zanatstvo. Koji su bili najčešći zanati?

Samo da napomenem jedan podatak, govorim stalno o poljoprivredi, kako je u periodu 1920.-ih godina gotovo tri četvrtine stanovništva Subotice

Radnici Ferruma 1919.

živjelo od poljoprivrede. Znači bili su upućeni na poljoprivredu. Od zanatstva i u trgovine je po podacima iz 1926.-1927. godine živjelo negdje oko 17,5% stanovništva. Ako kažemo da je bilo 3.000 - 4.000 radnika u industriji, to bi moglo značiti oko 10.000 u zanatstvu.

Ali je u tom razdoblju također postojala i nezaposlenost, zar ne?

Nezaposlenost je univerzalna pojava, na žalost postojala je i u tom periodu. Ali, pošto je bio relativno mali broj radnika u trgovini, zanatstvu, u industriji, to se relativno pokrivalo iz ovih subotičkih resursa. Iako su često dolazili poljoprivredni radnici iz drugih krajeva, iz pasivnih krajeva i okolice, koji su tražili posao upravo u vrijeme žetvenih radova, bila je upućenost na poljoprivredu. Generalno, bilo je neuposlenih i u industriji i među trgovačkim radnicima, dosta je reći kako je postojala posebna burza rada, znači jedno organizirano staranje države o tim nezaposlenim radnicima, slično ovome što na kraju krajeva postoji i dan-danas.

Istraživali ste i porezne politike. Što biste mogli reći o specijalnim ratnim porezima u Vojvodini, kojima je naša regija bila opterećena zbog ratnih događanja?

Pitanje poreza je bilo jedno od velikih, suštinskih pitanja, generalno i nekakvo političko pitanje između dvaju svjetskih ratova i odnosilo se u prvom redu na gospodarske subjekte koji su bili pogođeni i na kraju morali plaćati čitav niz poreza. Bilo bi lako da je bio samo jedan porez, ali kao i danas, imamo čitavu mrežu, čitav niz poreza koji opterećuju našu individualnu potrošnju i gospodarske subjekte. Opet se moramo malo vratiti na to kako je došlo do toga da je Vojvodina ušla u sastav nove države. Nakon 1918. godine i završetka krvavih ratnih sukoba Vojvodina praktički ulazi u sastav Kraljevine Srbije, u Kraljevinu SHS, odnosno Jugoslaviju, taj dio koji je nekada pripadao Austro-Ugarskoj Monarhiji, odnosno Ugarskoj Kraljevini, bio je, može se reći vrlo široko, neka vrsta ratnoga plijena. I tu su pokušavali iscrpljivati te resurse, upravo zbog toga su i ove tvrtke, gospodarski subjekti, bili opterećeni posebnim, takozvanim „ratnim porezom“ za onu ratnu dobit koju su stekli u periodu od 1914.-1917. godine, tako je bilo nekako definirano. Znači oni su smatrali kako su imali priliku obogatiti se u tom periodu, pa su ih zato kažnjavali. Ali, to je bio samo taj jedan ratni porez, da

je samo to bilo bi lako, jer je uz to bio i jedan gradski prirez, zatim trošarina, cestarina, čitav niz poreza bih mogao redati. Bilo je 10-20 vrsta poreza, koje je svaki gospodarski subjekt morao plaćati, a onda još došlo kao „šlag na tortu“ to što su ovi u Vojvodini bili u tom podređenom položaju u odnosu na one druge u toj novoj državi, u odnosu na one koji nisu imali upravo taj ratni porez.

Onda nije bilo toliko zaposlenih u javnoj sferi, zar ne?

To je diskutabilno pitanje. Ako se držimo lokalne razine, ne znam u potpunosti podatke koliko ih je danas na ovom gradskom proračunu, ali vrlo dobro znam podatke između dvaju svjetskih ratova. Postojale su i državne i gradske institucije, primjerice Muzička škola, pa čitav niz drugih. Nisu dakle ljudi radili samo u uredima u Gradskoj kući. Ali ih je bilo oko 600-650 zaposlenih. Današnja brojka je također otprilike tu negdje, zato vam kažem da je ovo pitanje diskutabilno. ■

Radnici u pogonu Ferruma 1919.

Prijedlog za tiskanje brošure dr. Josipa Vojnića Hajduka „ODGOVOR na mnogobrojne novinske članke“

KAO ZRNO ŽITA BAČENO NA PLODNO TLO

Piše : Vojislav Sekelj

Zašto? Zato! Mada ne znam ni zašto. A nepoznat mi je i sadržaj riječi – zato. Ali, osjećam ovdje povijest (mislim poglavito na grad Suboticu i bunjevačke Hrvate) traje i kao tragedija i kao mada nikome do smijeha nije. Sustavno se ponavlja, rotira, kao da je prikačena za neki politički ringišpil na seoskom vašaru. Čini mi se, za vrijeme Turaka je bilo „najbolje“, znali smo na čemu smo. Sada niti konja jašemo, niti ga sedlamo. Ovu sentencu poduprijet ću posljednjom rečenicom iz knjižice-brošure dr. Josipa Vojnića Hajduka, u prijevodu naslovljenu „ODGOVOR na mnogobrojne novinske članke“, tiskane 2012. u Subotici, kao samizdat, priredio Lazo Vojnić Hajduk.

Originalna verzija tiskana je na mađarskom jeziku 1898. godine, znači prije više od sto godina, pod naslovom „VÁLASZ több rendbéli ujság szikkelyekre“, Szabadka 1898.

Posljednja rečenica glasi: Gospodo, ukoliko vi u takvim tričarijama i sitnicama tražite rodoljublje, a za separatizam, kako rekoste, gravitiranjem k van, optužujete one koji se pozivaju na važeći i aktualni zakon i njegovu provedbu, s vama ne mogu razgovarati stojeći, a na konja se popeti ne smijem jer me konj može i zbaciti.“

Dr. Josip Vojnić Hajduk, Subotica, 14. studenoga 1898. Odmjeren, sadržajan odgovor. Mogao bih ga i danas potpisati.

Optužbe za panslavizam i separatizam

Da uđemo u srž Odgovora dr. Vojnića, jasno u kraćim crtama, jer seriozniji pristup je zahtjevniji. Novinarski napadi na Kolo mladeži, čiji je predsjednik bio dr. Vojnić, u mađarskom tisku postali su sve učestaliji. Članovi Kola mladeži javno su optuživani za nedostatak domoljublja, za panslavizam, separatizam. Dr. Vojnić Hajduk se osjećao pozvanim, pa i obveznim, na te neutemeljene optužbe odgovoriti. I odgovorio je: „Ja svoje mišljenje želim jasno izraziti bez okolišanja i zlonamjera, dakle kazati sve istinito, onako kako jest, otvoreno!“ Kolo mladeži željele je organizirati priredbe i igranke, na kojima bi se

govorilo samo bunjevački. To su vlasti zabranile, a lokalni je tisak skoro bez iznimke (naročito Szabadkai Hirlap, Bacskai Ellenőr i od malokrvnosti rano preminuli Bácskai Napló) Kolo mladeži okarakterizirao i optužio za panslavizam (treba istaknuti kako je u ono vrijeme panslavizam u Austro-Ugarskoj imao izrazito negativnu političku crtu i bio je sankcioniran). Autori spominjanih tekstova optužuju članak u Nevenu kako podržava ideju utemeljenju bunjo-države. Sugerira se kako ih treba sve poslati na obale rijeke Bune. Retorika nije stara, patina traje, ne tako davno dosta smo se toga naslušali, a bogami i načitali. Načitali dosta, od sendviča do zarđalih kašika, do... Lapidarno, dr. Vojnić odgovara: „Gospodo, ukoliko ste vi mađžarstvo postavili kao glavni cilj, mi vam u tome pomažemo time što ćemo se truditi da svi članovi naše grane (zajednice) znaju mađžarski, jer to zahtijevaju viši interesi, ali ako se želi, štoviše i zahtijeva da zaboravimo svoj materinji jezik i da ga svugdje zanemarujemo i svedemo samo na govor u obiteljima, a isključimo iz službenih uporaba

i u školama, tada smo prisiljeni takvoj se želji oduprijeti (da se protiv nje borimo), jer njezino ispunjenje nije interes ni domovine, a ni zakoni ne propisuju takve rigidne mjere protiv interesa manjinskih naroda u Mađarskoj. Posljednja dva desetljeća pojam domoljublja kod velike većine Mađara poistovjećuje se s prisilnom mađjarizacijom.“

Nacionalni preporod

Godine 1869. u župnom stanu svete Terezije održan je sastanak na inicijativu Ivana Antunovića. On objašnjava namjere patriotskog rada i borbu protiv mađarizacije putem izdavanja BŠN. Dr. Franjo Somborčević izgovara poznatu rečenicu: Brate Ivo, zakasnio si s tvojim prijedlogom. Mi smo se već pomadžarili. Je li baš tako? Imali smo dobru zavjetrinu, na salašima, a na prijelazu 19. i 20. stoljeća stasava jedna mlada generacija subotičkih intelektualaca: Josip Vojnić Hajduk, Antun Budanović, Pajo i Ilija Kujundžić, Ivan Budimčević, Mijo Mandić, Beno i Franjo Sudarević, Stjepan Matijević i mnogi drugi. Svi su oni školovani u Budimpešti, Beču, Pragu, Gracu, svi govore nekoliko jezika. A iza sebe također imaju jaku inteligenciju, na čelu s Agom Mamužićem, osnivačem Pučke kasine, a i inicijatorom osnutka Kola mladeži. I to u njegovom odvjetničkom uredu. Bila je to jedna revolucionarna generacija za ono vrijeme. Reference radi: po popisu stanovništva 1810. Subotica ima 26.000, Zagreb 8.000, Beograd 5.000 stanovnika. Po popisu iz 1910. godine Subotica ima 94.610, Zagreb 79.028, Beograd 89.876 stanovnika. Podaci su korišteni iz knjige „Ago Mamužić i nacionalni pokret bačkih bunjevačkih Hrvata“.

S njima počinje nacionalni preporod ovdje. Zašto? Zato! On još uvijek traje. Knjigu o Agi Mamužiću i brošuru dr. Josipa Vojnića Hajduka treba zajednički iščitavati. Knjiga „Ago Mamužić i nacionalni pokret bačkih bunjevačkih Hrvata“ objavljena je u nakladi autora i urednika Laze Vojnića Hajduka.

Knjigu „ODGOVOR na mnogobrojne novinske članke“ preveli su mr. sc Karlo Slavić i Lazo Vojnić Hajduk.

Na kraju, knjiga dr. Josipa Vojnića Hajduka je vrijedna pozornosti, šteta što je tiskana u iznimno maloj tiraži. S obzirom na obujam i značaj ove brošure, srdačno preporučujem Reviji Dužijanca da je tiska. ■

In memoriam: Antonija Čota-Rekettye (1961.-2014.)

ODLAZAK UGLEDNE KULTURNE DJELATNICE BUNJEVAČKIH HRVATA

Vjerovala je kako će objava istine ili neka vrsta lustracije biti pravi instrument koji će pokazati tko i zašto sustavno podastire retrogradna nastojanja.

Na Badnji dan 2014. godine pokopana je Antonija Čota-Rekettye. Njena fizička snaga i neiscrpna duhovna energija ustuknule su pred opakom bolešću. Smrt ju je zadesila upravo pred najradosniji dan u godini, Božić, kada se spremala s kćerkom Dalmom proslaviti blagdan i obnoviti se novom snagom za daljnju borbu u životu koji ih nije nimalo štedio.

Antonija Čota rođ. Rekettye (Beograd 12. siječnja 1961.), magistrica prava, zaposlena u Narodnom kazalištu Sombor umrla je 23. prosinca 2014. godine.

Evo nekoliko crtica iz njenog života. Osnovnu je školu završila u Lemešu, gimnaziju u Somboru, a pravni fakultet 1984. u Osijeku. Bila je urednica periodičnih izdanja i autorica više članaka posvećenih kazališnom životu. Suautorica je knjige Dukat ravnice, o Bunjevcima i Šokcima Sombora i okolice, Sombor, 2003. i autorica dvaju djela: Lemeš u osimu plemenitog ravničarskog drača, objavljenog u časopisu Klasje naših ravni 2013. i 2014. i knjige Nuda veritas – gola istina, Subotica 2010.

Redovita je suradnica Kazališnog muzeja Vojvodine i urednica redakcije na hrvatskom jeziku. Autorica je četiri samostalne izložbe: Bunjevačka etno baština – HKUD "Vladimir Nazor" Sombor (2000.), Festivalski Sombor – Narodno kazalište Sombor (2005), Vojvodina u Zagrebu (2008.) i Lemeško plemstvo (2009). Autorica je mnogih članaka u Hrvatskoj riječi, Glasniku Pučke kasine i drugim lokalnim listovima.

Kao aktivna članica Hrvatskog kulturno umjetničkog društva "Vladimir Nazor" iz Sombora, u Odjelu za njegovanje kulture, tradicije i jezika bačkih

bunjevačkih Hrvata, javlja se kao zamjenica glavnog i odgovornog urednika lista "Miroљjub", od njegova pokretanja. Osnivačica je HKUD-a "Stipan Knezi Šimeta" u Lemešu 2000. i Hrvatskog demokratskog foruma "Preporuke iz Lemeša" čija je bila i predsjednica.

Osnivačica je DSHV-a i članica stranke sve do 2009. godine. U razdoblju 2004.-2008. bila je zastupnica u Skupštini općine Sombor, a od 2007. do 2009. zamjenica pokrajinskog tajnika za propise, upravu i nacionalne manjine u Vladi AP Vojvodine. Služila se njemačkim, francuskim i mađarskim jezikom i članica je Društva znanstvenih i stručnih prevoditelja Srbije.

Bila je to žena puna energije, obrazovana, uvijek vesela i nadasve obdarena ljubavlju za svoj narod. Jedna je od rijetkih žena koja je bila spremna u svakom trenutku, odmah djelovati (odgovarati, komentirati) zbivanja u političkim vodama, a nadasve u vodama kulture bila je nenadmašna. Stavila je sebe zajednici na raspolaganje u politici i kulturi Sombora, Subotice i AP Vojvodine. Bila je neiscrpan izvor znanja, savjeta i prijedloga za rješavanje ključnih problema u zajednici.

Iščekivala je bolju budućnost za svoje sunarodnjake i zato je upirala oči u nove perspektive i prstom pokazivala na sramotu koju nam čine mediokriteti. Vjerovala je da će istina pobijediti. Vjerovala je kako će objava istine ili neka vrsta lustracije biti pravi instrument koji će pokazati tko i zašto sustavno podastire retrogradna nastojanja.

Vjerovala je i u stihove Horacija koji kaže: *Est modus in rebus, sunt certi denique fines*; Postoji neka mjera u stvarima i imaju napokon sigurno svoj kraj.

Svojim je idejama prodirala u srž obnove i oživljavanje učmale politike i kulturne stvarnosti. Bila je hrabra, uporna i visprena braniti svoje stavove koji su uvijek bili iznad svakidašnjice i dnevnopolitičke crte.

Lako je bilo zamijetiti njenu nazočnost u prvim redovima kod stvaranja novih društvenih i političkih organizacija, u povijesnim i etno-tradicijskim istraživanjima, u kulturnom stvaralaštvu, u kazališnom životu i koncipiranju i stvaranju platforme za djelovanje u buđenju političke i nacionalne svijesti bunjevačkih Hrvata na visokim razinama, a i u najnižim lokalnim stremljenjima društva.

Nije se zadovoljila biti na funkciji i čuvati fotelju, nego je u svom nemirnom duhu uvijek tražila više i bolje. Nije bila zadovoljna vodećom garniturom u zajednici, nebrigom čelnika u zajednici bunjevačkih Hrvata. Tom su nebrigom jedni gubili egzistenciju i izvjesnost življenja, drugi su gubili dostojanstvo, identitet i samobitnost. Iz tih je razloga smatrala kako je našoj manjnskoj zajednici potrebna katarza, pročišćenje od svih proizvedenih fikcija i naslaga minulih, a danasve ovih vremena.

Trudila se pronaći i artikulirati mjeru, sačuvati osobnost svoje manjnske zajednice, ali i perspektivnost i izvjesnost življenja sa što manje konfrontacija s drugima, različitima. To je bila vizija njenog novog vodstva u zajednici. To je razlog zašto je tražila i osjećala potrebu pokazati istinu ma kakva ona bila bolna i ma tko u njoj bio.

Dugo je vjerovala kako će nove demokratske promjene i okolnosti pružiti uvjete da se zajednica bunjevačkih Hrvata podigne i sačuva svoju esenciju. Ali, zajednica bunjevačkih Hrvata u novim okolnostima nije napredovala, nije, a vjerojatno ni neće. Upravo zbog toga što nije napredovala, a i radi budućih naraštaja, Antonija je nastojala razotkriti ulogu ljudi koje će povijest zabilježiti kao odgovorne za nacionalni fijasko. Živjeti u lažima može se dugo, ali ne dovijeka.

U manjnskoj zajednici bunjevačkih Hrvata ima potencijala, ali su ti potencijali često sasječeni i to nažalost uvijek od istih ljudi. Vjerojatno će se jednog dana saznati i zašto su to radili, jer tko su i što su radili to već znamo.

Ovako je pisala, ovako je razmišljala, i to ju je stavilo na listu najvećeg neprijatelja DSHV-a u očima čelnika naše zajednice. Izbacili su je iz svih struktura zajednice, ostavili bez posla u zajednici, osramotili je i pokušali, a djelomično i uspješni uništiti njeno dostojanstvo. Sramotno su se ponijeli. Nije lako bilo to podnositi. Jesu li oni koji su je otpisali bili svjesni koliko su pridonijeli da se njeno zdravlje tako uruši? Jesu li svjesni da Antonijina kćer Dalma nikada neće i a ne može zaboraviti nepravdu koju su nanijeli njenoj materi, a i njoj osobno? Mi smo mala zajednica, sve se zna, čekamo pravdu.

Politička je vrhuška došla na sprovod, ali se postavlja pitanje: jesu li došli uvjeriti se da Tonke stvarno više nema, ili izraziti svoje kajanje? I za jedno i za drugo sram ih bilo, čula se primjedba ožalošćenih i pokojnici najbližih.

Manjnska je zajednica bunjevačkih Hrvata izgubila dragocjenu osobu, osobu koju je Bog obdario s puno talenata, osobu koja je te talente nesebično nudila zajednici. Zajednica se oglušila i nije prepoznala njenu vrijednost i ne samo to, nego ju je odbijala i proganjala. Neka nam Antonija sve oprosti, a Bog neka je nagradi vječnom slavom. ■

Uredništvo

Uloga svećenika u društvenom životu zajednice

DISTANCIRANJE OD POLITIKE SILE

Nije dostatno samo sjediti ili družiti se s visokim političkim dužnosnicima, nego ih treba i koriti i javno im ukazati na stavove za koje se zalaže Crkva

Piše: Lazo Vojnić Hajduk

Tko ne razumije i ne prepozna svoju ulogu i poslanje u zajednici ili javnom životu bez obzira koje zvanje ili poslove obavlja, treba se povući iz javnosti. To naravno vrijedi i za svećenike, jer za svoj nerad ne mogu biti ekskulpirani samim tim što su u statusu svetog reda.

Katolička je crkva velika institucija s razgranatom hijerarhijom i vlašću. Bunjevački Hrvati su je oduvijek smatrali i doživljavali svojom i zato ovdje, kad govorimo o Crkvi, mislimo na Katoličku crkvu. Isus Krist je čovjeka podučavao dobroti, poštovanju i ljubavi prema drugom čovjeku. Pokazao mu je put iz ponora zla, požude, niskih strasti, mržnje i pohlepe.

Kršćanstvo živi u Kristovim sljedbenicima u Crkvi, a pripadnost Crkvi svjedoči se samo djelima, načinom života, iskrenom potragom za istinom i naporima za bolje odnose i prema sebi i bližnjima. Tek takav način života možemo nazvati istinskim hodanjem za Kristom, koji je svojim životom i smrću osvijetlio put spasenja. Moje spasenje je krajnji cilj mojeg života. U takvom pulziranju pojedinca treba živjeti i čitava zajednica.

Političari će nam teško poboljšati svijet

Isus Krist nas nije podučavao o privilegijama i visokim položajima. S Božjim naukom ne bismo smjeli sklapati kompromise. Putovi su kristalno razvidni i putokazima osvijetljeni. U svakom pokušaju kompromisa Crkva je doživljavala spoticanje. Kroz povijest, mnogi su ugodnici Božji, kada je Crkva zapadala u krizu, krenuli podučavati Kristov nauk produbljeno i s posebnim žarom. Vjernici su, naslutivši iza toga istinski put, postali njihovi sljedbenici. Evo primjera: sv. Franjo Asiški je u svojem molitvenom žaru čuo glas Božji: Francisce, repara domum meam quae labitur,

Ivan Antunović

Pajo Kujundžić

Andrija Kopilović

Franjo obnovi moju crkvu koja se ruši, i znamo što je učinio i svjedoci smo što čini za Crkvu, zatim sv. Ivan Vianney iz Arsa i čitav niz velikana prije i poslije spomenutih svetaca.

Naša Crkva nije apstraktna, neka virtualna kategorija, ona je konkretna, živa, ljudska, sa svim atributima ljudskog života. Predstavnik Crkve mora biti u crkvi jer ona je konkretna stvarnost u konkretnom zajedničkom životu. Svećenik dijeli s čovjekom radost i tugu, siromaštvo i blagostanje, zdravlje i bolest, teret i ljepotu zajedničkog života. Svećenik je uz čovjeka u svim njegovim životnim epizodama, s čovjekom dijeli dobro i zlo, čovjeka upućuje i približuje Bogu i skrbi za njegovo spasenje. Ako je tome tako, pitamo se je li moguće i kako je moguće odvojiti svećenika od čovjeka ili čovjeka od svećenika i u onima sferama života kada čovjek odlučuje o svojem svjetonazoru, o svojoj kulturnoj, društvenoj i političkoj opredijeljenosti, što su imanentne kategorije u njegovu životu?

Put spasenja vodi kroz patnju i odricanje, to nije lagan i raskošan put. Na njemu nema zastajkivanja uz lagodnosti života, pijanke i gozbe, nema mržnje ni spletkarenja u borbama za bogatstvo, nema primjene sile i nasilnog vladanja drugima, što je često manira primjerice kod političara.

Političari će nam teško poboljšati svijet. Na tom se području već dokazali i zato se trebamo okrenuti pravom putu koristeći naravno i njihova pozitivna iskustva.

Kršćanstvo, danas jednako kao i nekada, traži svoje društvene korijene i svoje mjesto u poretku stvari. Svojim bi djelovanjem trebalo unositi Božje zakone u svjetovne ustanove i život ljudi, a ne dopustiti da se događa obrnuto, da svjetovni zakoni moći i vlasti ulaze u crkvene institucije.

Uključiti se u demokratske tokove, a ne u stranačko opredjeljivanje

U pravnoj državi Katolička crkva je prihvaćena od vlasti kao partner državi u nastojanjima na poboljšanju društvenog života države u području humanističkih djelatnosti kao što je kultura i slično.

Problemi, trvenja, nesporazumi između sekularnih snaga i hijerarhijskog dijela Crkve usprkos mijenjanju politike i režima ostali su više-manje isti, a ni odgovori Crkve na njih također se nisu bitno mijenjali. Ne spada, dakako, na nas donositi sudove je li moglo biti drugačije, niti treba li se jedna ili druga strana prilagoditi „novim vremenima“ i pronaći nove modalitete odnosa.

Činjenica jest da je Crkvi konačno priznata uloga društveno korisne ustanove, u Hrvatskoj doduše više nego u Srbiji, i da sazrijeva ideja drugačijeg suodnošenja u političkoj areni i na području društvenog angažmana.

Predstavnici Crkve moraju imati aktivno sudioništvo u radu naše manjinske zajednice kako u njenom oblikovanju tako i u rukovođenju na demokratskim i kršćanskim principima.

Nažalost, agresivna politika i politika prakticiranja sile i jagma za vlašću u našoj zajednici započela je svoju dominaciju u pobuni i razaranju, a ne u gradnji. Diferencijacija koju na silu provodi naša politička stranka, nasilno i po svaku cijenu preuzimanje vlasti, bez političkih i pravnih osnova, na svim razinama u našoj zajednici, nepotizam i neprimjereno liderstvo, pretvaranje najsuptilnijih stremljenja o nacionalnom identitetu pojedinih članova naše zajednice u političke poene, što naši politikanti rade bez grizodušja, znakovi su to negativne energije koja razgrađuje i omalovažava pozitivne napore pojedina i institucija i koji upozoravaju na razmišljanje i potiču na zauzimanje određenog stajališta.

Svako nasilje, pobuna i rušenje postojećega ne bi smjelo biti podržano od predstavnika Crkve, jer se ona neće niti se može ikada prepustiti u takve tokove negativnosti, znajući da, kako kaže naš preporoditelj Ivan Antunović, „... pobuna izvire iz pakla i da po njoj i u njoj đavo najviše duša predobiva. Gdje se sve što je pravedno pomrsi i gdje čovjek pogazi iskrenost, istinu i samo teži zemaljskim dobrima, tamo đavo kraljevstvo svoje rasprostire“ (I. Antunović: Bog s Čovikom,). Ovdje se opravdano postavlja pitanje je li angažman predstavnika Crkve kao homo politicus, uopće prihvatljiv sa stajališta svećeničkog poziva? Tim prije što i dr. Tomo Vereš drži da je „... strančarsko politiziranje svećenika jedan od putova ateizacije vjernika i učvršćivanje ateista u njihovu mišljenju da je vjera samo pokriće za postizanje nekih ovozemaljskih ciljeva“ (Tomo Vereš: Razmišljanje jednog kršćanina, Zgb 2000.). Ova upozorenja crkvenih velikana trebaju biti na umu svećenika – političara kako bi ostao na razini i visini svog svetog svećeničkog zvanja.

U neredu koji nas je zatekao Crkva putem svojih predstavnika mora dići glas i pokazati osvjetljeni put kvalitetnog i boljeg života. Dužni su moralno prosuđivati predizborno stranačko nadmetanje i poticati vjernike da što bolje upoznaju programe i kandidate stranaka, da se ne daju nasamariti šupljim obećanjima i slično.

Blaž Modrošić

Blaško Rajić

Lajčo Budanović

Predstavnici Crkve se moraju javno distancirati od politike, ako su je dotle podržavali, koja zagovara prakticanje sile i od politike koja očividno omalovažava evanđeoske principe i Božje zakone. Predstavnici Crkve trebaju također kod svojega puka poticati stvaranje političke svijesti i uključivanje u demokratske tokove, a nikako stranačko opredjeljivanje.

Nije dostatno samo sjediti ili družiti se s visokim političkim dužnosnicima, nego ih treba i koriti i javno im ukazati na stavove za koje se zalaže Crkva, kojoj svi mi pripadamo. Ako duhovna elita šuti, onda tom narodu nema spasa. No, s velikim zadovoljstvom ističemo kako je zajednica bunjevačkih Htrvata iznjedrila u svojoj povijesti znatan broj hrabrih, učenih, Bogu odanih, nacionalno svijesnih i politički talentiranih svećenika. Dio te svećeničke elite možemo vidjeti na fotografijama uz ovaj tekst.

To je uloga svećenika kako je mi vidimo i zato on mora biti svuda i na svakom mjestu u društvenoj zajednici, na dohvat ruke, kako bi pomogao ljudima u izboru pravih vrijednosti. ■

Ivan Kujundžić

Andrija Anišić

Značaj oporbe u hrvatskoj zajednici

NEDOSTAJE NAM SAVJEST VODSTVA

Ne propadamo zato što nemamo vlast, nego zato što nemamo oporbu

Piše: Lazo Vojnić Hajduk

Došla su nova vremena i ne znamo već po koji put bunjevački Hrvati nemaju ništa od toga što su Hrvati, što se drže zajedno. Možda bi bilo bolje da se pretope u Srbe, Mađare ili... Nije dovoljno imati samo ime i misliti kako ćemo samim tim postati politički subjekt koji će iznjedrili vođe, a oni će iz zahvalnosti zastupati interese svoje nacionalne zajednice. U životu baš i nije tako.

Kad bi bunjevački Hrvati bili samo ime, samo prazna riječ i ništa više, mogli bi bez ikakve štete nestati i nitko ne bi mario zašto ih više nema, ali...

Odupiranje monopolu

Ne, nije bunjevački Hrvat samo golo ime i bez držaja. Mi već živimo preko četiri stoljeća zasebnim

političkim životom i naši su stari znali kroz bure i vjetrovine stoljeća sačuvati svoja obilježja bunjevačkih Hrvata ne samo po imenu nego i po svom stvarnom životu. Po kulturi, jeziku, običajima, vjeri,...

Osjeća se potreba kod bunjevačkih Hrvata u javnom životu jasnije sebe predstaviti kao etnicitet koji ima svoj identitet. Ne propadamo zato što nemamo vlast, nego zato što namamo ustrojenu oporbu. Oporba je u našim predodžbama „savjest vladajućih“, koja već samim postojanjem regulira da vladajući ne kliznu u bezumlje i tiraniju.

Bunjevački Hrvati ne propadaju, kao što smo već rekli, i ne nestaju samo zato što nemaju primjereno vodstvo zajednice i zastupništvo u parlamentima

(pokrajinskom, republičkom), nego zato što nama-ju vidljive oporbe. Oporba u javnom diskursu nema svoje mjesto. Zašto? Ili ga ne dobiva, ili sami nismo sposobni oduprijeti se informativnoj blokadi koju u monopolnim medijima bezočno provodi vodeća garnitura zajednice.

Oporba jest, a to i mora biti, ne samo u predodžbamna teoretičara, nego stvarno „savjest vodstva“. Oporba već samim postojanjem regulira tokove u zajednici i sputava da vladajući ne skliznu u bezumlje, osionost i samovolju.

U državi u kojoj žive bunjevački Hrvati, žive i drugi narodi koji imaju sličnosti s bunjevačkim Hrvatima, ali ipak su sasvim nešto drugo. Možda je ta sličnost bila razlogom da se bunjevački Hrvati nisu jasno profilirali i javnim diskursom ograđivali. Nisu oponirali tamo gdje su morali i nisu dovoljno ulagali pozitivne energije u artikuliranju svoje posebnosti. Ovakvim ponašanjem u povijesti i današnjim pritiscima nekompetentnih vođa izbrisana je bunjevačkim Hrvatima izvorna percepcija i potrebna snaga za oporbenim borbama u svim domenama kulturnog, političkog i religioznog života. Politička inertnost naše zajednice uzrokovana i prividnom sličnošću s drugim narodima s kojima živimo, a jako se lako jezički razumijemo. Ako su bunjevački Hrvati i narodi s kojima žive isti ili slični jezikom, nisu isto svojom matičnom državom, narodnom mišlju simboliziranom u razlici narodnog našeg imena, povijesti, tradiciji i sadašnjim položajem. Ako su isti plemenom (npr. Slaveni), nisu isti kao narod. Ozračje nesigurnosti nije dovoljan razlog za odustajanje od javnog diskursa, od oporbe i nastojanja na pravima koja nam pripadaju i osiguravaju dostojan život u demokratskom ozračju.

Pitanje morala, karaktera i ljudskog dostojanstva

Nama bunjevačkim Hrvatima ne fali znanje nego osjećaj koji nam treba dati važnost u značaju. Mi imamo doduše veliki broj onih koji su nas kroz povijest zatajili, drugačije se predstavljali misleći kako je to trend k boljitku naroda. I danas se nažalost čak i država miješa i sugerira nejedinstvo našeg naroda.

Zato je naša ukupna borba politička borba – borba protiv hulja, dakle borba osobna. Želimo kod svakog pojedinog člana naše zajednice probuditi svijest i odgovornost koristiti instrumente prakti-

ciranja metoda demokracije. Jedna od metoda za provedbu tih ciljeva je dakako i oporba i uloga svakog pojedinca u njoj.

Aktualno pitanje politike bunjevačkih Hrvata bez oporbe označio bih ustvari pitanjima morala, karaktera i ljudskog dostojanstva.

Dokaz naše inferiornosti – slikovito bi se moglo reći – je da nemamo ni zločinaca, mafijaša, tajkuna prvog reda. Imamo samo hulje, huljice i kokošare, ništa velikoga. Imamo mediokritete koji procjenjuju i određuju što se smije govoriti a što se ne smije govoriti o drugima. Nažalost i ovako se može upozoravati na aktualnost problema. Dragi čitatelji, nemojte zamjeriti.

Bez velikih ljudi ne može se dolično ostvariti nijedna velika misao. „Teško velikim idejama koje zastupaju samo sitni ljudi.“ ■

Informativna blokada

Oporba u javnom diskursu hrvatske zajednice nema svoje mjesto. Zašto? Ili ga ne dobiva, ili sami nismo sposobni oduprijeti se monopolu u informativnoj blokadi koju u monopolnim medijima bezočno provodi vodeća garnitura zajednice.

DUŽIJANCA
2004

MOBA
VUKOVARSKO
SRIJEMSKA
ŽUPANIJA

ODIJEVANJE I KIĆENJE BANDAŠA I BANDAŠICE

Piše: Marinko Piuković

ODJEVANJE BANDAŠA I BANDAŠICE

Bunjevačka narodna nošnja zauzima istaknuto mjesto u tradiciji i kulturi bunjevačkih Hrvata. Formalne razlike u odijevanju bandaša i bandašica od prvih dana proslave Dužijance pa do danas gotovo da nema, ali ima promjene u njezinom simboličkom značenju. Uloga nošnje kroz povijest održavanja Dužijance iznimno je bitna kao simbol etničkog identiteta: nekad uobičajeno svečano odijevanje, kako su se bandaš i bandašica i drugi sudionici na Dužijanci odijevali (Slika 1), danas se smatra bunjevačkom nošnjom.

Bandaš na dan centralne proslave Dužijance, kada je svečano euharistijsko slavlje, odijeva bunjevačku nošnju. Na glavi nosi crni šešir, na sebi ima bilu košulju s kragnom, crno odijelo, sako i crnu kravatu, crne čakšire i čizme (Slika 2).

To je bila svečana oprava za muškarca koja se održala sve do sredine 20. stoljeća, a odijevali su je samo ljudi na salašima.¹ U prvo vrijeme održavanja Dužijance, to je bila svečana oprava za muškarca koja se nosila i u drugim svečanim prilikama, sve do sredine 20. stoljeća, kada se ovakva oprava zadržava samo na salašima.

88

Slika 1. Bandaš i bandašica sa svojim pratiocima u bunjevačkoj nošnji Dužijanca 1932. u Subotici, bandaš Lacko Vojnić Hajduk i bandašica Elizabeta Poljaković (fotograf nepoznat)

Slika 2. Izgled bandaša. Fotografija, nepoznat autor, bandaš Franjo Šarčević, Dužijanca 1936. u Subotici.

¹ Prema kazivanju Grge Piukovića. Razgovori su vođeni prilikom uređivanja fotomonografije *Sto bandaša i bandašica*, lipanj 2010. godine.

Krajem šezdesetih godina 20. stoljeća kod bunjevačkih momaka u Subotici iščezava iz uporabe, ali su do tada tradicionalno jedino na dan vinčanja (vjenčanja) oblačili novo šivano odilo (odijelo) i čizme. Danas se takva oprava smatra muškom svečanom bunjevačkom nošnjom koju momci odijevaju uoči Dužijance, na blagdan Tijelova, u ulozi Čuvara Božjega groba i u drugim svečanim prigodama (usp. Šimokov 2006; Jegić 2008).

Bandašica na dan centralne proslave Dužijance oblači bilo ruvo (Slika 3). Tkanina je bila od atlas-svile, a kasnije su tkanine bile od umjetnoga vlakna (trevera, poplin) ili u kombinaciji s prirodnom svilom radi lakšega održavanja i šivanja. Naglasak je bio na kakvoći i sjaju tkanine, da ima dobro držanje, lijep pad i otmjenost.

Ruvo se sastoji iz tri dijela. Čine ga: bluz, suknja i pregača. Ispod suknje se oblače tri podsuknje, da bi

Slika 3. Bandašica u svečanom bijelom ruhu. Fotografija, nepoznat autor. Dužijanca 1939. u Subotici, bandašica Krista Dulić.

Slika 4. Lijepo očešljana bandašica. Fotografija, autor: Stanko Vaci. Dužijanca 1979. u Subotici, bandašica Marga Stantić.

suknja izgledala šire i ljepše (lipče). Na nogama nosi cipele, a na glavi ne nosi maramu već je lijepo očešljana. Za ovu priliku bandašica je dodatno uljepšavala kosu (Slika 4). To su radile žene – češljarice koje su za to bile posebno obučene, a u novije vrijeme to rade frizerke. Kada su u modu došle kratke frizure, ukoliko djevojka koja je bila predložena za bandašicu nije imala dugu kosu, imala je obvezu ne šišati se do Dužijance kako bi mogla kosu skupiti u konđu (punđu).

Najčešće se za Dužijancu novoizabranoj bandašici šivalo novo ruvo i nije ga nosila u drugim prilikama. U novije vrijeme na blagdan Tijelova, djevojke u bjelelini oblače ruha koja su nosile bandašice (usp. Jegić 2008).

Za Dužijancu su bandaš i bandašica ovako svečano odjeveni sve do pred noć, kada se mladi okupljaju u kolo.

Slika 5. Perlica od slame. Snimio Marinko Piuković 2012. Perlicu izradila Katarina Skenderović iz Male Bosne 2011., za stogodišnjicu Dužijance u Subotici.

Na dan proslave prve Dužijance pa do danas, u večernjim satima priređivana je igranka za sudionike Dužijance i ostale mlade. Između dva svjetska rata to je pripremao priređivački odbor, a nakon Drugog svjetskog rata kolo je priređivala bandašica u obiteljskom dvorištu. Od 1991. godine, od tada zvano Bandašicino kolo Organizacijski odbor Dužijance priređuje u dvorištu župe svetog Roka, a od 2008. igranku na gradskom trgu. Nakon odigranog prvog kola, bandaš i bandašica se presvlače. Tada odijevaju manje svečano ruho, bandašica najčešće sefir i rađene papuče (vezene papuče) s potpeticom, a bandaš svileni prsluk, bilu košulju širokih rukava, čakšire i čizme. Presvlačenje je bilo obvezno kako se svečano ruho ne bi uprašilo od plesa (igranja).

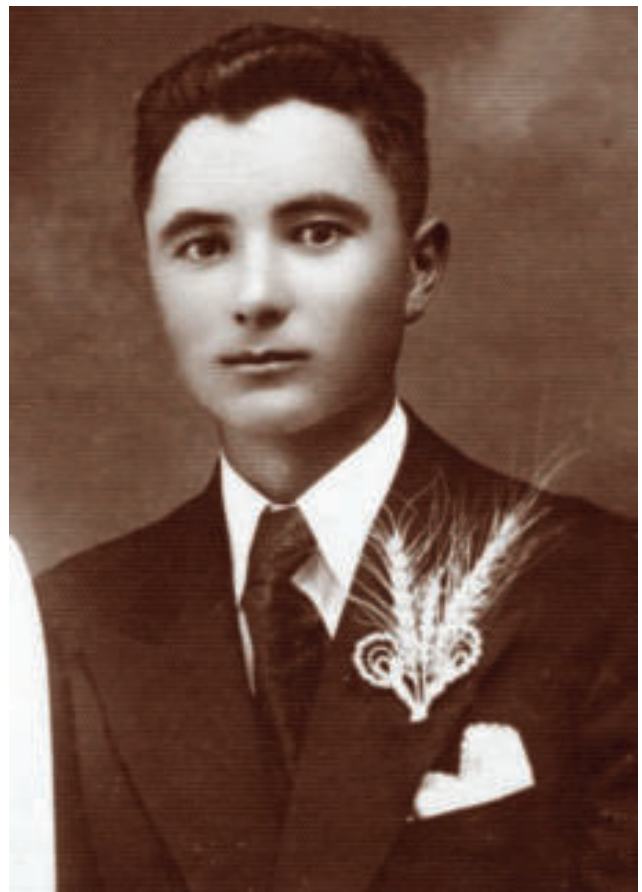
KIĆENJE PERLICAMA

Pučko rukotvorstvo u tehnici slame manifestira se pletenjem najjednostavnijih ukrasnih predmeta koji su nastali spontano na strništima (Krmpotić 2004:5, 15). Te su predmete izrađivala djeca u vrijeme ručne kosidbe žita, pri čuvanju stoke, te risaruše nakon završenog risa. Od slame su pletli razno prstenje, cvjetiće i raznovrsna pletiva (ibid. 15). Upletene strukove vlača nazivamo perlicama. Ovakvo jednostavno oblikovno izražavanje vezano je izvorno za obiteljsku Dužijancu (Stantić 2001:89). Tradicijsko kićenje i izrada perlica prenošena je s generacije na generaciju te predstavlja začetak slamarstva koji kroz

Dužijancu ima svoj razvojni put, a danas doseže razinu umjetnosti.² Kada je ris bio gotov, umorne ruke risaruša plele bi na njivi risarima perlice. Te perlice jednostavno su ispletene, s dva ili tri vlata. Okićeni risari na kraju žetve simboliziraju da je posao na njivi gotov.

I danas se za Dužijancu bandaš i bandašica kite perlicama, a njih danas izrađuju umjetnice slamarke (Slika 5). Ostali sudionici se kite jednostavnije (usp. Piuković 2010:76), ispletanim perlicama. Svatko tko je bio okićen perlicom, smatrao se sudionikom Dužijance. Perlicama su se kitili i mali bandaš i bandašica.³

Na dan Dužijance, kada se bandaš i bandašica svečano obuku, bandaš perlicu stavlja s lijeve strane na rever sakoa (Slika 6), a bandašica ima dvije perlice: jednu stavlja na glavu u kosu i to s desne strane

Slika 6. Bandaš sa perlicom. Fotografija nepoznatog autora. Dužijanca 1938. u Subotici, bandaš Ive Oračić. U vlasništvu Cilike Dulić, Subotica.

² Usporedi s tekstom Ljubice Vuković Dulić u ovom zborniku.

³ Mali bandaš i bandašica su djeca-prvopričesnici koji nose krunu ili vijenac uz bandaški par (usp. Piuković 2010:16,19,21,23; Beretić 2009:10).

Slika 7. Bandašica sa perlicom u kosi. Fotografija nepoznatog autora. Dužijanca 1934., u Subotici bandašica Etela Dulić. U vlasništvu Grge Piukovića, Subotica.

(Slika 7), mada je u novije vrijeme bilo i sa lijeve strane (Piuković 2010:92, 94, 110, 124, 150), ovisno kako pojedina umjetnica izradi perlicu, a drugu od 1968. godine pa do danas, stavljaju na bluz – gornji dio ruva. U prvo vrijeme bandašica nije stavljala perlicu na bluz.⁴

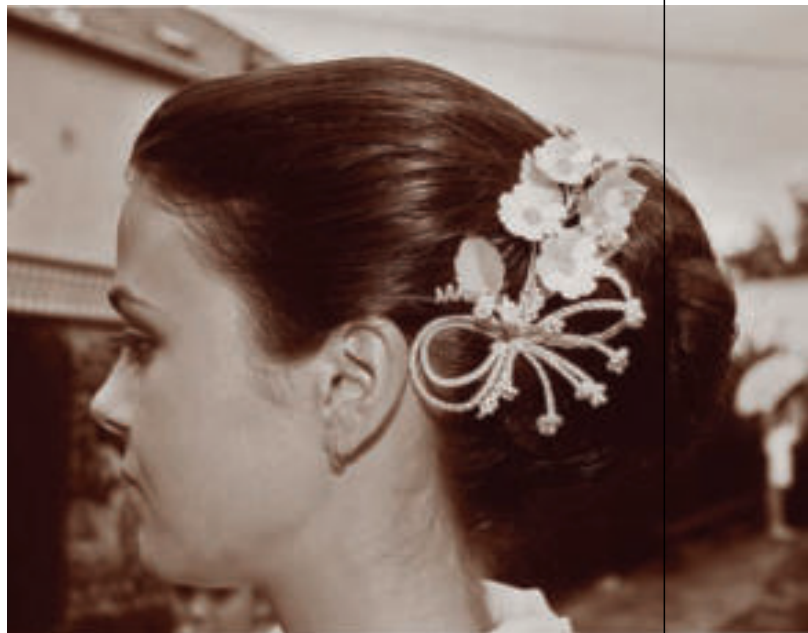
Od 1959. godine perlice izrađuju umjetnice koje su izrađivale i krune za Dužijancu. Taj se običaj zadržao do danas (Slika 8) (Piuković 2010:6; Krmpotić 2004:16). ■

LITERATURA I IZVORI

JEGIĆ, Vedran. 2008. „Tijelovo“. Subotica.info. <http://www.subotica.info/2008/05/22/tijelovo> (pristup 10. 6. 2013.).

KRMPOTIĆ, Lazar Ivan. 2004. Umjetnost u tehnici slame. Subotica: Matica hrvatska.

⁴ Iznimka je bandašica Krista Dulić koja je 1938. godine imala perlicu u kosi i na bluzu, s lijeve strane (Piuković 2010:38).

Slika 8. Bandašica sa perlicom u kosi 2007. Snimio Ivan Ivković Ivandekić. Dužijanca 2007. u Subotici, bandašica Nevena Mlinko, perlicu izradila Jozefina Skenderović. U vlasništvu Nevene Mlinko, Subotica.

PIUKOVIĆ, Grgo. 2010. Sto bandaša i bandašica. Subotica: Katolički institut za kulturu povijest i duhovnost „Ivan Antunović“.

STANTIĆ, Alojzije 2001. Krug naš svagdanji. Subotica: Hrvatski kulturni centar „Bunjevačko kolo“.

ŠIMOKOV, Zoran V. 2006. „Čuvari Božjeg Groba“. Subotica.info. <http://www.subotica.info/2006/04/15/cuvari-bozjeg-groba> (pristup 11. 6. 2013.).

Ulomak teksta autora Marinka Piukovića TRADICIJA I KULTURA „UTKANI“

U SIMBOLIČKI PAR BANDAŠA I BANDAŠICE, objavljen u Zborniku radova „Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu“. Istoimeni rad predstavljen je u okviru projekta „Identitet i etnokulturno oblikovanje Bunjevaca“ Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na znanstvenom skupu s međunarodnim sudjelovanjem na temu „Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu“.

Prilog je mozaiku opisa bunjevačke narodne nošnje

BRADAČ

U opisu adeta zasto sam kod spomina da su žene glavu povezivale maramom, a ako je tkanina poveza glave bila od brokata to su zvali onda bradač.

Piše: Alojzije Stantić

U izučavanju pismena o povisti Subatice (DUDÁS, Ö. 1991. SZABADKA VÁROS TÖRTÉNETE) opisana je povist naše varoši od sridine 19. v. Pozabavio sam se opisom narodni adeta Bunjevaca, po Dudašu: subatički Dalmata, koji potiču iz pokrajine Raguzije (Dubrovnik [?], prim. A.S.). (... a szabadkai Dalmáták szájjárása... az itteni faj a raguziai tartományokból származott. D, Ö. 1991:81)

U opisu adeta zasto sam kod spomina da su žene glavu povezivale maramom, a ako je tkanina poveza glave bila od brokata to su zvali onda bradač.

O tom izvorno štivo:

A nők egy kendővel kötik be fejüket, melyek körülmények és vagyon különbsége szerint selyem vagy pamut szövetből készítvek, csak egész fiatal nők,

s első években házasságaiknak és mielőtt gyermeket nemzenek, tesznek fel fejükre egy feszesen a fejhez alló arany csipkészetű fejkötőt, mely szláv nyelven Bradácsnak neveztetik. (DUDÁS, Ö. 1991:83.)

Prevedeno izvorno štivo:

žene su glave povezivale jednom maramom (kapicom, prim. A.S.), koja je prema prilici i gospodarskoj razliki napravljena od pamučne el od svilene tkanine. Nosile su je sasvim mlade žene i mlade mlâde u prvim godinama braka el dok se nisu porodile. Na glavu je čvrsto pričvršćen zlatom čipkan povez glave, kojeg su na slavenskom jeziku zvale bradač. (Prevod: A. S.)

U odgonetanju zagonetne riči prolisto samo dostupna mi pismena bunjevačka, hrvatska, srpska,

madžarska (opis je na tom jeziku) i ričnike strani riči, al ni u jednom se ne spominje bradač, a ni rič koja bi mi pomogla odgonetnit značenje bradača. Po tom sam zakjučio da je bradač samo bunjevačka rič, a značenje joj tribam odgonetnit.

U isto vrime zapatio sam i knjigu (MATIJEVIĆ, Z. 2011. Szabadka 1860.) sa opisom zapažanja Švabe Temišvarca, purgermajstora Subotice Flatt Endrea, (1858.-1861.) o njegovom zapažanju izvorni tekst:

Csak za egészen fiatal asszonyok a házasság első évében vagy még mielőtt szültek volna, hordanak egyszerű brokát-bol készült, feszes fityulát, szláv nyelven "brádács"-ot. (MATIJEVIĆ. Z. ([1860. ~]1991:78).

Prevedeno izvorno štivo:

sasvim mlade žene u prvoj godini braka el prija neg su se porodile nose jednostavnu brokatnu, za time (tjeme) čvrsto povezanu kapicu (fityulát), na slavenskom "bradač". (Prevod: A. S.)

Opis bradača prilog je mozaiku opisa bunjevačke narodne nošnje.

Povez ženski glava

Povez glave nose čeljad svi doba od iskona do danas. Bunjevke salašarke su radi oblika života povez oko glave nosile od rođenja do ukopa, polaganja u grob. Za pokrivanje glave hasnirale su više felj marama i kapica, podesni za zakrilje glave i kose naspram vrimena.

O pokrivanju glava žene su se držale nepisani pravila o tom kad će, kako i čim pokrit glavu. Razlike su se najviše uočavale po gospodarskoj moći žene, a ona je bila vidna samo po skupljjoj tkanini pokrivala. Oblačenje divojaka i žena bilo je drugačije i u ruvu, podešeno vrimenu napolju i zbog čeg su se oblačile i dr., a tom su se podešavala i pokrivala glave. Posli udaje žene se više nisu opravljale kao divojke, u podičemu su se opravljale drugačije.

Posli Prvog svickog rata prikrojena je Europa, najviše država zavatio je val promine, jedne su nestale, drugima su granice prikrojene, a skoro ni jedna nije ostala netaknuta, neprominjena. Pojavili su se i novi tvorci mode oblačenja. U ženskoj modi nisu zaobašle ni novine u pokrivalima ženski glava. To je počelo polaganim napuštanjem hasniranja marama i kapica - od svileni najskuplji do postavni najprostiji.

Ukratko o kamicama za divojke i žene

* kapice su pokrivalo glave, čvrsto podvezane pokrivalo su time (tjeme) i kosu svezanu u kurđup, pričvršćenu podesnim trnodlama u kondi;

* divojke su liti išle med svit i gologlave, svečano opravljene, očešljane, tj. s vodenom ondulacijom kose. Tako opravljene pojavljivale su se i dopodne u crkvi, a posli mise i na promenadi, na proštenju i dr.;

* kapice su divojke nosile brez marame, a udate žene uvik ispod marame, a brez marame samo prid svojim čeljadima kod kuće ;

* za žene su šili kapice od pamučni tkanina – postava;

* svilene kapice iznutra su postavljane, oblagane nakani podesnom tkaninom da bi se oznojena obloga (tkanina) mogla zaminit. Te kapice su se većinom hasnirale liti, kad se na vrućuni znala oznojiti kosa, pa je obložena tkanina u katici zaminjena. Svilene kapice nisu se prale vodom jel bi se pokvašena svila u vodi izgužvala i taka ostala zauvik, obalavljena;

* većina svečani kapica divojaka su od okrajaka skrojene svile za ruva (lionske, brokata i dr.);

* postavne kapice divojke i žene su hasnirale i u spavanju.

* postavnom i sl. katicom su povezivana i dica u kolivki, da u ležanju i spavanju ne izobliče (oklepave) uši;

* divojke su ruvu podesne kapice nosile po lipom vrimenu nuz svečano ruvo, od iste tkanine kao i ruvo el njoj nalik, obično od kasnijeg prolića do ranije jeseni. To znamo iz slika (fotografija) iz 19. v. i posli; ■

Kako sam postao risar

MOJE PRVO PLETENJE UŽA

Veče prija dugo nisam mogo zaspat. Zamišljo sam sebe kako brzo pletem uža, kako me svi fale i zdravo sam se ponosijo sam sobom. Jeste da su dani bili pakleno vroči, no noći su znale bit pofainski ladnjikave, a za sanjavu dičju dušu, to je bilo zdravo gadno

Piše: Stipan Vojnić

Davno je to bilo, prije više od pola vika, al se još zdravo dobro sićam prvog pletenja, tj. moji prvi uža. Obaško velika radost i nestrpljiva znatiželja me je obuzela na samu pomisao da ću i ja postat risar. Bilo je uveče, kad se smrkne, razmišljanja kako će to biti, i ne samo s večeri, već i nekoliko dana prije, kad su stariji divanili da će se, ako Bog da, u ponediljak ujutro krenit u uža, pa udarit po ječmu, počet ćemo ris.

Lani i priklani sam baco uža, al sad ću i naučit plect uža. Dičja radoznalost, pa i pamet, nije vodila brigu ni o čem drugom, već samo da bidnem i ja kogod

i štogod, važniji i odrasliji. Unaprid sam uživo kako ću se šepurit na strniki, prid svinjarima, da sam i ja naučio plect uža.

U nedilju kasno posli podne, morali smo s bunara nosit vode u kablovima i kanama, da ispolivamo suhu i ispucanu zemlju, jel odavno kiše bilo nije. U suvoj zemlji je zdravo teško iščupat slamu sa žitom. To je sve spečeno i nemož pomaknit. Zato je tribalo ispolivat, ovlažit zemlju sa žitom. Odabro bačo mal dalje od guvna jedan komad njive sa žitom. Tamo je lani bila bašča, pa je bankut, nika madžarska sorta žita, baš božjanski naraslo.

To veče dugo nisam mogo zaspat. Zamišljo sam sebe kako brzo pletem uža, kako me svi fale i zdravo sam se ponosijo sam sobom. Jeste da su dani bili pakleno vroči, no noći su znale bit pofainski ladnjikave, a za sanjavu dičju dušu, to je bilo zdravo gadno. Kad su me probudili, sklupčo sam se u kujni, ko tek okoćeno goluždravo zeče i počo se oblačit. Onako još drimajući, namotam obojke, obujem ogumene opanke, one „batine“ flundrice, cveter, kaputić i šepicu, onu šarenu, od jagnječije kože, što mi je bačo jesenas sašijo, na mali kalup. Imo je on i velik kalup za odrasle. Gledim oko sebe, neznam di ću, a sinoćna maštanja pucaju ko balončići koji izlaze, kad oko podne sidnem u puno bure mlake vode, koje je bilo kraj rovaša.

Sunce je tek izvirivalo, s onom velikom crvenom glavom, kad smo počeli. Bačo će učit godinu dana mlađeg brata mi, a mene će nana. Sagne se ona, uvati za slamu i iščupa šaku žita. Osloni se na petu, te o vr opanka otrese zemlju s korenja. To razdvoji i dobije dvi šake slame. Jedno metne pod pazuvo, da bi s obodve ruke mogla uplect vlače. Malo ga uvrće, pa pribaci pod isto pazuvo i drugi kraj, koji bi posli uvrćanja bijo upravvan ko svića, pa ga odložiti na zemlju. Ispletena uža su se vezala u snopove.

U jedan snop je išlo osamnajst uža, jel to je bila jedina krstina u divenju. Gledim ja, čini mi se baš jednostavno. Zgrabim ti ja, s obadvi šake, baš onako fajinski slame, pa počmem čupat. Neće žito iz zemlje, a baš sam se napo, ko žabac prid rekećanje. Drži se korenje, ko mače čapkima za krparu. Zavati manje, sero, kaže dida, onako ispod brkova. Uzmem ti ja tako par slamčica i trgnem iz sve snage, iščupam, al izgubim ravnotežu, pa zveknem turićom o zemlju, a korenje mi se istrese po licu, dok sam se privrćo na leđa. Svima je bilo smišno, osim meni i mojoj nani, koja me šćepala za uvo i podigla sa zemlje. I šepica mi pala zglave. Friško sam je podigo i navuko priko ušivi. To me je malo opametilo. Pažljivo iščupam željenu količinu slame i latim se otresati zemlju. Nisam ni mislijo da je tako teško pogoditi vrv opanka. Prvo sam onako mlitavo udarijo o zemlju ispid opanka. Višlje i jače, opomene me mater. Kad sam onda zamanijo i ošajdarijo, al ne po opanku, već po civanici. Pijuknijo sam ko štene kad mu staneš na rep. Kad sam sve napolitku otreso zemlju sa korenja, počo sam pletenje. Ne znam kako, al meni se, da ga kako okrećem, uvik žito našlo pod obodva pazuva. Okrenem se prema materi, te je mudro upitam: pa kako sad da uvrćem? Ona je upravo iščupala šaku žita i umisto o opanak otrese korenje na mojoj šepici. Nije me toliko zabolilo koliko sam bio uvriđen i ponižen, dok su se ostali smijali. Onako suzni očivi, kroz plač, pitam baću: oćel me on naućit? Što je drage volje i privatijo. Al, nikad nisam redovno naućio plest uža.

Kad smo snosili i sadivali krstine uvik su moji snopovi, snopovi koji su bili vezani užama koja sam ja plevo, bili nikako đengavi, s kojima je pažljivo tribalo baratat.

Sve dok jedared nije došo kod nas moj ujo na mobu u risu i kad me je naućijo kako se vežu uža, moja uža nisu više bila na pletenju. Onda sam sazno da uža mogu bit napravljena a da se ne pletu nego vežu. Ta su uža bila dobra, al više ni jedna opleo nisam.

Bilo je to davno i nikako se s nostalgijom prisićam. No, kad bi me kogod pito: bil bi ove penzionerske dane minjo za te dićje – pa baš niki i ne bi! One posli vojske, pa do mirovoine – te bi rado. ■

Svima smišno, osim meni

Gledim ja, čini mi se baš jednostavno. Zgrabim ti ja, s obadvi šake, baš onako fajinski slame, pa počmem čupat. Neće žito iz zemlje, a baš sam se napo, ko žabac prid rekećanje. Drži se korenje, ko mače čapkima za krparu. Zavati manje, sero, kaže dida, onako ispod brkova. Uzmem ti ja tako par slamčica i trgnem iz sve snage, iščupam, al izgubim ravnotežu, pa zveknem turićom o zemlju, a korenje mi se istrese po licu, dok sam se privrćo na leđa. Svima je bilo smišno, osim meni i mojoj nani, koja me šćepala za uvo i podigla sa zemlje.

Moba na salašu Bele Ivkovića kod Male Bosne**OBIČAJ KOJI OPSTAJE**

Danas, kada se u hrvatskoj zajednici gotovo svaki događaj održan više od jedanput proglašava tradicionalnim, „Belina moba“ uistinu zaslužuje posebno mjesto u životu bunjevačkih Hrvata

Piše: Zvonimir Perušić

Za mobu kod Bele Ivkovića može se reći kako je jedna od najstalnijih i najdugotrajnijih manifestacija u bunjevačkih Hrvata. Osim Dužijance i Velikog prela, u zajednici možda i nema događaja koji traje duže od „Beline mobe“ na salašu kod Male Bosne.

Ovoga je proljeća već odavno kulturna moba održana 38. put. Radilo se kao i svake godine: orezivano je i vađeno drveće, dotjerivano dvorište, spreman salaš, a zasađeno je i nekoliko čokota oglednog vinograda... Domaćinu su u poslu pomagali prijatelji, isključivo muškarci, njih 35. Svi po pozivu, uredno imenom i prezimenom navedeni u pozivnicama koje Bela Ivković osmišlja, daje na tiskanje i dijeli tjedan-dva prije. I svi te pozivnice željno iščekuju već prvih dana proljeća, jer je ta subota na neki način i simbolički izlazak iz zime, za većinu praktički prvi radni dan u prirodi nakon zimske stanke.

Zasluge tete Gize

A, kako je sve počelo?

„U proljeće te 1978. godine pozvao sam prijatelje Lazu Vojnić Hajduka, Nikolu Skenderovića i Ljupka Kujundžića da mi pomognu raskrčiti i pospremiti salaš kod Male Bosne, i tako je počelo“, priča Bela Ivković. „To je salaš koji je tada bio zapušten, a koji sam naslijedio od tete Gize, rođene sestre mog oca. Moja je teta inače bila neudana i dvorila je baku. Jako joj puno dugujem, jer mi je iznimno pomogla u životu, rekao bih čak više nego roditelji. Kada sam bio dječak, 1948. godine, sjećam se kao da je jučer bilo, sjedili smo na salašu na stocovima bez naslona i pitala me: ‘Bi li ti, Bela, došao k meni u varoš? Živio bi sa mnom, išao bi u školu, bilo bi nam lijepo.’ Tada sam završio 2. razred osnovne škole, tu na Tavankutskom putu. Bio sam najstariji od četvero djece i morali smo, dakako, prvo pitati baću što on o tome misli. Pristao je i tako sam se obreo u gradu, kod tete Gize. Svako malo sam odlazio pješice na salaš, a otac me uvijek pitao – jesam li došao za stalno. A nikad nisam, nikad se više nisam vratio na salaš za stalno. Ali se zato uvijek vraćam i veoma uživam tamo.“

Zahvaljujući teti Gizi, Bela Ivković je završio visoke škole. Pred smrt teta je razdijelila imovinu rodbini, a Beli je ostavila salaš.

„Već sam bio diplomirani pravnik kada mi je govorela da pripremam darovni ugovor. I pošto je uvijek bilo važnijeg posla i ugovor nikako da napišem, jednom mi je rekla: ‘Hoćeš li ti već napisati taj ugovor, ili da tražim odvjetnika?’ I tako sam postao vlasnik salaša koji je svake godine okupljalište mog društva. Za uspomenu na tetu koja mi je doista puno pomogla u životu, iz zahvalnosti prema njoj, čuvam i održavam salaš. U ono su vrijeme mnogi salaši bili u boljem stanju nego ovaj, jer na ovom se tada nije

Prvi mobaši 1z 1978.

živjelo, ali sada tih drugih salaša više uopće nema, ili su potpuno zapušteni, a moj je eto uredan i održavan, zahvaljujući i mojim mobašima.“

Prvi mobaši

Prvi mobaši, njih trojica i Bela, dobro se sjećaju kako su na toj prvoj mobi nakon napornog rada krčenja salaša, ogladnjeli i ožednjeli, a kad su se spremili objedovati, shvatili su da je Bela Ivković zaboravio ponijeti hranu i piće koje im je njegova supruga Olgica pripremila. Tako je prva moba prošla bez gošćenja na salašu, ali nijedna nakon toga više nije.

„Mojim se prijateljima dopalo tamo vani, u prirodi. Kad smo se vratili u grad prepričavali smo doživljaj, pa se iduće godine broj mobaša povećao“, priča Bela Ivković. „Vremenom smo stigli do brojke od po 30 mobaša svake godine. Kako su godine prolazile i kako su se mijenjali moje društvo i suradnici, tako se dijelom i struktura mobaša mijenjala, ali osnova je i danas ista – ti prvi mobaši i danas dolaze, ali više ne rade tako naporno kao ranije. No, od mojih vršnjaka, a meni je 76. godina, više ni ne očekujem da se posebno ističu radom.“

Moba je običaj koji nestaje, danas je vrlo malo onih koji prijatelje i rodbinu zovu u pomoć kad su neki veći radovi. Uglavnom to sada rade profesionalni majstori. A ranije se nije moglo zamisliti da se radovi izvode bez mobe, koja sa sobom uz rad nosi i druženje, jedan zdravi odnos među ljudima.

„Drago mi je da ljudi dolaze i vole dolaziti na moj salaš. Intenzitet radova polako se smanjuje i sada prevladava druženje. Pečemo krumpiraču u krušnoj peći, tu se razgovara, raspravlja, još uvijek se i radi naravno, ali druženje je na prvom mjestu.“

Prije desetak godina društvu na mobi pridružili su se i Belini sinovi Dinko i Darko, a onda i unuk Ivan, da bi od ove godine mobaši postali i njihovi prijatelji, tako da se ekipa pomlađuje, stiže nova generacija i to je jamstvo da će ova lijepa tradicija i dalje trajati.

„Volio bih biti organizator do 40. mobe, znači još dvije godine, a da je onda sinovi preuzmu u potpunosti, jer salaš treba održavati“, kaže Bela Ivković. ■

Mobaši 2015.

Inicijativa za organiziranje nove priredbe u projektu Dužijance

PUCANJE BIČEM

Piše: Ivan Piuković

Član osnivač Udruge bunjevačkih Hrvata i član izvršnog povjerenstva organizacije manifestacija u Dužijanci Ivan Piuković, obratio se Skupštini UBH Dužijanca s inicijativom da se u projekt manifestacija i priredbi Dužijance uvrsti natjecanje u pucanju bičem. Čelništvo Udruge bunjevačkih Hrvata prijedlog je razmotrilo i predložilo uvrstiti ga u niz ostalih manifestacija Dužijance.

(...) Meni je to već odavno želja, piše nam Ivan Piuković, a činjenica je kako se pucanje bičem već 10-ak godina stidljivo provlači kroz povorku i uglavnom su to djeca radila, s velikim žarom pucala su bičevima. Prije dvije godine krenuli smo malo ozbiljnije, pa smo se u par navrata našli kod Martina Gabrića na salašu sa starijim „pucačima“ koji su kroz svoj život proživljavali, rukovali bičem i bili „svinjari“. To mi je i bio cilj: okupiti one ljude koji su bičeve koristili i čuvali svinje na strnjiki. S druge strane, moram priznati kako sam bio malo ljubomoran na Hrvate i Mađare koji su od toga napravili čitave ceremonije i fešte, pa sam pomislio kako nema razloga da naši ljudi zaostaju za njima. Bilo bi mi drago da se pucanje bičevima uvrsti makar kao dio jedne od postojećih manifestacija Dužijance. Jasno je da bi ove godine to trebao biti pilot projekt, te bi trebalo sagledati šta se može uraditi i na koji način, a da to bude nešto novo i atraktivno, što bi zainteresiralo i privuklo i djecu i muškarce pa čak i žene, a za gledatelje zanimljivo i jedinstveno. (U Mađarskoj i Hrvatskoj i žene pucaju bičevima... a i ja poznajem žene koje to odlično rade, čak i spretnije nego pokoji muškarac). Nadam se da će ovaj moj prijedlog naići na odobravanje organizacijskog odbora. (...)

Prijedlog je vrlo dobar. Ima elemente izvornosti i posebnosti koji pripadaju etnicitetu bunjevačkih Hrvata i zato će čelništvo Udruge podržati inicijativu i dati logističku potporu da se ova vrijedna inicijativa i ostvari. ■

RIS

Najlipče su pisme
Pisali o risu
Oni koji nikad
Radili ga nisu.
Klasje zlatno, virovatno
Nikad nisu vidli u otkosu
Nogu bosu ...
Što strnjika bode.
Nit iz đuge,
Mlake pili vode.
U pismi je sve to tako
I lipo i lako,
Ali pako kad zvizda upeče
Nikad veče
Da osuši brazde
Znoja slanog
Što s obrva kapa.
Najlipče su pisme pisali o žitu
Koji su od risa
Na salašu – vidli samo snašu.
Lipu, jedru, krasnu,
Što iznosi pitu
I lepanju masnu!

*Stipan Vojnić
Stari žednik*

RIČI I IZRAZI U DUŽIJANCI

Na ovim stranicama Revije najavili smo u formi leksikona objavljivati sadržajne elemente i pojmove vezanih uz Dužijancu. Budući je vrijeme bilo prekratko nismo uspjeli, ali nismo ni odustali od namjere. Tu prazninu smo premostili s „ričima bunjevačkog govora“, koje sakuplja Alojzije Stantić. Do narednog broja Revije nastojat ćemo krenuti s leksikonom koji će vjerujemo biti vrlo interesantan a nadasve koristan za sve one koji se bave ili kane baviti etnobaštinom i tradicijom bunjevačkih Hrvata, a napose Dužijancom.

Priredio: Alojzije Stantić

- Vršidba -

alaš¹ – *mađ.* (állás – stajanje, stanje, služba, stalak) 1. stalak na *kamari* da bi bila što viša; u nju se zabodu dva *koca*, na njih postavljaju daske s kojih se dodaju snopovi uvis; 2. pomično proširenje gornjeg dijela *kasle*;

alov – valov, *mađ.* (válju) po dužini izdubljena drvena oblica *odn.* iz dasaka, betona napravljen sličan predmet za hranidbu i napoj domaćih životinja

ašov – *mađ.* (ásó - ašov) najstarija a još i danas najčešće rabljena ručna alatka u obradi zemlje

bajlag – *njem.* (beilage - prilog, dodatak) ulagač od tankog lima između dvije polutke kliznoga ležaja nekog stroja

balata kajiš – gusto i u remen široko ispreden, gumom obložen debeo kudjeljni konac

boda – *mađ.* (bodé – daščara, čatrlja, šatra) vučna dvoosovinska kućica s drvenim stranicama, spremište pribora i alata, sastavni dio vršalice (drvodjelac) kolar, obrtnik koji izrađuje drvene dijelove *parasničkih* kola i dr.

brentača – ručna klipna crpka sa spremištem za oko 50 – 60 l vode, obvezatna oprema vršačeg stroja, *štrcaljka*

brkulja – pšenica s dugačkom osi u klasu

bubanj – radni dio vršalice, nalik na valjak, okretanjem među *košarovima* izmlati zrna iz klasa, *dob*

čatlo(v) – *mađ.* (csatló – prečaga na kolima) drvena motka, *okrugljača* debljine 10 - 12 cm, dužine oko 4 m, stavlja se na seljačka kola preko *lotra* kod *livči*, a na njih uzdužno *pomoćnice*, tako se dobije širok okvir za tovar kabastog tereta; *paočnjak*

četvorka – 1. brojka 4; 2. ocjena učenja; 3. veličina vršalice, ne po širini *bubnja* kako je najčešće označavana veličina i kapacitet, već po snazi pogonskog parnog stroja, izraženog u *KS*, koji je bio potreban za vršidbu

dit – djenuti jedno na drugo [sa~ *snopove žita u kamaru* (stog)]

dob¹ – *mađ.* (dob) *bubanj*, okretno radno tijelo na vršalici koje okretanjem između *košarova* iz klasa izdvaja zrna strnih žitarica i nekih drugih biljaka

doboška – radnica koja na *kasli* dodaje *ranjaču* rasječen snop pšenice i dr. žitarica da se ovrše

drék – postolje seljačkih kola; *trap*

dreš – *njem.* (dreschen – mlatiti, vršiti žito) v. *vršalica*

džak – *mađ.* (zsák ili *tur.* džag, džak) vreća [~ *parasnički*, kudjeljni za žitarice, brašno i sl. za težinu oko 50 kg., ~ *čivucki* jutani od 80. kg.]

džakoš – onaj koji radi na punjenju i prijenosu vreća žitarica

elivator – *lat.* (elevare – podići, uzdići) elevator, 1. vučni ili na vršalici ugrađeni lančani podizač slame od *kasle* do *kamare*; 2. *kašikasti elivator* radno tijelo na *kasli* – podiže ovršena zrna u *gruvač*

gepez/gepes – *mađ.* (gépész – strojar) rukovalac strojem, *mašinista*

gruvač – radno tijelo na vršalici koje ovrše zaostala neovršena i vršna zrna iz klasa

heber – *njem.* (heben – dizati) ručna mehanička dizalica

kalafonijum – (po jonskom gradu Kolofon) smola za mazanje gudala, kožnih remena za prijenos snage preko remenica i sl.

kalanćo(v) – *mađ.* (koloncz) šaljiva podvala poslije složene *kamare* snopova pšenice

kamara – *grč.* (kamara – prostor sa svedenim krovom) hrpa, gomila u stog složena slama, sijeno, snopovi pšenice i sl.

kasla – v. vršalica

kašikasti elivator – radno tijelo na vršalici koje podiže zrna iz sabirnog kanala u *gruvač*

kazaloš – *mađ.* (kazal – kamara, stog) čovjek koji *sadiva* kamaru žitnih snopova, slame i sl., *kamaraš*

kazan – *tur.* (kazan) 1. kotao; 2. parni stroj

kočijaš – od kočija *mađ.* (kocsi /koči/) 1. osoba koja u zapregi upravlja konjima; 2. probušen kraći komad drveta ili parožak drvenih vila kroz koje kočijaš provuče *kajase* i zabode ih u snop žitarica kada ih prevozi u *guvno*

kola – zaprežno vozilo na četiri kotača

kolje – tanka *okrugljača*, oko 5 – 7 cm, njima se nosi, u paru, složena slama

kombaj – kombajn, *engl.* (combine), kombinirani poljoprivredni stroj, spoj motora, kosilice i vršalice; istodobno žanje i vrše žito

košar – *mađ.* (kosár – korpa) učvršćeno radno tijelo na *kasli*, oblaže *bubanj*

krstine – složeni snopovi žita, ječma ili ovsa, nalik na križ, s klasjem okrenutim unutra

kuka – klin ili šipka zavrnutu na kraju, *ob.* od željeza i sl., služi da se što objesi, dohvati, privuče

kvintal (q) – *franc.* (quintal iz *ar.* qintar) 1. sto *funti*, *centa* tj. 50 kilograma; 2. *metrička centa* tj. 100 kg

livča – dio kola (4 kom.) s donjim krajem na osovini, a gornjim krajem drži gornji dio *lotra*

lokomobil – *lat.* (locus – mjesto + mobilis – pokretan) pokretni vučni pogonski stroj, *kazan* ili *saugas* motor, služi za stavljanje u pogon drugih strojeva

lotra – 1. zapremina tovarnog prostora između *lotra*; 2. količina tereta natovarena u *lotra*

ložać – onaj koji pali i održava vatru u peći, u parnim strojevima i dr.

manometar – *grč.* (manós – rijedak, tanak, lak + métron – mjera) sprava za mjerenje tlaka (elastičnosti) zraka, pare ili plina u zatvorenom prostoru

mašina – *franc.* (machine od *lat.* machina – stroj) 1. parni stroj, *parna mašina*, 2. skupno ime za vršaću garnituru: pogonski stroj i vršalica s opremom

mašinar – 1. radnik na vršaćem stroju; 2. vlasnik vršaćeg stroja

mažlaš – *mađ.* (mázšál – vagar) 1. onaj koji rukuje mjerenjem na vagi; 2. radnik na vršalici koji napunjene vreće vezuje, slaže na vagu

mršavina – sa strništa grabuljama skupljeno klasje nakon pokošena žita, *ograbina, grabljačina*

“od vidiš do ne vidiš” - vrijeme od poraskozorja do mraka [*vrli smo od ~*]

parožak – šiljasti krak na vilama ili na rogu srndaća, jelena

podina – donji dio žitne *kamare* u kojoj asloje klasje snopova okrenuto unutra

pomoćnica - bagremova *okrugljača*, dužine 5-6 m, stavlja se i veže preko *čatlova* pa se na kola može više natovariti kabastog materijala

povlata – gornji dio žitne *kamare* s klasovima okrenutim vani

patak – 1. mužjak *patke*; 2. po dva krajnja unakrsno metnuta snopa na vrhu *kamare* pšenice ili ječma, s raširenim klasovima prema vani

patka – vršni snopovi na *kamari* pšenice ili ječma između *patkova*

pliva – pljeva, 1. sitna ~ : ljuščica žitnoga zrna koja pri vršidbi otpada; 2. krupna ~ : u vršidbi izlomljeni komadići vlata

plivar – radnik koji sadijeva pljevu u *kamaru*

plivarka – ženska osoba, katkad starije dijete ili slabiji muškarac, koji skuplja, slaže na *kolje* i odnosi pljevu ispod vršalice (rade u paru po dvoje)

plivotres – *v. sabirni astal*

podina – donji dio žitne *kamare* u kojoj asloje klasje snopova okrenuto unutra

potkljukat – u *sadivanju* žitne *kamare* u redu donje snopove podvlačiti pod gornje snopove

priprezat – raditi s više kola nego zaprega, jedna prazna kola su uvijek na utovaru ili kola s teretom istovaru

rada - daščana pregrada ispred *slamotresa* vršalice, razdvaja krupnu pljevu od slame

radojaš - onaj koji ispred *rade* slaže slamu na *kolja*, *repar*

rānit² - 1. hraniti, davati jelo; 2. **raniti vršalicu** - spuštati pokošenu pšenicu sa vlačem u *dob* vršalice radi izdvajanja zrna iz klasa

ranjač - radno mjesto na *kasli*; onaj koji *rani* - rukom razvlači snop žita po *bubnju*, *špajzer*

reparacija - *lat.* (reparatio) popravak, obnavljanje, dovođenje u ispravno stanje, otklanjanje svih mana

os - dugački izraštaj na pljevi u klasu

plivotres - *sabirni astal*; **sabirni astal** - radno tijelo na vršalici, sakuplja zrna iz slame, razdvaju i izbacuje napolje krupnu i sitnu plivu

saugas - pokretni pogonski stroj na plin dobiven loženjem koksa, drvenog uglja, drva

slamar - radnik na vršalici koji sadijeva slamu u stog

slamotres - radno tijelo na vršalici, izbacuje slamu pred *radu* ili na *elivator*

šajbna - remenica preko koje se prenosi snaga s jednoga na drugi stroj

šipovak - na vršalici otvor kroz koji se pune vreće zrnima pšenice i sl.

štrcaljka - štrcalica, ručna klipna crpka sa

spremištem za oko 50 – 60 l vode, obvezatna oprema vršaćeg stroja, *brentača*

umit - klateće mlatilo za ručni vršaj žita na zemlji, *mlat*

vijat² - rešetom na vjetru ili vijalicom uz pomoć vjetra odstraniti nečistoću iz zrna

vile - željezno rašljasto oruđe s dugom drškom i dva željezna kraka koriste se za snopove žitarica

vile (slamotresa) - radno tijelo na vršalici ili kombajnu koje izbacuje slamu izvan, poslije ovršenog zrna

vodnar - koji na vršalici vodom opskrbljuje parni stroj

vršaj/vršalj - vršidba pšenice gaženjem konja po klasju

vrengija - pleteno debelo kudjeljno uže

voz - zaprežna kola visoko natovarena kabastim teretom preko *čatlova* i *pomoćnica*

zaklop - u sredini *kamare*, u *podini* i *povlati*, *sadiveni* snopovi koji *kamaru* čine pomalo grbavom

žitarica - velika nepromočiva ponjava za pokrivanje nesadjevene *kamare* snopova pšenice radi zaštite ok kiše

ždribe - manje snopova složenih polukružno uz žitnu *kamaru* ■

Popis autora i vlasnika fotografija:

Andrija Anišić
Augustin Juriga
Marinko Piuković
Nikola Tumbas
Lazo Vojnić Hajduk
Zoran Vukmanov Šimokov

Prvi broj časopisa „Revija Dužijanca“ tiskan je uz potporu
Grada Subotice
i Veleposlanstva Republike Hrvatske u Srbiji

